

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Σελίδες Ἀπ'τὴ Φωκίδα

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἀμφισσα

2003

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ Έκδίδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 107, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2003
ΙΔΡΥΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΚΔΟΤΗΣ	: Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν Ίπποκράτους 3, Ἀμφισσα, Τ.Κ. 331 00 Τηλέφωνο: 22650 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστανᾶς Ὁδός Ι. Γιδογιάννου 9 - Ἀμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 22650 28.991 - 22650 79.174
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Κώστας Σανιδᾶς Ἰωαννίνων 6, Μοσχάτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 210 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	: Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. αἰδ. Ταξ. Γκιούλος, Ἀντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδᾶς, Γραμματέας » Γεώργιος Καραϊνδρος, Ταμίας » Νίτσα Ἀσημακοπούλου, Ἐφορος » Ἀθαν. Δημόπουλος, Μέλος Δ.Σ. » Εὐθύμιος Τσαφόγιαννος, » »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ: α'. 14η Ἰουλίου	1/4861
β'. Ἄλλα γεγονότα τοῦ Ἰουλίου	1/4861
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ: Στὴν Ἀγία Σωτήρα	3/4863
ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ ΔΗΜ.: Μήτηρ Θεοῦ	9/4869
ΣΑΝΙΔΑ ΔΗΜ.: Προλήψεις καὶ Στοιχειά	11/4871
ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ Γ.: ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ: Τό ἀηδόνι (Παραλλαγή 3η & 4η)	21/4881
ΖΟΥΜΑ ΙΩΑΝ.: Τό Σχολεῖον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν εἰς τὴν Ἰ. Ν. Βαρνακόβης	23/4883
ΕΗΡΟΥΡΗ ΖΑΧΟΥ: Τό νερό καί ἡ βρύση στό Δημοτικό Τραγούδι... ..	35/4895
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ: Ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ	39/4899
ΦΟΥΣΕΚΗ ΝΙΚ.: 182 χρόνια ἀπὸ τότε. Ὅμιλία κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν Κειμηλίων τοῦ Ἡσαΐα	43/4903
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΙΩΑΝ.: Τό Ξεδιάλεμα τοῦ Κοπαδιοῦ	49/4909
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ	55/4915
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ	63/4915
ΤΑ ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	64/4924

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

τοῦ Ἰγνηλάτου

α'. 14η Ἰουλίου

Στίς 14 Ἰουλίου γιορτάζαμε, τά τελευταῖα χρόνια τήν ἐπέτειο μιᾶς ἀπ' τίς πιό σημαντικές μάχες τοῦ ἐπικοῦ ἐκείνου ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, τό 1821, γιά τήν ἀποτίναξη τῆς ἀφόρητης δουλείας 400 καί πλέον χρόνων, αὐτῇ τῆς ΑΜΠΛΙΑΝΗΣ.

Καί εἶναι ἡ σημαντικώτερη ἀπ' τίς σημαντικές μάχες πού δόθηκαν τότε, γιατί τά γενικώτερα ἀποτελέσματά της καί οἱ ἐπιπτώσεις της σ' αὐτόν τόν τιτάνιο, ἐπικό, ἐπτάχρονο ἀγῶνα ἦταν καθοριστικές. Καί τοῦτο γιατί:

α'. Ἀνέτρεψε τό καλοδουλεμένο, μεγαλεπίβολο σχέδιο τοῦ Σουλτάνου, τό ὁποῖο ἐφαρμοζόταν τήν πλέον κατάλληλη στιγμή, τότε δηλαδή πού οἱ ἀντιζηλίες καί οἱ μικροφιλοδοξίες τῶν ἀδιόρθωτων Ἑλλήνων, τούς εἶχαν ρίξει στή ἀλληλοφαγωμάρα, ἀδιαφορῶντας ἐντελῶς γιά τήν τύχη τοῦ ἀγῶνα καί τίς μέχρι τότε θυσίες.

Ἀχρήστεψε δηλαδή τήν μεγάλη, τή φοβερή δύναμη τοῦ Δερβίς Πασά, ὁ ὁποῖος ἄν περνοῦσε στήν Πελοπόννησο, τότε θά ἀφανίζόταν ἐντελῶς τό Ἑλληνικό Ἔθνος. - Δέν εἶναι ὑπερβολή αὐτό, ἀφοῦ ὁ Ἰμπραήμ τό εἶχε ἀποδείξει ἐμπράκτως.- Καί

β'. Ἀπέδειξε ὅτι ἐδῶ στήν Ἄνατ. Στερεά Ἑλλάδα, ἀντί τῶν ἀθλιότητων πού κυριαρχοῦσαν τότε στήν Πελοπόννησο, εἶχαμε τήν ὁμοψυχία καί τήν συνένωση ὅλων - αὐτῶν τῶν λίγων - δυνάμεων. Εἶχαμε δηλαδή τό ἀδελφισμα τῶν ψυχῶν καί τῶν δυνάμεων, ἀρετῶν πού πρέπει νά διδάσκονται στά ἑλληνικά σχολεῖα ὅλων τῶν βαθμίδων.

β'. Ἄλλα γεγονότα τοῦ Ἰουλίου

i. Στίς 8 Ἰουλίου 1824 ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς μέ λίγα παλληκάρια, ἔπειτα ἀπό βωρη μάχη ἔτρεψε σέ φυγή 6.000 Τούρκους στή θέση Μπινίτσα τοῦ Λιδωρικίου.

Γιά τή μάχη αὐτή ἐλπίζουμε ὅτι θά μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά ἀναφερθοῦμε.

ii. Στίς 17 Ἰουλίου 1825 ὁρισμένα ἑλληνικά τμήματα γυρίζοντας ἀπ' τήν Πελοπόννησο, βρῆκαν στό Δίστομο Τούρκους πού λεηλατοῦσαν τήν περιοχή. Καί ἀφοῦ τούς ἐξεδίωξαν ἐγκαταστάθηκαν στό Μοναστήρι τοῦ Πρ. Ἡλίου, ὅπου ἀργότερα (3.8.1825) ἔγινε ἡ μεγάλη μάχη, γιά τήν ὁποία θά ξαναγράψουμε καί πάλι.

Γ.Ν.Κ.

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΣΩΤΗΡΑ

Τοῦ Γιάννη Ἡλιοπούλου

Εκεῖνο τόν καιρό, στά παιδικά μας χρόνια, τά εὐτυχημένα κι' ἀλησμόνητα, στό μικρό χωριό μας τό πλημμυρισμένο ἀπ' ἀνθρώπους, ἱεουργοῦσαν δύο ἱερεῖς στήν ἐνορία μας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, ὁ γερο-παπάς κι' ὁ νεότερος, ὁ πανωμαχαλιώτης.

Ὁ κέντρικὸς δρόμος τῆς ἀγορᾶς, πού ξεκινοῦσε ἀπ' τὴν πλατεῖα τῆς ἐκκλησίας, στ' ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ καί κατέληγε στό προαύλιο τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, στά δυτικά, σέ μῆκος χίλιων κι' ἀκόμα μέτρων, ἔχοντας τά παντοπωλεῖα, τά κρεοπωλεῖα, τά κεφανεῖα, τά κουρεῖα, τά τσαγκαράδικα, τό γιαουρτάδικο, τό κατάστημα τοῦ Ταχυδρομείου, τοῦ Ἀγρονομείου, τοῦ Μονοπωλείου, τῆς Ἀστυνομίας καί τοῦ Δασαρχείου, στίς παρυφές τῆς, δεξιὰ κι' ἀριστερά, ἔνθεν κι' ἔνθεν, ὅπως ἔλεγαν τότε, ὁριοθετοῦσε τίς δύο μεγάλες γειτονιές, τοῦ πάνω καί κάτω χωριοῦ μας, τίς περιοχές ἀρμοδιότητας τοῦ κάθε ἱερέα καί τὴν προέλευση τῶν «τυχερῶν» του, κατὰ τίς Κυριακές, τίς γιορτές καί τίς χρονιάρες μέρες μέ τά «Ὑψώματα», τίς προσφορές καί τά ποικίλα δῶρα τῶν πιστῶν καί ὅπωςδήποτε τὴν μισθαποδοσία τους σέ καρπούς δημητριακῶν...

Ἀκόμα καί τά ξωκκλήσια εἶχαν τό δικό τους παπά, πού τά λειτουργοῦσε κατὰ προτεραιότητα, κατὰ συνήθεια, κατ' ἔθιμο καί «ἔθος»...

Κι' ἦταν ἔτσι ρυθμισμένα τά ἐκκλησιαστικά πράγματα τοῦ χωριοῦ μας, πού δέν ἀκουγόταν ψίθυρος, παράπονο, μουρμούρισμα, γκρίνια καί γογγυσμός ἀπὸ κανένα πιστό.

Στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τ' Ἀι-Γιώργη ἱεουργοῦσαν κι' οἱ δύο μαζί οἱ ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ μας. Ὅστερα, θυμᾶμαι, ἄρχιζαν οἱ διαδοχικές, οἱ «ἐν ἀλλάξ» λειτουργίες στὸν Ἀι-Θανάσ', στὸν Ἀι-Κων/νο, στὸν Ἀι-Νικόλα, στὴν Ἀγία Μαρίνα, στὸν Ἀι-Λιά, στὴν Ἀγία Παρασκευή, στὸν Ἀγιο Παντελεήμονα, στὴ Σωτήρα, στὴ Θεοτόκο, στὴν Παναοῦλα...

Ὁ γερο-παπάς, ὁ παπα-Κώστας, ἀνῆκε στὴ γειτονιά μας κι' ἐμεῖς τά παιδιὰ τὸν ἀκολουθοῦσαμε σ' ὅλες τίς θρησκευτικές του ἀποστολές καί δραστηριότητες.

Ἕνα καλὸ «παπαδάκι» ἔπρεπε καὶ τὴν ἁγιαστούρα νὰ κρατᾷ, ὅταν, κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Σταυροῦ, στό μεσοχείμωνο, ὁ παπάς θᾶφερνε γύρω τὴν κάτω γειτονιά καὶ τὰ σπίτια τῆς κυνηγῶντας τα παγανιά κι' ἀπ' τὴν πρώτη καμπάνα νὰ βρίσκεται στὴν ἐκκλησία κι' ἀκόμα ἀπ' τὰ χαράματα, ἀπ' τὴ χαραυγὴ, «ἅμα τῇ ἔω», ν' ἀκολουθεῖ τὸ λειτουργό τοῦ Ὑψίστου στίς ἐξοχικὲς θεῖες λειτουργίες, στά ξωκλήσια τοῦ χωριοῦ, στίς πλαγιές, στοὺς λόφους, ψηλά στά κορφοβούνια του...

– Γιαννακό, μοῦπε στὸν ἑσπερινό τῆς παραμονῆς τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτήρα ὁ πατριαρχικῆς μορφῆς, ἀλλὰ λιγάκι ἀπόκοντος παπάς μας. Γιαννακό, αὔριο πρωῒ - πρωῒ, θά πᾶμε ψηλά, στό Διάσελλο, στή Σωτήρα. Ἔχει αὔριο τὸ πανηγύρι τῆς, ἡ ἐκκλησοῦλα μας...

– Ναί, παππούλ'!...

– Ἔστλα, συνέχισε, τὸ Βλαχομῆτρο, ἀπ' τὸ πρωῒ, νὰ σαρώσ' γυρβουλιά καὶ ν' ἀσβεστώσ'... Τώρα, θά γυρίζ' κι' ἡ Θυμιούλα... Εἶχε πάει γιὰ τὰ καντήλια...

Τὸ ἐκκλησάκι, ἡ Σωτήρα, ἀπεῖχε δεκαπέντε λεπτά, ἀπ' τὸ χωριό κι' ὑψωνόταν στά βορειοδυτικὰ του, σ' ἓνα πλάτωμα, στό ριζοβούνι τῆς «Παναοῦλας», στό Διάσελλο, τὸν ἀνεμοδαρμένο βουνίσιο αὐχένα.

– Ἐκεῖ, πού εἶναι σήμερα ἡ Σωτήρα, διηγέταν στὴν ὀρθρινή μας παρέα ὁ γερο-παπάς, καθὼς προπορευόταν ἀργά, καβάλλα στό γαίδουράκι του, στ' ἀρχαῖα χρόνια εἶχαν χτίσει οἱ Ἑλληνες ναὸ τοῦ Ἥλιου Ἀπόλλωνα, γιατί, μόλις σκάει ὁ ἥλιος στά Βαρδούσια, ἐκεῖ βαράει πρῶτα... Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ὁ ναὸς τους ἔπεσε καὶ οἱ παλαιοὶ χριστιανοί, μὲ τίς πέτρες του, ἔχτισαν τὴ Σωτήρα, γιατί τότε, πού στό βουνὸ μεταμορφώθηκε ὁ Χριστός, ἔλαμψε ὅλος ὁ τόπος...

Κάποτε τέλειωσαν τ' ἀμέτρητα σκαλοπάτια τ' ἀνηφορικοῦ πετρώδρου, πλησιάσαμε στό Διάσελλο, φάνηκαν τὰ πελώρια, τὰ αἰωνόβια ψηλόκορμα πουρνάρια μὲ τὴ μεγάλη καὶ ὑπερμεγέθη κόμμη τους, τ' ὁμοιόμορφα, λές ἀπὸ τεχνίτη κομμωτὴ στρογγυλοποιημένο φύλλωμά τους, τὰ Κτούπια, ἀφήνοντας ἀνάμεσά τους νὰ προβάλλει καὶ νὰ διακρίνουμε τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι τῆς «Μεταμορφώσις τοῦ Σωτήρος», τῆς γνωστῆς σ' ὅλους μας «Σωτήρας», ὁλόασπρο, κοκκινόφesso, συντροφευμένο ἀπ' τὸ μικρὸ καμπανάκι του, τὸ κρεμασμένο στό κοντινὸ πουρνάρι.

Ὁ παπάς, πρῶτος ἔκαμε τὸ σταυρὸ του τρεῖς φορές, στ' ἀντίκρουσμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν μιμήθηκε ὕστερα ὁλόκληρη ἡ παρέα

τῶν ἐωθινῶν προσκυνητῶν: Ἡ κυρά-παπαδιά, ἡ παπα-Κώσταινα (τό βαφτιστικό της ὄνομα εἶχε ἀποκοπεῖ κι' ἀτονίσει, πίσω ἀπ' τίς δύο ἄλλες κυρίαρχες καί σέ καθημερινή χρήση προσφωνήσεις της), συντροφευόμενη ἀπ' τῇ Θανασούλα καί τῇ Σταθο-Νικολοῦ, τίς γειτόνισσές της, ὅλες γιορτινοντυμένες μέ τίς μακριές, ὡς τόν ἀστράγαλο, φουστάνες τους καί τίς μεγάλες καφετιές σκέπες ριγμένες πίσω καί πάνω στίς πλάτες, συγκρατημένες μπροστά μ' ἐλαφρό δέσιμο τῶν μακριῶν ἄκρων τους, ἀπ' τίς φαρδιές ζῶνες τους, μέ τίς ὑφασμένες στόν ἀργαλειό, πολύχρωμες κι' ὁμορφοστολισμένες μαρουῖδες, τῇ μία παραγενισμένη μέ τά πρόσφορα τῆς λειτουργίας, τοῦ λαδιοῦ καί τοῦ κρασιοῦ, τήν ἄλλη μέ τά «καλά» παπούτσια καί τσουράπια, πού φοριόνταν μόνο, λίγο πρίν ἀπ' τήν εἴσοδο στήν ἐκκλησία καί ξανάμπαιναν στίς μαρουῖδες μέ τό τέλος τῆς θείας λειτουργίας καί τό σχόλασμα τῆς ἐκκλησίας, νά κουνιοῦνται ρυθμικά, σάν τό θυμιατό, πού τό παπαδάκι ἀργολικνίζει, ὅταν στ' «Ἄγια», δίπλα στόν παπά καί κάτω ἀπ' τό μεγάλο πολυέλαιο, παίρνει τή θέση τῆς προσοχῆς!...

Τόλεγαν ἀκόμα οἱ πέρδικες, στ' ἀναχώματα, γύρω ἀπ' τίς πηγές τῆς χαντακιᾶς, ὅταν οἱ πρῶτοι πανηγυριστές ἔφτασαν στό προαύλιο τῆς Σωτήρας κι' ὁ γερόπαπας ξεπέζεψε. Ὁ ἴδιος ξεκρέμασε, ἀπ' τό σαμάρι, τό δισσάκι του, μέ τά ἱερά σκεύη στή μία θήκη καί τά ἱερά βιβλία στήν ἄλλη ὑποδοχή τοῦ δισσακιοῦ κι' ἡ παπαδιά, τραβῶντας τό γαῖδουράκι τους μέ τό καπίστρι, τ' ὁδήγησε καί τῷδεσε σ' ἀπόμακρο πουρνάρι.

Στό μεταξύ οἱ γυναῖκες φόρεσαν τά καλά τους ὑποδήματα, κρέμασαν τίς μαρουῖδες σέ τσαρπόκλια, πῆραν τά πρόσφορα καί κάνοντας συνέχεια τό σταυρό τους μπῆκαν εὐλαβικά στήν ἐκκλησία τῆς Ἁγιά-Σωτήρας κι' ὥσπου ν' ἀνάψουν σπίρτα, κεριά καί λαμπάδες καί καντήλια, ἀκούστηκε ἀπ' ἔξω τό κυπρέλλι τοῦ Γρίβα, πού μετέφερε στή ράχη του τόν πανταχοῦ παρόντα Κυριαλέησο, τόν διαρκῶς χαρούμενο, χαμογελαστό καί καλωσυνᾶτο κύρ-Γιώργη, τό δεξιό ψάλτη τ' Ἀι-Γιώργη...

Ἐτοιμάστηκαν Ἱερό καί Ψαλτήρια, μανουάλια, κεριά καί λαμπάδες, θυμιατό καί λιβάνι, τό νερό γιά τό «Ζέον», δοχεῖα λαδιοῦ, σάκκοι γιά τά πρόσφορα, κουτί γιά τ' ἀπόκερα...

Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου ἄρχισε μέ προσφωνήσεις, ἀναγνώσματα, ἐπικλήσεις πρός τό θεῖον, ἐκτενεῖς δεήσεις, ψαλμούς, ἀντιφωνήσεις, μελωδικά τροπάρια, κοντάκια, ἀπολυτίκια, αἶνους καί δοξολογίες...

Στό μεταξύ κατεύθυναν οἱ πανηγυριστές καί οἱ πανηγυρίστριες, κατά μικρές ομάδες, ἢ μία πίσω ἀπ' τήν ἄλλη, σέ μία σειρά ἀτέλειωτων διαδοχικῶν ομάδων ἀμφιεσμένων πολύχρωμα κι' ἑορταστικά, πού ἀργοβάνιζαν καί διαρκῶς χωράτευαν, μέχρι τό προαύλιο τοῦ ναοῦ.

Ἐκεῖ, οἱ ἄντρες ἔπαιναν μέσα πρῶτοι κι' ἀκολουθοῦσαν οἱ γυναῖκες, ἀφοῦ πρῶτα τίναζαν ἀπό πάνω τους τή σκόνη τοῦ δρόμου, τόν κουρνιαχτό τοῦ χωματόδρομου, ἄλλαζαν ὑποδήματα καί σκαλτσούνια, ἴσιαζαν τίς χωρίστρες καί τά πολύχρωμα μαντήλια τους, καλοσυγύριζαν κι' εἶχαν κρεμάσει τίς μαροῦδες στά χαμηλά κλαδιά τῶν πουρναριῶν, στά τσαριόκλια, μεταβάλλοντας ἔτσι τόν γύρω ἀπ' τήν Ἀγιά Σωτήρα ὑπαίθριο χώρο σ' ἔκθεση πουρναροκρέμαστων ἀποσκευῶν κι' ἀντικειμένων...

Πέντε μεγάλα ταφόψωμα, ἀπό καθάριο ἀλεύρι ζυμωμένα, ἦταν μισοχωμένα σ' ἓνα πανέρι, τοποθετημένο πάνω σέ ξύλινο τραπεζάκι, στή μέση τῆς ἐκκλησίας.

Θά τά βλόγαε, λέει, ὁ παπάς θά τᾶκοβε φέτες - φέτες ὁ νεωκόρος, ὁ Χαραλαμπο-Στοῦμπος, καί θά τά μοίραζε στό ἐκκλησίασμα ὁ παπα-Κώστας, μαζί μέ τό ἀντίδωρο.

Ὁ παιδόκοσμος, μαζεμένος ὁλόγυρα στούς «ἄρτους», δέν ἔκρυβε τήν περιέργεια, τήν ἀνυπομονησία, τή νευρικότητα καί τό ξεροκατάπιμα, καθώς ἔβλεπε ἀνάμεσά του τά φρεσκοψημένα κι' ὁμορφοπλουμισμένα, μέ τό πιρουνί ἱστορημένα, τά καθάρια ψωμιά, τά μοσχομύριστα...

Κάθε τόσο ὁ νεωκόρος, πλησιάζοντας τόν ἄρμακά τῶν παιδιῶν, ἀπωθοῦσε τά μικρομπούλουκά τους, ἀπ' τόν περίγυρο τῶν ἄρτων κι' ἐπέβαλλε τήν ἡσυχία λέγοντας χαμηλόφωνα:

– Σ,σ,σ,σ,στ! Στ! Σ,σ,σ,σ,στ! Μή κρέντι! Κάμι ἡσυχία κι' ἄτσι λιγάκι' σάν ἀπίσου... θά τά γκρεμίσι τά καρβέλια καταῆς, βρέ ζαλίμια!... Γιά ταγιαντίσι, γιά ταγιαντίσι, λιγάκι' μουρέ παιδιά μ'!...

Σέ κάποια στιγμή, τό ἐκκλησίασμα ἀναμέρισε. Κρατῶντας ἀναμμένες λαμπάδες μελισσόκερου καί τό θυμιατό νά βγάζει πολλά μικρά συννεφάκια καπνοῦ μοσχολίβανου, ὁ παπα-Κώστας βγήκε ἀπ' τήν Ὠραία Πύλη τοῦ Ἱεροῦ, κατέβηκε τό Σολέα καί πλησίασε τοῦς «Πέντε Ἄρτους». Ἡ ἀγωνία τοῦ παιδόκοσμου κορυφώθηκε. Εἶπε εὐχές ὁ παπάς, ἔφαλλε ὁ ψάλτης, λιβάνισε ὁλόγυρα ὁ παπα-Κώστας καί ξαναμπῆκε στό Ἱερό.

Τό ἐκκλησίασμα ὁμαδικά ἔψελνε τό Ἀπολυτίκιο τῆς Μεταμόρ-

φωσης, ὅταν ὁ νεωκόρος, ὁ Χαραλαμπο-Στουῦμπος, σήκωσε ψηλά τό πανέρι μέ τά πέντε καθάρια ταψόψωμα καί βγήκε μέ τὸνα πλάϊ ἀπ' τό ναό, γιά νά τά κόψει σέ μικρά κομματάκια, σέ φέτες, νά τίς τοποθετήσῃ ὠραῖα - ὠραῖα κι' ὁμορφα - ὁμορφα, ὅπως ἔλεγε, σ' ἄλλο ἀδειανό πανέρι καί νά χει ἔτοιμους τοὺς ἄρτους γιά τή διανομή τους, μέ τήν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας.

Τόν ἀκολούθησε ὅλο τό παιδομάνι μέ κατάδηλες τήν περιέργεια, ἀλλά καί τή λιγούρα.

Τό πρῶτο ταψόψωμο, ὁ πρῶτος ἄρτος, ἔγινε μικρά κομματάκια, μέσα σ' ἀπόλυτη ἡσυχία καί ἡρεμία κι' αὐτοσυγκράτηση κι' ἀκινήσια, ὅσων παρακολουθοῦσαν τόν τεμαχισμό του καί μόνο οἱ ματιές τῶν παιδιῶν ἦταν συντονισμένες στὶς κινήσεις τῶν χειρῶν τοῦ νεωκόρου καί φροντιστῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν, ὅταν ὁ μικρός Ἀλέξης τῆς Παναώταινας, ὑπέβαλλε στὸν Κέρβερο τοῦ ψωμιοῦ τήν αἵτηση:

- Μπάλπα-Χαραλάμ'! Ἔπεσε ἓνα κομματάκι καθάριο ψωμί, ἀπ' κάτ' ἀπ' τοῦ τραπέζι'. Νά βτήξου, νά τοῦ φτάσου;

- Ὡπ! Νά μὴν ἀπλώσ' κανέννας, τὸσπασα τοῦ χέρ'! Θά τοῦ φτάσου μοναχόσμ'...

Ἔσκυψε ὁ Μπάλπα-Χαραλάμ', νά φτάσῃ μόνος του τόν πεσμένο ἄρτο κάτω ἀπ' τό τραπεζάκι, νά τό φυσήξῃ, νά κάνει τό σταυρό του καί νά ζητήσῃ συγγνώμη καί συχώρεση ἀπ' τή Σωτήρα, γιά τήν ἀπροσεξία του, ἀλλά τότε ἀπλώθηκαν πολλὰ χέρια καί οἱ μισοὶ κομμένοι ἄρτοι ἀστραπιαῖα ἀρπάχτηκαν καί καταχώθηκαν σέ πεινασμένα στόματα, σέ τσέπες, σέ κόρφους...

Σά βγήκε κάτω ἀπ' τό τραπεζάκι καί ἀνορθώθηκε «ὁ κλῶν τοὺς ἄρτους», διαπίστωσε τή διαρπαγή κι' ἀναφοκοκκίνησε ἀμέσως, «ἐν τῷ ἅμα», πού λένε.

- Ποιὸς πάλαιψε, μωρέ παλιοζάγαρα; φώναξε ἀγριεμένος καί προσπάθησε, νά φτάσῃ τήν ἀγκλίτσα, πού κρεμῶταν στοῦ κοντινοῦ πουρνάρι. Δυό - τρία ἀγιόπαιδα φοβήθηκαν κι' ἔτρεξαν μακριά... Τότε ὁ Χαραλαμπο-Στουῦμπος μαινόμενος ἄφησε τό ἔργο του καί βάλθηκε νά τά κυνηγάει, φωνάζοντας καί φοβερίζοντας μέ τό ὑπερυψωμένο ἀπειλητικά ξύλο τοῦ μέλεγου: - Ποῦ θά μοῦ πᾶτε, μωρέ παλιοζάγαρα; Σᾶς ἐπιασα! Σᾶς ἔφαγα...

Τότε, κατὰ τήν ἀπέλπιδη καί μάταιη προσπάθεια τοῦ νεωκόρου νά φτάσῃ τοὺς φυγάδες ψωμοάρπαγες καί νά πάρῃ καί πάλι τοὺς ἀρπαγμένους ἄρτους, τά παιδιά, πού γιά μιά στιγμή χάζευαν σαστισμένα, ὥρμησαν ὁμαδικά στοῦ πανέρι κι' ἀρπάζοντας τά ὑπόλοι-

πα κομμάτια τοῦ ἄρτου ἔτρεξαν, σκόρπισαν καί χάθηκαν μέσα στόν πουρναρόλογο!...

Ἀκολούθησε πανδαιμόνιο ἀπό φωνές, φοβέρες, ἀπειλές, κατάρες, παρακάλια, εὐχές, κραυγές γιά κολασμούς καί δεινοπαθήματα, ὅσων ἀτάκτησαν. Τό ἐκκλησίασμα βγῆκε, στό μεταξύ, ἀπ' τή Σωτήρα, πρίν τήν ὥρα του. Πολλοί κινήθηκαν, νά πιάσουν τούς φυγάδες, ἀλλ' ὁ παπάς, προβάλλοντας ἀπ' τήν πόρτα τοῦ ἱεροῦ, ἡρέμησε τά πνεύματα:

– Χαράλαμπε, παιδί μου... Κι' ἐσύ, Θανάση... Ἀφῆστε τά παιδιά... Δέν ἐπιτρέπεται... Γυρίστε ὅλοι στή λειτουργία...

Ὁ νεωκόρος δῆλωσε παραίτηση ἀπ' τήν ὑπηρεσία τοῦ ναοῦ – τόν πῆραν στό μεζέ καί οἱ γυναῖκες – κι' ἄλλοι συνέχισαν τό ἔργο του...

Δέν ἄργησε, νά τελειώσει ἡ θεία λειτουργία καί ν' ἀπολύσει ὁ παπα-Κώστας. Ἀνταλλάχτηκαν εὐχές, μοιράστηκαν ἀντίδωρα κι' ἄρτοι. Ξεχύθηκε τό ἐκκλησίασμα στό προαύλιο, συζήτησε τά γεγονότα, χωράτεψε ὅπως τό συνήθιζε κι' ἄρχισε, νά κατεβαίνει πρὸς τό χωριό, ὁμαδικά αὐτὴ τή φορά καί σέ συνεχῇ «φάλαγγα κατ' ἄνδρα»!

Μείναμε τελευταῖοι μέ τόν παπα-Κώστα, τό γερόπαπα καί φορτώνουμε τό δισάκκι του στό γαῖδαρό τους, ὅταν πίσω ἀπ' τίς πουρναρομαζιές ξεπρόβαλλαν παιδικά κεφάλια:

Νά ὁ Μῆτρος! Νά ὁ Ἀλέκος! Νά ὁ Θόδωρος!...

– Ἰὼτ' ἐδῶ, παιδιά μ', τά φώναξε ὁ γερόπαπας.

– Θά μᾶς βαρέεις!...

– Δέ σᾶς βαράω! Σᾶς ἔχω καλούς... Ἰὼτε, νά πᾶμε μαζί στό χωριό. Μεσημέριασε κι' ἔπιασε ἡ ζέστα...

Ξετρώπωσαν ἓνας – ἓνας καί δειλά – δειλά μαζεύτηκαν καμμιὰ δεκαριά.

Ἐκοψε ὁ παππούλης μέ τό σουγιά του τρεῖς λειτουργιές καί τούς τίς μοίρασε.

Ἐδωσε καί σέ μένα ἓνα μεγάλο κομμάτι, νά πάω, εἶπε, καί στούς ἄλλους στό σπίτι.

Τοῦ ἔμεινε ἀκόμα μιά λειτουργία, νά κόψει καί νά φιλέψει, ὅποιον θά συναντοῦσε στό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς...

Ἀξέχαστη μᾶς ἔμεινε ἀπό τότε ἐκείνη ἡ λειτουργία στήν Ἀγιά Σωτήρα.

Παιδικά μας χρόνια, χρόνια εὐλογημένα, νά γυρίζετε γι' ἄλλη μιά φορά!...

ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Τοῦ κ. ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ
Ἐπίτιμου Ἐπόπτη Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως

«Οὐτε τῶν γιάσεμιῶν, οὐτε τῶν ρόδων
μποροῦν οἱ ἀνασσαμοί, καθὼς τριγύρω
σκορπίζονται, νά φτάσουν, Ὀδηγήτρα
Κυρά, τῆς ἀγιοσύνης Σου τό μύρο»

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ

Λαμпроί καί πάνδημοι ἑορτασμοί σήμερα σ' ὅλο τόν κόσμο, ὅπου ζοῦν Χριστιανοί, δημιουργοῦν θερμή καί ὑποβλητική ἀτμόσφαιρα, γιά νά ἐκφράσουν καί ν' ἀποδώσουν τό σεβασμό καί τήν εὐγνωμοσύνη, τή συγκίνηση καί τίς εὐχαριστίες στή Μεγαλόχαρη, Παρθένα Θεομάννα, μεσίτρια ὅλων τῶν ἀμαρτωλῶν, τῶν πονεμένων καί τῶν δοκιμασμένων.

«Μέρα τῆς Παναγιᾶς - γράφει ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος -, θυμοῦμαι πάντα ἐκείνη τήν εἰκόνα τήν πολυκαιρινή, τή σκοτεινή, τή μελαγχολική, μέ τά μεγάλα, ὀλάνοιχτα μάτια, μέ τό σβησμένο στόμα, στό εἰκονοστάσι τοῦ ἀρχαίου σπιτιοῦ. Ἦταν ἡ πρώτη γνωριμία, ἡ πρώτη ἐπαφή τοῦ παιδιοῦ μέ τούς κόσμους τῶν Ἁγίων καί τῶν Ἀγγέλων. Ὅταν ἐβράδιαζε, ἡ Μάνα ἀναβε τό καντήλι, ψιθύριζε μερικά λόγια, ἡ κατάνυξη χυνόταν στό πρόσωπό της».

Ἡ Μάνα τῆς Ρωμιοσύνης συνοδοιπόρησε, στή διαδρομή τῶν αἰώνων, μέ τό πολύπαθο Γένος μας. Ἀσάλευτο στήριγμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ στούς πολλούς κλυδωνισμούς του, παρέχει σ' ὅλους τήν πίστη καί τήν εὐλογία, τήν ἐλπίδα καί τήν ἐγκαρδίωση, τήν ἀνάταση καί τή νίκη. Ὁ Χριστιανικός Ἑλληνισμός ὕμνησε, μέ θερμό πάθος, τή Μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ, ὑψώνοντάς Την πολιοῦχο στή Βασιλίδα τῶν πόλεων, Ὑπέρμαχο Στρατηγό καί φέλνοντας τά νικητήρια στήν Ἁγιά-Σοφιά, τόν Παρθενώνα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅταν ἔπese ἡ Πόλη καί σκλαβώθηκε τό Γένος, ὁ Ἑλληνικός Λαός, βαθυτάτα πονεμένος, πικραμένος καί βασανισμένος, στήν Παρθένο, πονεμένη Μάνα τοῦ Θεοῦ, στήριξε τήν καρτερία καί τήν πίστη του. Στό ὄνομά Της, κάτω ἀπ' τούς θόλους τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ σκλάβοι Ἑλληνες

ἀποδόθηκαν στὸν ὑπέρτατο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐθνικὴ λύτρωση, τὴν ἀνάσταση καὶ τὴ νίκη. Κι ὅταν, τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τῆς Παναγίας, τὸ 1940, στὸ Ἅγιο Νησί, τὸ δολοφονικὸ χέρι τοῦ ὑπουργοῦ ἐχθροῦ χτύπησε τὸ ἱερὸ πλοῖο, τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα, ἐνδυναμούμενο ἀπ' τὴν εὐλογία Τῆς, ἐφώτισε ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Στίς χιονισμένες κορυφές τῆς Πίνδου, τῆς Τρεμπεσίνας καὶ τῆς Μόροβας, ὕστερα, πέταξε ἡ νίκη, μέ τὰ ὁλόχρυσά φτερά. Οἱ ἡρωϊκοὶ φαντάροι μας ἔβλεπαν νὰ προπορεύεται, συμπολεμίστρια, στὴν ἐπικὴ προσέλασή τους, τὴ Μεγάλῃ Μάνα, προστάτιδα καὶ ἀσπίδα, στὴν ὁποία, ὅλοι μαζί, ὅπως στὰ δοξασμένα Βυζαντινά χρόνια, ἀνέπεμπαν τὸν ὕμνο:

«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια!...»

* * *

Ἡ Παναγία, πνευματικὸ κόσμημα τῆς Ὁρθοδοξίας, αἰώνιο σύμβολο ἀγιοσύνης καὶ ἀγνότητος, μητρικῆς ἀγάπης καὶ πόνου, συγχλονίζει κάθε χριστιανικὴ καὶ ἐλληνικὴ ψυχὴ. Οἱ ὕμνοι τῆς διαπνέονται ἀπὸ γνησιότατη θρησκευτικὴ κατάνυξη, ἀντάξια τῆς Θείας Μορφῆς Τῆς. Ἡ γιορτὴ Τῆς ἐκφράζει τὸ μεγαλεῖο τῆς πίστεως, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐλπίδας μας. Χαρμόσυνες καὶ εἰρηνοφόρες, ἀντηχοῦν οἱ καμπάνες, ἐπάνω ἀπ' τίς στεριές καὶ τίς θάλασσες, ἀπ' τὸ Ἅγιο Ὅρος, τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, καὶ τὴν Τῆνο, ἀπ' τὴ Ρούμελη καὶ τὴν Ἡπειρο, ἀπ' τὴ Σαλαμίνα καὶ τὴ Μυτιλήνη, ἀπ' τὴ Σκιάθου καὶ τὴ Σίφου, ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἤχοι τους εἶναι πρᾶοι, ἁρμονικοὶ καὶ θριαμβευτικοί, πού γεμίζουν τὸ μυρωμένο ἀέρα, μέ γλυκές νότες ἀπ' τὴ λύρα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Εἶναι ἤχοι δοξαστικοί, πού διαλύουν τὰ σύννεφα τῆς ἀπιστίας, τῆς ἄρνησης καὶ τῆς ἀμφιβολίας τῶν χαλεπῶν καιρῶν μας καὶ ὑπενθυμίζουν τὸ χρέος ὅλων μας: νὰ ζοῦμε ἔντονα, τὸ πνεῦμα τῶν πατέρων μας, μέ τὴν ἀπαρασάλευτη πίστη μας, κεντρικὴ καὶ ζωοδότρα δύναμη σ' ὅλη τὴν παράδοσή μας. Χιλιάδες Ἐκκλησίες εἶναι ἀφιερωμένες στὴ χάρη Τῆς, συνυφασμένες μέ τὸ ἅγιο ὄνομα καὶ τὸν ἀπέραντο θρόνο Τῆς, καὶ μοσχοβολοῦν ἀπ' τὴν παρθενικὴ εὐωδία Τῆς.

Αἰώνιο εἶναι καὶ τὸ τραγούδι τοῦ ποιητῆ μας:

*«Στὴ χάρη Σου, δροσοῦλα ἀπὸ τὰ φύλλα,
οἱ ἀδύναμοι κρεμοῦν τὴν πᾶσα ἐλπίδα...
ὦ, γεῖρε, Εὐλογημένη, στοὺς ἀνθρώπους,
στὸν πόνο τῶν Ἑλλήνων, στὴν ἀγάπη».*

Προλήψεις καί στοιχειά

Τοῦ Δημητρίου Σανιδᾶ

Ο ἄνθρωπος ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων, πίστευε ἀλλά καί τώρα πιστεύει, ὅτι ὁ μύθος, τό παραμῦθι, ὅπως λέει, εἶναι δημιουργία τῆς φαντασίας. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι σωστό γιατί μέσα στό παραμῦθι πού μᾶς ἔλεγε ἡ γιαγιά μας γιά βασιλιάδες, γιά πριγκιποπούλες, γιά δράκους καί νεράϊδες, γιά λάμιες καί στοιχειά, γίνονται ἀναφορές καί κλῶθονται γεγονότα πού πάνω στό γλυκό πρόσωπο μέ τά μεταξωτά φορέματα τῆς πριγκιποπούλας, μέσα στήν κοιλιά τοῦ Δούρειου Ἴππου καί μέσα στά παλάτια τῆς Κρήτης μέ τό μυθικό τέρας, τόν Μινώταυρο, κρύβονται σίγουρα ἀλήθειες.

Τό παραμῦθι, ὅπως εἶναι γνωστό, περνάει ἀπό γενιά σέ γενιά καί μεταφέρεται ἀνάλογα μέ τήν ικανότητα τοῦ ἀφηγητῆ. Ἄν εἶναι ικανός ὁ ἀφηγητής, ἡ καρδιά μας φτερουγίζει ἀπό τούς ἡρωϊσμούς καί τήν παλληκαριά τῶν προγόνων μας, ἄλλοτε πάλι ἡ ψυχή μας πλημμυρίζει ἀπό μῖσος καί ἀγανάκτηση γιά τούς ἐχθρούς τοῦ γένους μας καί γιά τά κακά στοιχειά πού τόσες συμφορές προκαλέσαν στόν τόπο μας.

Δέν ἐπιτρέπεται νά ἀπορρίπτομε τή μυθολογία καί τούς θρύλους σάν συλλογή παραμυθιῶν (Λαογραφία). Γιατί ἅμα φάξουμε μέσα στό καλοφτιαγμένο λογοτεχνικό ἀριστούργημα τοῦ τυφλοῦ ποιητῆ, θά βροῦμε ἀλήθειες.

Ὁ ἐμπειρικός ἀρχαιολόγος Σλῆμαν, πού εἶναι γνωστός σέ μᾶς τούς Ἑλλήνες ἀπό τίς ἀνασκαφές τῶν Μυκηνῶν καί τῆς Τύρινθας, ὅταν ἄρχισε τό 1870 τίς ἀνασκαφές στά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γιά τήν ἀνέυρεση τῆς μυθικῆς Τροίας, οἱ διπλωματοῦχοι ἀρχαιολόγοι καί οἱ ἱστορικοί τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τόν κοροΐδευαν καί τόν εἰρωνευόντουσαν, ἀλλά ἡ σκαπάνη του τάραξε τήν ἡσυχία τῶν προγόνων μας. Ἐφερε στό φῶς τῆς μέρας πολίσματα καί Ἀκρόπολη τῆς Ἀρχαίας Τροίας. Ἀπογοήτευσε τούς εἰρωνές του καί ἀπέδειξε σέ μᾶς ὅτι μέσα στούς θρύλους, τοῦ τυφλοῦ ραψωδοῦ πού περπάτησε ἀντάμα μέ τούς ἥρωες τοῦ Ἰλίου Πεδίου, τόν Ἀχιλλέα, τόν

Ὀδυσσεά, τόν Μενέλαο, τήν ὠραία Ἑλένη, τόν πατριώτη μας Λοκρό Ἐπειό, πού κατασκεύασε τόν Δούρειο Ἴππο καί ἄλλους, ἦταν κρυμμένη ἢ ἀλήθεια πού περιμέναμε νά τήν ξεθάψουν καί νά τήν βγάλουν στό φῶς γιά νά ξαναβαφτίσουμε τίς ψυχές μας μέ τούς ἡρώισμούς καί τά κατορθώματα τῶν προγόνων μας.

Βλέπουμε ὅτι μέσα στίς γραπτές ἢ στοματικές παραδόσεις (μύθοι, θρύλοι) ὑπάρχουν ἀπολιθώματα πραγματικῶν γεγονότων, ὑπάρχει ἱστορία. Ὁ Παρνασσός ἐθεωρεῖτο ἡ κατοικία τῶν μουσῶν, τῶν νεραίδων καί τοῦ Ἀπόλλωνα. Στήν κορυφή του τή Λιάκουρα εἶχε ἀράξει ἡ κιβωτός τοῦ Δευκαλίωνα καί τῆς Πύρρας.

Ὁ Προμηθεάς, ἀδελφός τοῦ Ἄτλαντα, φίλος τῶν ἀνθρώπων, πού τούς δίδαξε ὅλες τίς τέχνες, μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, ἀποκάλυψε στούς ἀνθρώπους μυστικά τῶν θεῶν γιά νά βελτιώσουν τή ζωή τους καί πάνω ἀπ' ὅλα χάρισε στόν ἄνθρωπο τή φωτιά πηγῆ ζωῆς καί εὐημερίας.

Ὅταν πληροφορήθηκε τήν ἀπόφαση τοῦ Δία νά καταστρέψει τόν κόσμο, κάλεσε τό γιό του Δευκαλίωνα, ὅπου τόν δίδαξε τή ναυπηγική τέχνη καί τόν βοήθησε νά κατασκευάσει ἕνα κλειστό καράβι.

Μέσα στήν κιβωτό τοποθέτησε ὅλη τήν πανίδα τῆς φύσης. Στό τέλος ἔπρεπε νά μπεῖ στό καράβι καί ὁ γαῖδαρος. Αὐτός δέν ἔμπαινε.

Ὁ Δευκαλίων εἶπε νευριασμένος:

Μπέδες μέσα γαῖδαρε,

Μπέδες μέσα διάβολε, καί νᾶσου ὁ ἔξω ἀπ' ἐδῶ

μέσα στήν κιβωτό.

Ἔτσι ὅταν ἔφτασαν καί ἄραξαν στήν κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ στή Λιάκουρα, τόν πέταξαν ἔξω καί αὐτός πῆγε καί κρύφτηκε σέ μιὰ σπηλιά πού ὀνομάστηκε Δρακοσπηλιά· ἀπό ἐκεῖ ἔβγαινε καί ἔκανε τά κατορθώματά του σέ βουνά καί κάμπους.

Ἄν ἔκανα σέ κάποιο φίλο μιὰ ἐρώτηση, ἄν εἶναι προληπτικός, θά μοῦ ἀπαντοῦσε σίγουρα ἀρνητικά. Ἐάν τοῦ ἔλεγα ὅτι χθές τό βράδυ σέ εἶδα στόν ὕπνο μου, στά ὄνειρά μου, μέσα σέ μιὰ κάσα πεθαμένο, ἀμέσως θ' ἄρχιζε νά κουνιέται ἀπό τή θέση του, νά χτυπάει ξύλο καί νά λέει «στά ὄρη, στά βουνά» καί νά φτύνει τόν κόρφο του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀποφεύγουμε νά νοικιάσουμε δωμάτιο στό Ξενοδοχεῖο μέ ἀριθμό 13.

Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι οἱ προλήψεις καί οἱ δεισιδαιμονίες ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς ζωῆς μας.

Δέν ὑπάρχει ἄνθρωπος τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπό αὐτές.

Ὁ φόβος δημιούργησε ὑπερφυσικά ὄντα, «τά στοιχειά», τά ὁποῖα εἶχανε βάση τίς ἐχθρικές ἤ καί ἄγνωστες φυσικές δυνάμεις.

Πλούσιος εἶναι ὁ κατάλογος τῶν στοιχειῶν, πού οἱ λαϊκές δοξασίες μᾶς τά παρασταίνουν μέ τήν μορφή διαφόρων ζώων. Ἔτσι ἀκοῦμε γιά σκυλιά, γάτες, γουρούνια, βόδια, στριφτοκέρατα κριάρια. Μόνο πού ὅλα μοιάζουν στό χρῶμα. Ὅλα τους εἶναι μαῦρα σάν τόν κόρακα, ἤ σάν τῆς κόλασης τήν πίσσα.

Κοντά σ' αὐτά οἱ παραδόσεις ἀναφέρουν καί γιά διαδοχικές μεταμορφώσεις διαφόρων στοιχειῶν. Παρουσιάζονται πρῶτα σάν σκυλιά, ὕστερα γίνονται βόδια, ἄλογα, γουρούνια, κριάρια κ.λπ. Μέ τίς ἀλλεπάλληλες αὐτές ἀλλαγές, δείχνουν τίς ὑπερφυσικές τους ιδιότητες.

Ἡ νύχτα μέ τά μαῦρα σκοτάδια της καί μέ τούς ἴσκιους πού σαλεύουν κι' ἀλλάζουν τόπο, μορφή καί σχῆμα μέ τό παραμικρό φύσημα τ' ἀγέρα δημιουργεῖ εὐνοϊκό περιβάλλον γιά τή γέννηση καί τόν πολλαπλασιασμό τῶν στοιχειῶν τοῦ κάθε τόπου. Μές στό σκοτάδι μιᾶ ἀποκορά ἀπό δένδρο σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἄνθρωπος - ὅτι εἶναι στοιχειό πού σέ στρατοκαρτερεῖ.

Ἐνας ἴσκιος κλαριοῦ, γίνεται ἕνα θεόρατο στοιχειό, ἔτοιμο νά σέ ἀρπάξει. Κάποιος θόρυβος πού τόν πολλαπλασιάζει τῆς νύχτας ἤ σιγαλιά, γίνεται φοβέρα καί ἀσίγαστος βρόντος. Ὁ ἀέρας πού μαυρομελανιασμένος μπαίνει στή σπηλιά καί σφυρίζει, οὐρλιάζει καί μουγκρίζει, νομίζεις ὅτι τώρα θά βγεῖ ὁ Δράκος, τό στοιχειό.

Μιά βαμπακέλα, ἄσπρη μαντήλα κρεμασμένη στόν ἔλατο ἤ μιᾶ τσαντίλα πού παλεύει μέ τά νεῦρα τοῦ ἀγέρα καί στροβιλίζεται στή δίνη τοῦ ἀνεμοστρόβιλου, ἡ φαντασία τῶν ἀλαφροῦσκιωτων καλπάζει καί βλέπουν νεράϊδες νά χορεύουν, αὐτοί νά τίς βλέπουν καί μείς νά μή βλέπουμε τίποτα, ἀλλά νά πιάνουμε τά χέρια, ν' ἀγκαλιάζουμε αὐτούς ποῦχουν ντάσκα μαζί τους καί νά λέμε τό «Πάτερ Ἡμῶν». Τά στοιχειά καί τά φαντάσματα εἶναι δημιουργήματα τοῦ φόβου καί τῆς φαντασίας.

Δέν πιστεύω στά φαντάσματα, δέν πιστεύω στά στοιχειά, σοῦ λένε, ἀλλά κανένας δέν κυκλοφορεῖ τή νύχτα μέσα στό Νεκροταφεῖο, ἤ ἀπό βροντηγμένους τόπους μέ ἱστορίες γιά Δράκους καί στοιχειά.

Ἄλλοι σοῦ λένε, δέν πιστεύω στά στοιχειά, ἀλλά τά φοβάμαι.

Τό μεγαλύτερο στοιχειό τῆς περιοχῆς μας ἦτανε τῆς Χάρμαινας τῶν Σαλώνων. Αὐτό ἔκανε τόν διαιτητή, τόν δικαστή. Ἐμπαινε στή

μέση καί ξεχώριζε τ' ἄλλα στοιχεῖα τῆς περιφέρειας, τούς τά συμβίβαζε καί πολλές φορές ἀπένειμε δικαιοσύνη ἀνάλογα μέ τίς συμπάθειες καί τά συμφέροντά του.

Ὁ Ντιβέτσικας τῆς Κολοβάτας καί Μποσνάκης τῆς Ἀγίας Μαρίνας Ἀγόριανης, ὅπως γράφει καί ὁ φίλος μας Γιώργος Βακράκης, καί ὅπως λένε οἱ στοματικές παραδόσεις, ἀντάμωναν κάθε ἀνοιξη στά 1.700 μέτρα στό ὁροπέδια τῆς Ἀργοστυλίας τοῦ Παρνασσοῦ καί πάλεuan ποιός θά ἐξουσιάζει τά βοσκοτόπια τῆς περιοχῆς.

Στόν ἀγῶνα διαιτητῆς τό στοιχεῖο τῆς Χάρμαινας, τίς περισσότερες φορές νικάει τό στοιχεῖο τῆς Κολοβάτας, ὁ Ντιβέτσικας, γιατί ἔχει συμπάθειες καί πολλές φορές ἐξαγόραζε τό γειτονικό στοιχεῖο τῆς Χάρμαινας λόγω συγγένειας καί γειτονίας, τότε μεγάλες συμφορές, κλεψιές, ἀρρώστιες, θανατικά πέφτουν στήν Ἀγία Μαρίνα Ἀγόριανης, οἱ γυναῖκες μαυροντύνονται καί μαυρομαντηλίζονται καί περιμένουν τήν ἀνοιξη τοῦ ἄλλου χρόνου νά ἐπαναληφθεῖ ὁ ἀγώνας. Μά τό ἴδιο δέν συνέβαινε ἅμα κέρδιζε ὁ Μποσνάκης τῆς Ἀγίας Μαρίνας τόν Ντιβέτσικα τῆς Κολοβάτας;

Ὁ Ντιβέτσικας ταλάνιζε τήν ποιμενική οἰκογένεια γιά αἰῶνες.

Τί εἶναι τελικά, ξωτικό ὄν, δράκος, τέρας, διάβολος μεταμορφωμένος; – Εἶναι ζῶο, σοῦ λένε, μοιάζει σάν σκυλί, μεταμορφώνεται σέ λάγιο κριάρι καί μαρκαλάει τίς προβατίνες καί τίς γελάδες, καί φοφᾶνε.

Βάζανε κατράμι στήν γέννα καί στά μοῦτρα τῶν ζωντανῶν καί δέν τά ζύγωνε.

Πρήζεται ἡ γέννα καί μαυρίζει σάν κάρβουνο καί ὕστερα φοφᾶνε, ἓνα κοντά στό ἄλλο, ὁλόκληρο τό κοπάδι - φόβος καί τρόμος ὁ Μποσνάκης.

Φοβᾶται τό λιβάνι, τήν μπαρούτη, τή φωτιά, τό «Πάτερ Ἡμῶν» καί τό «Πιστεύω». Ὁ παπάς ἔκανε εὐχέλαιο καί τόν ξόρκιζε καί αὐτός ἔφευγε σκούζοντας καί οὐρλιάζοντας.

Δέν τόν ἐβλεπαν, τόν ἄκουγαν ὅμως. Ὅταν γίνεται πάλη χτυπάει τόν ἄνθρωπο μέ τά κέρατα καί τήν οὐρά, ὅταν ὅμως ἔχει ἐπάνω του μαυρομάνικο μαχαίρι καί λιβάνι ἐξαφανίζεται.

– Ρέ, στή Λίμνη τόν ἀκούσαμε, ἔχει στήσει φέτος τό λημέρι του ὁ Μποσνάκης ἀπ' τό Καχόρεμα, μήν πᾶς νά βοσκήσεις τά πράματα, ἀκοῦς καί σοῦ λένε καί προειδοποιοῦν οἱ τσοπάνηδες. Οἱ χωριάτες καί οἱ γυναῖκες πού πᾶνε γιά ξύλα στά βουνά τόν ἀκούσαμε, σοῦ λένε, οὐρλιάζε.

Ὅταν τὴν Ἄνοιξη ξεμαντρίζουν οἱ τσοπαναραῖοι τοῦ Παρνασσοῦ συγκεντρώνουν ὅλα τὰ κοπάδια στὴ μεγάλη λάκκα, φέρουν παπά καὶ κάνει ἀγιασμό καὶ ὕστερα βάζανε κατράμι στὴ γέννα καὶ στὴ μούρη τῶν ζωντανῶν.

Ὅταν ὁ τσοπάνης ἀντιληφθεῖ ὅτι ὁ Ντιβέτσικας πείραζε τὰ πράματα, φέρνει ὅλο τὸ κοπάδι στοῦ χωριό καὶ τὸ περνάει τρεῖς βολές γύρω - γύρω (γυρωβολιά) ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Ἄμα δὲν κάνουν τίποτα τὰ μανταλόγια καὶ οἱ ξορκισμοὶ καὶ συνεχίζεται τὸ κακό, τότε ξαρματώνει τὸ κοπάδι καὶ νύχτα πού κοιμᾶται ὁ Μποσνάκης, ἀλλάζει γρέκι, τὰ νυχτοσκαρίζει χωρὶς νὰ τὰ σαλαγάει ἢ νὰ σφυρίζει καὶ τὰ πάει ὥρες μακριὰ - ἀλάργα σέ ἄλλη τοποθεσία καὶ δὲν κοιτάζει πίσω. Ἔτσι γλύτωνε τὰ πράματά του.

Τὰ σκυλιά γιὰ μερικές μέρες τὰ πηγαίνουνε στοῦ Χωριό καὶ τὰ δένανε στοῦ σπίτι καὶ ὕστερα τὰ πηγαίνουνε πάλι στοῦ κοπάδι. - Τὰ σκυλιά δὲν κινδυνεύουν ἀπὸ τὸν Ντιβέτσικα, ἀλλὰ ἀλιχτᾶνε καὶ προδίδουν τὸ κοπάδι. - Τὸ καλὸ εἶναι ὅτι ὁ Μποσνάκης δὲν ζυγώνει ποτέ στοῦ χωριό, σκιάζεται τοὺς ἀνθρώπους, τὰ σκυλιά καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ φωτιά.

Ὁ Ντιβέτσικας, πάει τὴν ἄλλη μέρα στοῦ γρέκι πού ἦτανε τὰ πρόβατα, στοῦ σταλό πού ἦτανε τὰ γίδια, ἅμα δὲν τὰ βρεῖ - βελάζει, φωνάζει δυνατὰ τὸν τσοπάνη μὲ τ' ὄνομά του, τὸν ἀναγελάει:

- Παναγιώτ', Παναγιώτ'... κανέννας δὲν ἀποκρίνεται καὶ ἔτσι χάνει τ' ἀχνάρια τοῦ κοπαδιοῦ καὶ παρατιέται.

Τὸ καλοκαίρι ὁ Ντιβέτσικας, ὅταν ἔστριβε τὸ χορτάρι, λέγανε πὼς ἔπιανε τὰ ψηλώματα. - Ποτέ δὲν ἔβγαινε τὴ νύχτα ἀπ' τὴ φωλιά του, μονάχα βέλαζε, ρέκαζε, στρέγγαζε καὶ μούγκριζε προκαλώντας φόβο καὶ πανικό.

Ὁ Ντιβέτσικας, μολογᾶνε οἱ παλιοί, τὰ πολὺ παλιά χρόνια, ζοῦσε καὶ ἔκανε κατορθώματα στὸν κάμπο - στά καμποχώρια, δὲν ἄφηνε ζῶο γιὰ ζῶο χωρὶς νὰ τὸ πειράξει. Ζημιές μεγάλες - ὁλόκληρα κοπάδια ἀπὸ πρόβατα ψόφαγαν ἀβοήθητα κάθε μέρα.

Φόβος καὶ τρόπος, οὔτε τ' ὄνομά του δὲν ἀναγορεύανε οἱ ἀνθρώποι... σκιάζοντουσαν.

Τότε οἱ γέροντες τοῦ Κάμπου σκέφτηκαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ τὸν βροῦν καὶ νὰ τὸν μεταδημοτεύσουν. Μάζωξαν ὅλα τὰ Τσοκανο-Κυπρο-Κοῦδουνα τοῦ κάμπου καὶ τὸ δεῖλι, ὅταν ὁ ἥλιος πάει στὸν Πατέρα του, χίλιοι νοματαῖοι ἀνέβαιναν τὸν ἀνήφορο γιὰ τὰ βουνά

βαρῶντας τὰ Τσοκανο-Κυπρο-Κούδουνα - Ὁ Ντιβέτσικας ἀκολουθοῦσε κατὰ πόδι. - Πέρασαν τό Κακόρεμα καί τόν φέρανε, μολογᾶνε οἱ παλιοί, πάνω στό ὀροπέδιο τῆς Ἀργοστύλιας καί ἐκεῖ βουλῶσανε τὰ Τσοκανο-Κυπρο-Κούδουνα μέ χορτάρι ἢ μέ μούσκληα ἀπ' τὰ ἔλατα.

Νεκρική σιγή ἐπεκράτησε καί χωρίς φωνές γύρισαν πίσω στόν Κάμπο.

Ὁ Ντιβέτσικας ἔμεινε γιά πάντα στά βουνά καί δέν ξέρει τό δρόμο νά γυρίσει πίσω.

Τόν συναντᾶμε στά βουνά τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Γκιώνας, τῶν Βαρδουσίων (στ' Ἀράπ' τὰ χωράφια, στούς Κανάλους, στ' Μούρ' τ' Λάκκα, στή Φασλόραχη, στόν Γερολέκα, Μπουσοβό, Βαβατσείκα) - ἕκατό ἀρνάδες τοῦ Γέρου Χαστά ψόφησαν σέ μιὰ μέρα. Τρέμανε καί καυμένα τὰ ζωντανά καί βγάζανε ἀφρό καί αἷμα ἀπό τό στόμα τους. Μέχρι λαγούς τουμπανιασμένους βρήσκαμε. Μέχρι καί στούς λαγούς πήγαινε ὁ βόμπιρας ἀπ' τό σκατόρεμα. Ἔδενε τὰ γελάδια ἀπ' τὰ κέρατα καί ἔπλεκε κοτσίδες τίς χαῖτες τῶν ἀλόγων!

- Ἐγώ τόν ἄκουσα, λέει ὁ Γερο-Γιώργης ὁ Τσελεπῆς στή Λίμνη. Βέλαξε καί στρέγγαζε σά γίδα, πού ἔχει ξεκόψει ἀπό τό κοπάδι.

- Ἐγώ τόν ἄκουσα στούς Κανάλους, λέει ὁ Γερο-Τρίζος. Ἔκανε σά σκύλος πού οὐρλιάζει.

- Τόν ἄκουσα, λέει ὁ Λιάς, τό τσοπανόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ, πού βέλαξε σάν κριάρι, ἄλλοτε σάν γίδα, ἄλλοτε γαύγιζε σά σκυλί... Ἦτανε φθινόπωρο στ' Ἀράπ' τὰ χωράφια. Οἱ ζευγίτες ἀμολῆσαν τὰ ζευγάρια καί μεῖς πήραμε τὰ κοπάδια μας καί τὰ κατεβάσαμε στόν Κάμπο.

- Ἐγώ τόν ἄκουσα, λέει ἡ Γριά Ξούλα. Βρόνταγε ἓνα τσοκανάκι σάν κατσίκι πού ξύνεται.

- Ποῦ τ' ἄκουσες, μαρή Ξούλα; ρώτησε ἡ Φέσω.

- Πέρα στίς ἰτιές στά Σανιδεῖκα χωράφια, στοῦ Τσουνῆ τό Μύλο ἀπό πάνω, κάτ' ἀπ' κάτ' ἀπ' τό Γερολέκα, ἀπ' τό Σημεῖο, νά καταλάβεις. Βέλαξε καί στρέγγαζε σάν κατσίκι ζεστανωμένο καί ἀποκομμένο ἀπ' τό κοπάδι. Εἶχε καί ἓνα τσοκανάκι, τό χτύπαγε καί ἔκανε ὅπως ξύνονται τὰ πράματα μέ τό ποδάρι.

Τήν ἄλλη μέρα ἡ γριά Φέσω ἔνα κι' αὐτοῦ στίς Ἰτιές. Σάν τόν ξενομάχιασε τόν «Τβέτσικα» πού ἦτανε κατσικάκι ζεστανωμένο, τῶπιασε, τῶσφαξε καί τό πέταξε πανωσάμαρα, τό σκέπασε μέ φτέρες καί λατσούρια, τῶφερε στό χωριό καί ἔκανε μέ τήν οἰκογένειά της Λαμπρή.

Ύστερα βγήκε καί αὐτή στό μεσοχώρι, στό χοροστάσι καί στήν Ἐκκλησία καί μολόγαγε, ὅτι «τόν ἄκουσε... Τί τόν ἄκουσε, τόν εἶδε τόν “Τβέτσικα”»!

– Ντέ δέν τόν εἶδα μπροστά μου, παιδάκι μ', πρώτ' βολά σκιάχτηκα. Ἦτανε σάν σκυλί μέ μιά μακριά οὐρά - μετά ἔγινε κριάρι μέ στριφτά κέρατα, ἤρθει μύρσει τή μούσκα καί λάκκησε στό λόγγο καί γαύγιζε καί οὐρλιαζε σά δαρμένο σκυλί καί εὐτυχῶς εἶχα βάλει κατράμι στόν πεσινό τῆς Μούσκας (στό μουλári της) καί τή γλίτωσα.

Ἐφυγαν οἱ κλέφτες τώρα ἀπ' τά βνά καί πήγανε στίς πολιτεῖες. Ἐφυγαν ἀκόμα καί τά μυρμήγκια ἀπ' τά ἀλώνια καί πήγαν στά σαλόνια νά βροῦν τροφή.

Ἐφυγε ὁ κόσμος ἀπ' τά βνά, ἔφυγαν τά κοπάδια, ἔφυγε κι' ὁ Ντιβέτσικας καί ἔτσι δέν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος γιά τούς τουρίστες τῶν βουνῶν.

Ἐκεῖ πού κρέμαγαν οἱ ἄρματωλοί, οἱ κλέφτες καί οἱ καπεταναῖοι τ' ἄρματα, τώρα κρεμᾶνε οἱ γύφτοι τά τούμπάνα καί οἱ τουρίστριες τίς κοιλότητες νά στεγνώσουν.

ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ

Πράγματι ὁ Τβέτζικας (τά φτερωτά Βαμπρίτσια) μεταδημότευσαν ἀπό τόν κάμπο στά βουνήσια στανοτόπια, ὅταν νωρίς τό καλοκαίρι καίγεται ὁ κάμπος, οἱ καλαμιές, ξεραίνεται ἡ γῆς, ἀνεβαίνουν ψηλά στά βουνά νά βροῦν δροσιά, νερό καί τροφή. Ἡ Λίμνη, ἡ Ἀργοσύλια, ὁ Μπούσοβος, ὁ Γερολέκας, ὁ ὀρεινός ὄγκος τοῦ Παρνασσοῦ καί τῶν ἄλλων βουνῶν, ἔχουν χλωρασιά, ἔχουν τροφή γιά τά ζῶα, ἀλλά καί γιά βαμπρίτσια.

Βαμπρίτσι (τό) ἢ Ντιβέτσικας

Κατά τό γνωστό χημικό Ἀμπουάζ ΠΑΡΕ εἶναι ἔντομο πού μοιάζει μέ νάνο κατσαρίδας. Ἄν τύχει ζῶα, ὅπως βόδια, ἄλογα, πρόβατα καί ἄλλα νά τό καταπιοῦν μαζί μέ τό χορτάρι, πρήζονται σάν νά ἔχουν πάθει τυμπανισμό καί πεθαίνουν.

Τό βαμπρήτσι ἀνήκει στά κολεόπτερα, ὅπως οἱ κατσαρίδες.

Καρκατέλι (τό) ἢ Ντιβέτσικας

Στή Ζάκυνθο μοιάζει μέ πράσινο βάτραχο ἀκριβῶς, ἀλλά πολύ μικρό, τό ἔτρωγαν τά ζῶα μαζί μέ τό χορτάρι (γρασίδι μέ αἶμα) καί ψόφαγαν.

Ἄμα φούσκωναν τὰ ζῶα καί μαυρομελανιάζανε, τούς δίναμε σπόρο ἀπὸ ἀμάρανθο καί γάλα καί ξεφουσκώνανε.

Τέλος, ἐξηγεῖται καί τὸ γεγονός, ὅτι ὅταν τὸ ζῶο εἶχε ἐπάνω του κατράμι στό πρόσωπο, τὸ βαμπρήτσι, ὁ ντιβέτσικας ἤθελα νά πῶ, ἐξαφανιζότανε καί δέν τὸ ἔτρωγαν τὰ ζῶα, ὅπως ἀκριβῶς ἐξαφανίζονται τὰ κουνούπια μέ τὸ ΚΑΤΟΛ.

Ο ΚΟΝΤΟΜΕΡΚΟΣ

Ἕνα τσοπανόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ

Περπάταγε μέσα στά σκρίπια στά ζαβά δίχως ποδεμή, δίχως τσαρούχια. Ὁ Κοντομέρκος, ἄγριος ἄνθρωπος, παιδί τοῦ βούνου, πού ἔζησε μέσα στή σκλαβιά μέ ἀπειλές καί φοβερές τοῦ ἀφέντη του πασᾶ τῶν Σαλῶνων.

Φύλαγε τὰ γίδια τοῦ πασᾶ πέρα στοῦ Ρουπακιώτη. Γκρέμιζε τὰ καλλίτερα γκεσέμια ἀπὸ τούς βράχους καί μετὰ τὰ ἔτρωγε.

Ευπόλυτος μέσα στ' ἀγκάθια, μέσα στά χιόνια, στίς λάσπες, στά βουνά. Μιά σκοτεινὴ νύχτα μαύρισε τὸ μάτι του καί πῆγε καί ἄρπαξε ἓνα τομάρι ἀπὸ τὰ ταμπακαριά τῶν Σαλῶνων. Δέ σκιάχτηκε οὔτε τὸ στοιχείο τῆς Χάρμαινας οὔτε τὸ στοιχείο τῆς βρύσης.

Οἱ ταμπάκηδες τῆς Χάρμαινας ἀπλώνανε τὰ τομάρια νά στεγνώσουν καί τίς νύχτες λέγανε πῶς τάχα ἔβγαινε τὸ στοιχείο, γιὰ νά σκιάζονται οἱ ἄνθρωποι νά ζυγώσουν στίς φράχτες. Ἀμόλαγαν τίς σκοτεινὲς νύχτες ἄλογα μέ βαριές, μακριές ἄλυσίδες μέσα στά γκαλντερίμια τῆς Χάρμαινας καί τὸ ποδοβολητό, τὰ χλιμιντρίσματα τῶν ἀλόγων, ὁ κρότος τῶν ἄλυσίδων ἢ ἔζευαν τ' ἄλογα μέ λιμαριές, παλατζόνια καί ἄλυσίδες καί τραβοῦσαν λαθραῖα πάτερα καί μανάδες καί ἔπειθαν τούς προληπτικούς καί δεισιδαίμονες Σαλωνίτες ὅτι εἶναι τὸ στοιχείο τῆς Χάρμαινας καί κανένas δέν κόταγε νά κυκλοφορήσει. Πολλές φορές ἔδεναν ἄλυσίδες σέ ζαγαράκια καί τ' ἀμόλαγαν πάνω στά κεραμίδια, αὐτὰ κάνανε θόρυβο, σαματά καί οἱ νοικοκυραῖοι Σαλωνίτες τὴν ἄλλη μέρα φέρνανε παπάδες νά φάλλουν ἁγιασμό. Τὸ ἴδιο γινότανε καί στά χωριά. Στὴν Κολοβάτα οἱ κλέφτες λέγανε ὅτι στὴ βρύση βγαίνει τὸ στοιχείο τῆς Ἀβασκαντήριας. Φέρνανε νεογεννημένες ἀγελάδες στίς βρύσες, παίρνανε τὰ μοσχαρακια τους καί αὐτές οἱ καυμένες μούγγριζαν πονεμένα, σπαραχτικά. Τὸ στοιεῖο! λέγανε οἱ χωριανοί καί κανένas δέν κόταγε νά βγεῖ ἔξω, ἔτσι οἱ κλέφτες κυκλοφοροῦσαν τίς νύχτες ἐλεύθεροι καί κουβαλοῦσαν στά κατώγια τους τὰ κλεψιμέικα σφάγια.

Ἔτσι οἱ μασκαράδες καί οἱ ἀλαφριές τοῦ χωριοῦ ἀραδίζανε ἐλεύθεροι μέσα στό χωριό καί οἱ μπεκρῆδες ἔμπαιναν ἀνενόχλητοι στό σπίτι τῆς χήρας καί κοιμόντουσαν στήν ἀγκαλιά της, ἐνῶ οἱ νοικοκυραῖοι κλειδαμπαρώνανε τά σπίτια τους. Οὔτε γιά νερό στή βρύση πήγαιναν τίς νύχτες, οὔτε στό χαγιάτι βγαίνανε καί γιά νά παχιάσουν τά ζωντανά τους κατέβαιναν ἀπ' τόν καταρράχτη στό κατώι μέχρι νά δώσει ὁ Θεός τή μέρα.

Ὁ Κοντομέρκος, πού δέν σκιάχτηκε τίς νύχτες καί τά βουνά, τόν ἥλιο καί τό φεγγάρι, θά σκιαζότανε τά καμώματα τῶν κλεφτῶν καί τῶν ταμπάκηδων;

Οἱ ταμπάκηδες πήγαν στίς ρίχτρες, στίς μάγισσες, καί τούς εἶπαν ὅτι: ἀπό πάνω περνᾶτε, τό δρασκελᾶτε, τῷχει πάρει ἕνας ἄγριος, ξυπόλητος. Κάλεσε ὁ Πασᾶς τῶν Σαλῶνων τόν Κοντομέρκο:

— Νά δώσεις τό τομάρι.

— Δέν ἔχω τίπουτας ἰγώ.

— Ρίξτε τον στό μουντρούμι καί σπάστε τον στό ξύλο, τσακίστε του τά κόκκαλα.

Ἐκεῖ πού τοῦ εἶχαν πρὸς τόν οὐρανὸ τίς φτέρνες καί μ' ἕνα κοντόξυλο ἀγριλίσιο τόν ἔδερναν ὥρες ὀλάκαιρες νά μαρτυρήσει, μέσα στὸν πόνο του τοὺς σταμάτησε, κι' αὐτοὶ οἱ ἀφελεῖς πίστεψαν ὅτι θά μαρτυρήσει πού ἔχει κρύψει τό τομάρι.

Αὐτὸς ὅμως ρώτησε τά ποδάρια του, σηκώνοντας τίς πατοῦσες του ἐπάνω καθρεφτίζοντας τό πρόσωπό του:

— Ἀντέχετε, ποδαράκια μ', τό ξύλο νά φορέσετε φλιές;

Καί κεῖνα τ' ἀφιλότιμα ἀπάντησαν: — Ναί, ἀντέχουμε.

Ἐπese ἀνάσκελα πάλι κάτω, σήκωσε τά ποδάρια του στὸν οὐρανὸ καί εἶπε:

— Βαρᾶτε οὐρέ, ὅσο θέλετε.

Ἔτσι ὁ Κοντομέρκος φόρεσε φλιές, πού τίς ἔφτιαξε μοναχὸς του καί μολόγαγε μέχρι πού πέθανε τό ξύλο πού ἔφαγε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καί ὅτι δέν ἀντάμωσε κανένα στοιχειό στή Χάρμαινα νά φυλάει τά τομάρια τῶν ταμπάκηδων.

Ὁ γερό-Μῆτρος, 90 χρονῶν σήμερα, τσοπάνης μιά ζωή, μᾶς εἶπε: — Ρέ, μὴν ἀκοῦτε τί σᾶς λέει ὁ πᾶσα εἷς, τί σᾶς λένε οἱ καλαμαράδες, ὁ Ντεβέτσικας ζεῖ καί βασιλεύει στά βουνά μας, δέν σκιάζεται τίποτα, εἶναι ζωντανός. Ὅποιος κοτάει ἄς ἀνέβει μέ τό κοπάδι του τὴν ἄνοιξη στά λημέρια του νά τόν ἀνταμώσει.

Τελειώνοντας, ἤθελα νά προσθέσω ὅτι μ' αὐτές τίς δεισιδαιμονίες, τίς προλήψεις καί τά στοιχεῖα γεννήθηκαν, ἀνατράφηκαν, πολέμησαν, συναναστράφηκαν καί ζυμώθηκαν οἱ ἄνθρωποι μας, τῶν βουνῶν καί τῶν χωραφιῶν στίς ἀίτοράχες, στά διάσελα, στίς μασχάλες τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Γκιώνας καί τῶν Βαρδουσίων.

Γι' αὐτό τοῦς ὀφείλουμε ἐμεῖς μέν μεγάλη τιμή, οἱ νέοι μας δέ, τά παιδιὰ μας καί τ' ἀγγόνια μας, ὅχι βέβαια γιά νά τοῦς μιμηθοῦνε ἀλλά γιά ν' ἀποτίσουν σεβασμό καί δέος. Ὑπερηφάνεια καί ὑπόκλιση. Ν' ἀνάβουν ἔστω ἓνα κεράκι καί στή μνήμη τους καί νά γυρίζουν πίσω νά μαθαίνουν τίς ρίζες τους. Τί λέτε, θά 'ταν δύσκολο αὐτό καί περιττό;

Τό κεράκι δηλώνει ἀγιοσύνη σ' ὅσους διακατέχονται ἀπό βαθείᾳ πίστη στό Θεό. Λίγη μνήμη δέ σ' ὅσους τιμοῦν τίς ρίζες τους καί καμαρώνουν γιά τήν καταγωγή τους, γιά τά γονίδιά τους.

Γιά μᾶς δέ πού φυλᾷμε Θερμοπύλες ἐδῶ στίς ἀίτοράχες, τιμή καί δόξα, εὐγνωμοσύνη καί καυτό δάκρυ.

Ἐδῶ πρέπει νά τελειώσω. Σᾶς κούρασα. Εὐχαριστῶ.

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

τοῦ Γεωργίου Ν. Κουτσοκλένη

ΤΟ ΑΗΔΟΝΙ

(Παραλλαγή 3η)

Καί τοῦτος ὁ μῦθος θέλει τό ἀηδόνι νά ἦταν πρῶτα τσοπανό-
πουλο, τό ὁποῖο μάλιστα ἔπαιζε πάρα πολύ καλά τή φλογέρα.

Κάποια μέρα εἶχε τά κέφια του καί τραγουδῆσε κι' ἔπαιξε τή
φλογέρα του, ἤπιε καί χόρεψε καί ἀφοῦ κουράστηκε πῆγε γιά
ὕπνο. Αἰσθανόταν πολύ κουρασμένος καί γι' αὐτό εὐχήθηκε: «Θεέ
μου, κάνε νά ξημερώσει τοῦ Ἄη-Γιώργη γιά νά χορτάσω ὕπνο».

Πέρασαν μῆνες, ἀπό τότε πού ἀποκοιμήθηκε μέχρι νά φέξει τ'
Ἄη-Γιωργιοῦ, τήν ἡμέρα πού ξύπνησε, ὅπως εἶχε εὐχηθεῖ καί πα-
ρακαλέσει τό Θεό.

Τό κοπάδι ἐν τῷ μεταξύ, ἀφοῦ δέν εἶχε τσοπάνη τράβηξε γιά
ἀπάτητα λιβάδια καί νοιώθοντας ἀσφαλισμένο γιατί πάντα κοντά
του ἦταν τά δύο ἀγαπημένα σκυλιά, ἡ Τσύλα καί τό Τσιβέλι. Μέ τίς
συνθῆκες αὐτές τό κοπάδι μεγάλωσε πολύ καί ὅταν τό βρῆκε τό
τσοπανόπουλο, ἀφοῦ δέν μπορούσε νά τό κουμαντάρει, τό πούλη-
σε μέ καλή τιμή.

Τά σκυλιά, πού ἔλειπαν ὅταν αὐτός πουλοῦσε τό κοπάδι, στε-
ναχωρέθηκαν μόλις τό ἔμαθαν καί ἐξέφρασαν τό πικρό τους παρά-
πονο:

— Ἐμεῖς, ἀφεντικό, πού φυλάγαμε τόσους μῆνες τό κοπάδι δέν
ἔπρεπε ἔστω νά ξέρουμε;

Καί κείνος πίστεψε ὅτι τά σκυλιά εἶχαν δίκιο, πικράθηκε πολύ,
καί:

— Θεέ μου, κάνε με πουλί νά πετάω ψηλά κι' ἀπό κεῖ νά ἀγνα-
ντεύω τό κοπάδι μου.

Τό τσοπανόπουλο ἔγινε ἀηδόνι καί πάντα τραγουδᾷ λαλῶντας
τό Τσίλα, τσίλα! Τσιβελί! Τσιβελί... σου... σου... μαυλίζοντας τά
πρόβατά του καί καλῶντας τά σκυλιά του.

ΑΗΔΟΝΙ ΚΑΙ ΚΟΤΣΥΦΑΣ

(Παραλλαγή 4η)

Φίλοι ἦτανε κάποτε δυό ἄνθρωποι καί ζοῦσαν κοντά.

Ὁ πρῶτος, πού ἀργότερα ἔγινε ἀηδόνι, ὅπως θά δοῦμε, ἦταν ὁμορφος, λεβέντης καί προπαντός πλούσιος. Ἀρκετά πλούσιος! Εἶχε ἀκόμα μιὰ ἄλλη μεγάλη χάρη. Ἦξερε τί πάει νά πεῖ ἀγάπη.

Ὁ δεύτερος, αὐτός πού ἔγινε κότσυφας, δέν εἶχε τά προσόντα τοῦ φίλου του, ὅπως ἀποκαλοῦσε καί ὄχι ὅπως πίστευε, δηλαδή τό ἀηδόνι.

Ἦταν ἄρρωστος. Εἶχε ἔλκος, ὄχι στό στομάχι ἀλλά στήν ψυχή, ὅπως θέλει τό φθόνο ὁ Σωκράτης. Ἡ ψυχή του εἶχε σκοροφαγωθεῖ ἀπ' τόν φθόνο, ὅπως ἡ τσόχα ἀπ' τόν σκόρο (Χρυσόστομος). Τόν ἔλεγε φίλο. Ἔλεγε ὅτι τόν ἀγαποῦσε ὅπως αὐτός, τοῦ ἔλεγε «εὐχαριστῶ» κάθε φορά πού δεχόταν τίς εὐεργεσίες τοῦ φίλου του, ἀλλά ὁ φθόνος δέν εἶναι ἴδιον τῆς εὐγενικῆς καρδιᾶς, ἀλλά μοιάζει μέ ὀχιά πού κρύβεται στό πουρνάρι καί δέν συμφιλιώνεται ποτέ, γιατί κινεῖται ἀπό μοχθηρία. Ὅλα τά προσόντα τοῦ φίλου του δέν τά ἐβλεπε, δέν τά καταλάβαινε, γιατί φθονοῦσε!

Τό ἀηδόνι δέν κατάλαβε ποτέ τό πόσο τό μισοῦσε ὁ... Φίλος του, γιατί τόν ἀγαποῦσε μ' ὅλη του τήν καρδιά καί δέν τοῦ τό ἔκρυβε.

Κάποτε δέν ἄντεξε ὁ φθονερός Κότσυφας καί ἄρχισε νά πείθει τόν ἑαυτό του ὅτι ἔπρεπε νά ξεκάνει τόν «φίλο». «Θά τόν φάω τόν κερατά, Ποῦ θά μοῦ πάει;».

Ὁ Παντογνώστης Θεός, ὅταν εἶδε τή μαυρίλα τῆς ψυχῆς τοῦ Κότσυφα τόν ἔκανε κατάμαυρο πουλί, γιά νά ἀποφύγει τό ἀδικοιολόγητο φονικό.

Ἀλλά καί πουλί πού ἔγινε δέν μπόρεσε νά ἀπαλλαχθεῖ ἀπ' τόν φθόνο καί αὐτό τό δείχνει ἡ μύτη του, ἄλλοτε κόκκινη καί ἄλλοτε κίτρινη.

Ὁ φίλος του, τό ἀηδόνι, τόν λυπήθηκε καί ζήτησε ἀπ' τό Θεό νά τόν κάνει κι' αὐτόν πουλί γιά νά βρῖσκεται κοντά του καί ἀπό τότε κάθεται πάντα ἀπέναντι ἀπό τόν Κότσυφα καί κελαηδεῖ.

Ἀλλά καί ἔπειτα ἀπό ὅλα αὐτά, ὁ Κότσυφας δέν μπορεῖ νά ἀλλάξει καί τοῦτο γιατί... Οἱ φθονεροί πεθαίνουν, ὁ φθόνος ὅμως ΠΟΤΕ, μᾶς τονίζει ὁ Μολιέρος.

Τό σχολεῖον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης

Τοῦ Ἰωάν. Δημ. Ζουμᾶ,
Γυμνασιάρχου ἐ.τ.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης¹ εὑρίσκεται ἐγγὺς τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ Νομοῦ Φωκίδος καὶ τῆς Ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἐπὶ λόφου τῶν Βαρδουσίων ὁρέων εἰς ὑψόμετρον 800 μ. ἐντὸς δασώδους περιοχῆς καὶ ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Μόρνου. Σήμερον (ἔτος 2002 μ.Χ.) ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Φωκίδος καὶ διοικητικῶς εἰς τὴν Κοινότητα Τειχίου (πρῶην Λυκοχωρίου) τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ Νομοῦ Φωκίδος. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης πανηγυρίζει κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου).

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης, ὡς προκύπτει ἐκ σωζομένης κτητορικῆς ἐπιγραφῆς, ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Καρυῶν κατὰ τὸ ἔτος 1077 μ.Χ. ἢ ἑφπὲ' (6585) ἀπὸ κτίσεως κόσμου (6585 - 5508 = 1077 μ.Χ.)².

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης ἦτο Σταυροπηγιακὴ Μονὴ διατελοῦσα ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ τὸ ἔτος 1530 μ.Χ. ἐπεσκέφθη αὐτὴν ὁ Οἰκουμενικὸς Πα-

1. Τό τοπωνύμιον ἢ Βαρνάκοβα ἀπαντᾶται καὶ ὡς ἢ Βερνίκοβα ἢ ἢ Βερνικῶ (Πέτρου Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ ἐπιλεγομένη Βαρνάκοβα, Ἀμφισσα 1957, σ. 92. – Πέτρου Π. Καλονάρου Προσκυνητάριον Βαρνάκοβας, (1957), σ. 9) ἢ τὸ Βαρνάκοβον (Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ Πυρσοῦ, τόμ. Στ', 1928, σ. 720) ἢ τὸ Βερνίκοβον (Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, Ἡ Μονὴ Βαρνάκοβας, ἔκδοσις τῆς ἐν Ἀθῆναις Δωρικῆς Ἀδελφότητος, Ἀθῆναι 1922, σ. 3 σημ. 1).

2. Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, ἔ.ἀ., σ. 7. – Πέτρου Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 92, 132. – Πρβλ. Ἡ Βαρνάκοβα Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Βαρνάκοβας, Ἀθῆναι 1975, σ. 15.

τριαρχῆς Ἱεραμίας Α'³, ἔχων ὡς συνοδὸν τοῦ τόν σοφόν ῥήτορα Ἑμμανουήλ, ἥτοι τόν Μέγα Ῥήτορα Μανουήλ⁴. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἱεραμίας Α' ἐνήργει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπιθεώρησιν τῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν⁵. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἱερά Μονὴ εὐρίσκετο εἰς ἀκμὴν, τὴν ὁποί-

3. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἱεραμίας Α' (1522 - 1524 καὶ 1525 - 1546) κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ ἔτους 1530 μ.Χ. ἐπεσκέφθη τὴν Ἱεράν Μονὴν Ὁσίου Λουκᾶ Λεβαδείας, τὸν δὲ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους εὐρίσκετο εἰς Ἄρταν. Συνεπῶς μεταβαίνων ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ εἰς Ἄρταν ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἱεραμίας Α' ἐπεσκέφθη τὴν Ἱεράν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης μετὰ ξὺ τῶν μηνῶν Μαρτίου καὶ Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1530 μ.Χ. (Χρ. Γ. Πατρινέλης, Οἱ Μεγάλοι Ῥήτορες Μανουήλ Κορίνθιος κ.λπ., εἰς Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. ΙΣτ', ἔτος 1962, σ. 24 - 25).

4. Περί τούτου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς:

– Ὁ Κων. Ν. Σάθας (Νεοελληνική Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 415) ὀνομάζει αὐτόν «ὁ Μανουήλ Ξανθός». Ὁ δὲ Ἀν. Ὀρλάνδος (ἔ.ἀ., σ. 17 σημ. 4) σημειώνει ὅτι ὑπὸ Κων. Σάθα (Νεοελλ. Φιλολ., ἔ.ἀ., σ. 415) «ὁ Ξανθινός φέρεται ἐσφαλμένως ὡς Ξανθός».

– Ὁ Ἀν. Ὀρλάνδος (ἔ.ἀ., σ. 17) ὀνομάζει αὐτόν «ὁ Μανουήλ Ξανθινός».

– Ὁ Π.Π. Καλονάρος (Ἡ Ἱερά Μονή... ἔ.ἀ., σ. 98) ὀνομάζει αὐτόν ῥήτορα Ἑμμανουήλ, ἥτοι Μανουήλ Ξανθινόν. – Πρβλ. Ἡ Βαρνάκοβα..., ἔ.ἀ., Ἀθῆναι 1975, σ. 19 - 20. – Πρβλ. Ἱερά Μονή... (ἔ.ἀ., 1990, σ. 74) ἐνθα ὀνομάζεται ῥήτωρ Ἑμμανουήλ. – Πρβλ. Ἱερά Μονή..., ἔ.ἀ., 1997, σ. 90.

– Ὁ Χ. Γ. Πατρινέλης (ἔ.ἀ., σ. 17 - 19) ἀναφέρει ὅτι ἐδημιουργήθη σύγχυσις ὑπὸ συγγραφῶν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μεγάλου Ῥήτορος Μανουήλ. Ἀποδεικνύει (ἔ.ἀ., σ. 17 - 25) δὲ δι' ἀσφαλῶν μαρτυριῶν ὅτι ὁ Μέγας Ῥήτωρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἦτο ὁ Μανουήλ Κορίνθιος.

– Βίος τοῦ Ὁσίου Δαβίδ, τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἀσκήσαντος, συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Χριστοφόρου, ἐκδοθεὶς ὑπὸ Κ. Δουκάκη (Βίοι Ἀγίων μηνὸς Νοεμβρίου, Ἀθῆναι 1895, σ. 59 - 77) ἐνθα ὀνομάζεται σοφώτατος ῥήτωρ Ἑμμανουήλ (Χ.Γ. Πατρινέλης, ἔ.ἀ., σ. 24 καὶ σημ. 2). – Πρβλ. Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Δαβίδ τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἀσκήσαντος, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Δαβίδ Γέροντος, «Ροβιές» Εὐβοίας 1988, σ. 14. – Πρβλ. Ἐπισκόπου Θεοφίλου Καναβοῦ, Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλουπόλεως, «Τὸ Παιδί τοῦ Προδρόμου», Ἀφηγηματικὴ περιγραφή τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Δαβίδ τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἀσκήσαντος, ἔκδοσις Στ', Εὐβοία 1997, σ. 96 - 97. – Πρβλ. Ματθαίου Λαγγῆ, Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1988, ἔκδ. 5η, τόμ. ΙΑ', μὴν Νοέμβριος, σ. 75.

5. Ἀν. Κ. Ὀρλάνδου, ἔ.ἀ., σ. 15 - 16. – Π.Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερά Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 98. – Πρβλ. Ἡ Βαρνάκοβα..., Ἀθῆναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 19 - 20. – Πρβλ. Ἱερά Μονή Παναγίας Βαρνάκοβας, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, «Εὐπάλιο» 1990, σ. 74. – Πρβλ. Ἀναλώμασι καὶ ἐπιμελείᾳ Ματθαίου Λαγγῆ, ἔ.ἀ., σ. 75.

αν ἐπηύξανεν ἡ παρουσία τοῦ Ὁσίου Δαβίδ⁶ τοῦ ἐκ Γαρδενίτσης⁷ ὡς Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς (1520 - 1532 μ.Χ.).

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου μ.Χ. αἰῶνος, ἡ τότε ἀνδρῶα Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης, ἐκτός ἀπὸ καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, ὑπῆρξε καὶ ἄσυλον τῆς χειμαζομένης Ἑλληνικῆς Παιδείας. Ἴσως δὲ ἀπὸ τῆς ἡγουμενίας τοῦ Ὁσίου Δαβίδ (1520 - 1532 μ.Χ.) ἐλειτούργει εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης Ἑλληνικὸν Σχολεῖον⁸, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκοντο τὰ Ἑλληνικά Γράμματα οἱ Ἑλληνοπαιδες τῶν πέριξ χωρίων, ὡσαύτως δὲ ἐκαλλιεργεῖτο καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς. Τὸ σχολεῖον τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἴσως, ἦτο τὸ μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Δωρίδος καὶ Ναυπακτίας⁹.

6. Παραιτηθεὶς τῆς ἡγουμενίας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης μετέβη εἰς τὸ ὄρος Στεῖριον Βοιωτίας, ἐνθα ἵδρυσεν ἀσκητήριον μοναχῶν· ἐν συνεχείᾳ δὲ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν μετέβη πλησίον τῆς Αἰῶνης Εὐβοίας, ἐνθα ἵδρυσεν κοινόν μοναχῶν. (Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεῖα, τόμ. 4ος, σ. 878. – Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφύλου Πατρός ἡμῶν Δαβίδ..., ἔ.ἀ., «Ροβιές» Εὐβοίας 1988, σ. 15 - 18. – Ἐπισκόπου Θεοφίλου Καναβοῦ, Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως, ἔ.ἀ., σ. 99 - 112. – Ματθαίου Λαγγῆ, ἔ.ἀ., σ. 76 - 78.

7. Ἡ Γαρδενίτσα εἶναι τὸ Ἀκραίφνιον Βοιωτίας (Π.Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 98 σημ. 2. – Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβας, κείμενα Μοναστικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβας, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, 1997, σ. 59).

8. Τὸ λειτουργήσαν σχολεῖον ἦτο εἰς «ἐπίπεδον Σχολαρχείου» («Ἡρωϊκὰ χρόνια τῆς Βαρνακόβας», Μοναστικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβας, «Δωρίδα» 2000, σ. 13). Κατὰ τὰ ἔτη 1833 - 1929 μ.Χ. ἐλειτούργησαν ἐν Ἑλλάδι τὰ τριτάξια Ἑλληνικά Σχολεῖα (Σχολαρχεῖα), τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀνωτέρας βαθμίδος τῶν λειτουργούντων, τότε, τετρατάξιων Δημοτικῶν Σχολείων καὶ κατωτέρας βαθμίδος τῶν λειτουργούντων, τότε, τετρατάξιων Γυμνασίων (ἀντιστοιχοῦντων σήμερον (ἔτος 2002 μ.Χ.) πρὸς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν ἑξατάξιων Δημοτικῶν Σχολείων καὶ κατωτέρας τάξεις τῶν τριτάξιων Γυμνασίων).

9. Ἀν. Κ. Ὀρλάνδου, ἔ.ἀ., σ. 3. – Π.Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 99. – Π. Καλονάρου, Προσκυνητάριον..., ἔ.ἀ., σ. 13 - 14. – Πρβλ. Ἡ Βαρνακόβα..., Ἀθῆναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 20 – Πρβλ. Γ. Κουτσοκλένη, «Τὰ Μοναστήρια τῆς Φωκίδας», Φωκικά Γράμματα, τόμ. 1ος, Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, Ἀμφισσα 1979, σ. 167 - 168. – Πρβλ. Ε.Ι. Φαλίδας, «Δύο ὄσιοι τῆς Δωρίδας», «Λιδωρικιώτικα 1983», «Ἀθήνα 1983», ἔκδ. ἐφημ. «Λιδωρίκι», Γ.Ε. Καψάλης, σ. 181. – Γ. Ι. Παπαϊωάννου, Ἡ ἱστορία τῆς Ἐπαρχίας Δωρίδος, «Ἀθήνα 1985», σ. 99. – Δημ. Σταμέλου, «Ἡ Δωρίδα στὴν τουρκοκρατία», «Ἀθήνα 1986», σ. 123. – Ματθαίου Λαγγῆ, ἔ.ἀ., σ. 75, σημ. 1. – Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβας, ἔ.ἀ., «Εὐπάλιο» 1990, σ. 74. – Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβας, ἔ.ἀ., 1997, σ. 59 - 67. – «Χρόνια ἡρωϊκὰ τῆς Βαρνακόβας», ἔ.ἀ., «Δωρίδα» 2000, σ. 13. – Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεῖα, τόμ. 3ος, σ. 643.

Τοῦ ἐν λόγῳ ἐλληνικοῦ σχολείου ἀναφέρονται ἐκ τῶν παλαιοτέρων διδασκάλων οἱ μοναχοὶ Χριστοφόρος (περὶ τὸ ἔτος 1595 μ.Χ.), Καλλίνικος (1600 - 1652 μ.Χ.), Νικόδημος (κατὰ κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας (1648 - 1652 μ.Χ.) καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν διεσώθησαν¹⁰.

Ὁ Μοναχὸς Χριστοφόρος πιθανῶς κατήγετο ἐκ τῆς περιφερείας Σαλῶνων (Αμφίσσης). Εἶναι δε βέβαιον ὅτι ἐμόνασεν εἰς τινὰ Ἱερὰν Μονὴν τῆς περιφερείας ταύτης. Εἶχε φήμην ἀγίου ἀνδρός ἐμπείρου περὶ τὰ πνευματικά, ἔχων ἀξιόλογον μόρφωσιν διὰ τὴν ἐποχὴν του. Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικόλαος Καβάσιλας, μετέπειτα Μοναχὸς Νικόδημος, ταλαντοῦχος καὶ εὐσεβὴς νέος, μέλος παλαιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, ὑπῆρξε μαθητὴς του¹¹. Ὁ Μοναχὸς Χριστοφόρος δὲν φαίνεται ὡς ὁ πρῶτος διδάσκαλος τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ λειτουργοῦντος σχολείου. Τὰ Ἑλληνικά γράμματα ἐδιδάσκοντο καὶ πρότερον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονήν. Μαθητὴς του ὑπῆρξε ὁ Νικόδημος (κατὰ κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας¹². Ὁ Μοναχὸς Χριστοφόρος ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Ὁσίου Δαβίδ τοῦ ἐν Βαρνακόβῃ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ἀσκήσαντος^{12α}.

Ὁ Μοναχὸς Καλλίνικος (1600 - 5 Ἀπριλίου 1648 μ.Χ.), ἀνὴρ θεοσεβὴς, πεπαιδευμένος τὴν τε θύραθεν καὶ ἔξω σοφίαν, φιλελεῆμων καὶ ὑπόδειγμα ἐγκρατείας καὶ ἡθικῆς. Ἵσως δι' ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα ἐδίδασκε συγχρόνως μετὰ τοῦ Μοναχοῦ Χριστοφόρου εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης. Μαθητὴς του

10. Πρὸς τὸ σχολεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης, ἴσως, δὲν εἶναι ἄσχετος ἡ φυσιογνωμία καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰακώβου Διασωρίνου ἢ Διαστωρίνου (Δημ. Σταμέλου, ἔ.ἀ., σ. 129). Οὗτος εἶναι ἄδηλον ποῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγεννήθη, καθὼς καὶ διὰ τίνα λόγον ἐτιτλοφορεῖτο Κύριος τῆς Δωρίδος (Κωνσταντίνου Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 210), καταγόμενος προφανῶς ἐκ Δωρίδος (Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ Πυρσοῦ, τόμ. Θ', 1929, σ. 276. - Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἡλίου, τόμ. Η', σ. 169). Ἦκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου μ.Χ. αἰῶνος, «οὐχὶ ἐκ τῶν εὐκαταφρονήτων λογίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, πρὸς τοῦτοις ποιητῆς εὐφάνταστος καὶ πατριώτης ἔνθερμος» (Κων. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 210 - 211. - Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ Πυρσοῦ, τόμ. Θ', ἔ.ἀ., σ. 276).

11. Κων. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 316. - Πρβλ. Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης, ἔ.ἀ., 1997, σ. 69 - 70.

12. Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 99. - Ἡ Βαρνακόβη..., Ἀθήναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 20.

12α. Χ.Γ. Πατρινέλη, ἔ.ἀ., σ. 24.

ὁπῆρξε ὁ Νικόδημος (κατά κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας¹³.

Ὁ Μοναχὸς Νικόδημος (κατά κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας ἐγεννήθη περί τό ἔτος 1595 μ.Χ. εἰς τήν Ἁγίαν Εὐθυμίαν¹⁴ ἐξ ἐπισήμου καί παλαιοτάτης οἰκογενείας τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας¹⁵. Ἐγένετο Μοναχὸς εἰς νεαράν ἡλικίαν πλησίον τοῦ Μοναχοῦ Χριστοφόρου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τά πρῶτα γράμματα. Ἠκολούθησε δέ τόν Μοναχόν Χριστοφόρον εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Παναγίας Βαρνακόβης. Εἰς τήν Ἱεράν Μονήν ταύτην ἐδίδασκεν ὁ Μοναχὸς Καλλίνικος, ἀνὴρ θεοσεβῆς, πεπαιδευμένος, φιλελεῆμων καί ὑπόδειγμα ἐγκρατείας καί ἡθικῆς. Ὁ Νικόδημος Καβάσιλας ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ Μοναχοῦ Καλλινίκου, ἀναδειχθεὶς τοῦ διδασκάλου του ὑπέρτερος ὥς πρὸς τήν σοφίαν του, ἴσος δέ ὥς πρὸς τά ἥθη καί τὰς ἀρετάς. Ὁ Νικόδημος Καβάσιλας μετὰ τόν θάνατον τοῦ Μοναχοῦ Χριστοφόρου, ἐκπληρῶν κατὰ γράμμα τήν τελευταίαν βούλησιν τοῦ φιλοπάτριδος καί φιλοστόργου γέροντός του Μο-

13. Κων. Σάθα, Νεοελληνική Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 316. – Πρβλ. Ἡ Βαρνακόβα..., Ἀθῆναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 20 - 21. Πρβλ. Ἱερά Μονή..., ἔ.ἀ., 1997, σ. 72 - 74. Ὁ Ε. Ν. Ζαχαρόπουλος ἐξ ἀβλεψίας ἀναγράφει 15 Ἀπριλίου 1648 (Ἐφημ. Φωκικὸς Λαὸς Α.Φ. 502, Ἀμφισσα 10 Φεβρ. 1975, σ. 1).

14. Ὁ Νικόδημος (κατά κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας ἀναγράφεται ὅτι ἐγεννήθη εἰς Σάλωνα (Ἀμφισσαν), ὅπου κατόπιν ἱδρυσε σχολήν (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. Πυρσοῦ, 1930, τόμ. ΙΓ', σ. 424. – Μέγα Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Ζ', σ. 10. – Γενική Παγκόσμιος Ἐγκυκλοπαιδεία Πάπυρος - Λαρούς, τόμ. 7, 1964, σ. 968. – Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1936, τόμ. Α', σ. 290). Τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Κων. Σάθα (Νεοελληνική Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 316) «Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγίας Εὐθυμίας τῶν Σαλόνων (...). Μετὰ (...) μετέβη εἰς τὸν γενέθλιον τόπον, καὶ σχολεῖον συστησάμενος ἐδίδασκε τοὺς προσερχομένους».

15. Ἡ οἰκογένεια Καβάσιλα εἶναι γνωστὴ πρὸ τοῦ 11ου μ.Χ. αἰῶνος, μέλη αὐτῆς ὑπῆρξαν στρατιωτικοί, λόγιοι, κληρικοί κ.λπ. Ἡ καταγωγή αὐτῆς εἶναι ἐξ Ἁγίας Εὐθυμίας τῆς Ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ Νομοῦ Φωκίδος [ὁ Π. Καλονάρος (Ἡ Ἱερά Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 48 σημ. 3) ἐξ ἀβλεψίας ἀναγράφει: ἐξ Ἁγίας Εὐθυμίας Δωρίδος. Ἡ ἀβλεψία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται καί εἰς τὸ βιβλίον «Ἱερά Μονή...», ἔ.ἀ., 1997, σ. 76]. Ἐξ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας κατήγοντο: Ὁ Ἰωάννης Καβάσιλας, ὁ ὁποῖος διετέλεσε διοικητὴς (1447 μ.Χ.) τοῦ Λοιδορικίου ἐν ὀνόματι τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Δεσπότη τοῦ Μωρέως καί μετέπειτα τελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Συμεὼν Καβάσιλας, φίλος τοῦ Κρουσίου, ἀκμάσας κατὰ τὸν 16ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ σπουδάσας ἐν Ἱταλίᾳ. Ὁ λόγιος Μοναχὸς Νικόδημος (κατά κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας. (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. Πυρσοῦ, ἔ.ἀ., τόμ. ΙΓ', σ. 424. – Μέγ. Ἐγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, ἔ.ἀ., τόμ. Ζ', σ. 10. – Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερά Μονή ἢ ἐπιλεγομένη Βαρνακόβα, ἔ.ἀ., σ. 48 καὶ σημ. 3).

ναχοῦ Χριστοφόρου, μετέβη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, Ἀγίαν Εὐθυμίαν, ἔνθα ἵδρυσε σχολεῖον καὶ ἐδίδασκε δωρεάν. Δέν εἶναι γνωστόν ἐπὶ πόσον χρόνον ἐδίδαξεν εἰς Ἀγίαν Εὐθυμίαν. Εἶναι ὁμως γνωστόν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1642 μ.Χ. εὕρισκόμενος εἰς Βουνιχώραν ἔγραψε πρὸς τοὺς προκρίτους Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), ἐνεργοῦντας ἵνα προχειρισθῇ Ἐπίσκοπος Σόλωνος (Σάλωνος ἢ Σαλῶνων)¹⁶ τὰ ἀκόλουθα: «Τὴν τιμίαν θέλησιν τῆς ἀρχοντίας σας ἔμαθα· καὶ σᾶς παραγγέλλω, πῶς δέν ἐμπορῶ ν' ἀκούσω τὴν ιδέαν σας. Καλλίτεροί μοι ὑπάρχουν πάμπολλοι καὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ περιχωρινά, καὶ κάμετε τὸ πῶς φαίνεται καλόν εἰς τὴν τιμιότητά σας· ἐγὼ ἐλάχιστος ὢλων, δέν αἰσθάνομαι ἱκανός διὰ ἓνα τόσον μέγαλον φόρτωμα».

Ὁ Νικόδημος (κατὰ κόσμον Νικόλαος) Καβάσιλας προετίμα τὴν ζωὴν τοῦ Μοναχοῦ ἀπὸ τὸ ἀρχιερατικόν βάρος καί, ὅταν ὁ Ἱερομόναχος Γεράσιμος ὁ Ἀμφισσεύς ἐπανελάβεν εἰς αὐτόν τὰς προτάσεις τῶν συμπατριωτῶν του περὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Σόλωνος (Σαλῶνων) καὶ ἤλεγξεν αὐτόν πικρῶς ἐπὶ ῥαθυμίᾳ, ἀπήντησεν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα τὰ ἀκόλουθα: «Τῶν κοσμίων θεατῆς καὶ οὐ μέτοχος βουλόμενος εἶναι, ἔρημον φιλῶ· ἐκεῖ γάρ ἀληθῆς κόσμος, καὶ ρυάκων κελαρίσματα, καὶ ἀηδόνων ψαλμοί, καὶ δένδρων σεισμός, καὶ ζῶων φωναί, ἐνὶ στόματι πάντων ὑμνούντων τὸν Δεσπότην· ἄφετε γοῦν ψυχὴν αἰθερίως διαιτωμένην, οὐρανὸν ἀτενίζειν, καὶ λαλιάν τῷ Θεῷ ἀφιερωμένην μολυσθῆναι μὴ ἄφετε». Διὰ τῶν ἀνωτέρω πλήρων φυσιολατρικοῦ περιεχομένου, ὁ Νικόδημος Καβάσιλας περιγράφει τὴν Ἱεράν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης καὶ τὸ φυσικόν αὐτῆς περιβάλλον, μετὰ πιστότητος καὶ ἐκφράσεως εἰδυλλιακοῦ ποιητοῦ τῶν

16. «Τῷ 1642 προεχειρίσθη Ἐπίσκοπος Σαλῶνων» (Μεγ. Ἑλλ. Ἑγκ. Πυρσοῦ, ἔ.ἀ., τόμ. ΙΓ', σ. 424. – Μέγ. Ἑγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, ἔ.ἀ., τόμ. Ζ', σ. 10. – Γεν. Παγκ. Ἑγκ. Πάπυρος – Λαρούς, ἔ.ἀ., τόμ. 7ος, σ. 968. – Τρ. Εὐαγγελίδου, ἔ.ἀ., σ. 290). Τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Κων. Σάθα (Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 316). «Τῷ 1642 εἰς Βουνιχώραν εὕρισκόμενος ἔγραψε πρὸς διαφόρους προκρίτους ἐνεργοῦντας ἵνα προχειρισθῇ ἐπίσκοπος Σαλῶνων». Τὸ ἀνακριβῶς ἀναγραφόμενον ὅτι προεχειρίσθη Ἐπίσκοπος Σαλῶνων (Ἀμφίσσης) ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐξῆς ἀντιφάσεως: ὡς τοιοῦτος (Ἐπίσκοπος Σαλῶνων) ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν τῇ Μονῇ Βαρνακόβης σχολῆς (Μεγ. Ἑλλ. Ἑγκ. Πυρσοῦ, ἔ.ἀ., τόμ. ΙΓ', σ. 424. – Μέγ. Ἑγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, ἔ.ἀ., τόμ. Ζ', σ. 10). Ἦτο ἀνέφικτον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ λόγῳ ἀποστάσεως τῶν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης) καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης ὁ Νικόδημος Καβάσιλας νὰ εἶναι συγχρόνως Ἐπίσκοπος Σόλωνος (Σαλῶνων – Ἀμφίσσης) καὶ διευθυντῆς τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Παναγίας Βαρνακόβης λειτουργούσης σχολῆς.

ἀρχαίων κλασικῶν χρόνων¹⁷. Οὗτος εἰδοποιηθεὶς κατὰ τό ἔτος 1648 μ.Χ. περί τῆς ἀσθενείας τοῦ διδασκάλου του Μοναχοῦ Καλλινίκου μετέβη ἐσπευσμένως εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης ὅπου εὔρε τὸν διδάσκαλόν του ἐτοιμοθάνατον. Ὁ διδάσκαλος Μοναχὸς Καλλινίκος περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐλάλει περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ μετὰ φιλοσοφικῆς καρτερίας ἀνέμενε τὸν θάνατον. Τὸν θανόντα τὴν 5ην Ἀπριλίου 1648 μ.Χ. διεδέχθη ὁ Νικόδημος Καβάσιλας εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης, ἔνθα παρέμεινε διδάσκων μέχρι τοῦ θανάτου του τὴν 8ην Μαΐου 1652 μ.Χ.¹⁸, ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Βαρνακοβίτου τοῦ ἐκ Καρυῶν, ἱδρυτοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης. Μαθηταὶ τοῦ Νικοδήμου Καβάσιλα διετέλεσαν ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Φίλιππος Κάρμας (σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀσκήσας αὐτὴν εἰς Ναύπακτον), ὁ Νικόλαος Λογοθέτης, ὁ Χαράλαμπος Μαρούλης, Ἱερεὺς, καὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων δέν περιεσώθησαν τὰ ὀνόματα¹⁹. Ἔργα τοῦ Νικοδήμου Καβάσιλα εἶναι: Συλλογὴ ἀπορρήμάτων²⁰ (ἀποφθεγμάτων) παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων. Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Καρυῶν, τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Παναγίας Βαρνακόβης ἐορταζομένου. Βίοι τῶν διδασκάλων Χριστοφόρου καὶ Καλλινίκου. Λόγοι καὶ ἐπιστολαί²¹. Δυστυχῶς ὁμως τοῦλάχιστον εἰς

17. Κων. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 317. – Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 100. – Π. Καλονάρου, Προσκυνητάριον..., ἔ.ἀ., σ. 13 - 14. – Πρβλ. Ἡ Βαρνακόβα..., Ἀθῆναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 20 - 23. – Πρβλ. Ἱερὰ Μονή Παναγίας Βαρνακόβης, ἔ.ἀ., 1997, σ. 78 - 80. – Πρβλ. Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Ἡ Παιδεία κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὴν περιοχὴν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), περιοδικόν «Τετράμηνα» τεύχ. 34-35, Ἀμφίσσα 1987, σ. 2258 - 2259. – Πρβλ. Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Τὰ σχολεῖα κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὴν περιοχὴν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), Ἀμφίσσα 2001 μ.Χ., σ. 35.

18. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης (ἔ.ἀ., σ. 290) ἀναγράφει ἐσφαλμένως 1662.

19. Κων. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 317. – Πρβλ. Ἱερὰ Μονή Παναγίας Βαρνακόβης, ἔ.ἀ., 1997, σ. 80 - 81.

20. Ἡ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. Πυρσοῦ (ἔ.ἀ., τόμ. ΙΓ', σ. 424, λῆμμα: Καβάσιλας Νικόδημος πρῶν Νικόλαος) καὶ ἡ Γεν. Παγκ. Ἐγκ. Πάπυρος - Λαρούς (ἔ.ἀ., τόμ. 7, 1964, σ. 968, λῆμμα: Καβάσιλας Νικόλαος ἢ Νικόδημος) ἐξ ἀβλεψίας ἀναφέρουν «Συλλογὴ ἀπορημάτων», ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Συλλογὴ ἀπορρημάτων».

21. Κων. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 316 - 317. – Τρ. Εὐαγγελίδου, ἔ.ἀ., σ. 290 - 291. – Πέτρου Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή ἢ ἐπιλεγομένη Βαρνακόβα, ἔ.ἀ., σ. 55, 99 - 101. – Πρβλ. Ἡ Βαρνακόβα..., ἔ.ἀ., Ἀθῆναι 1975, σ. 20 - 23. – Πρβλ. Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Τὰ σχολεῖα κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὴν περιοχὴν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), περ. «Τετράμηνα» τεύχ. 34-35, Ἀμφίσσα

τὴν Ἱερὰν Μονὴν Παναγίας Βαρνακόβης οὐδὲν τούτων διεσώθη, ἔνεκα τῶν περιπετειῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς²². Δύο ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικοδήμου Καβάσιλα εὐρίσκοντο ἀνένδοτοι παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ Σάθᾳ²³. Ὁ Κωνσταντῖνος Σάθας σημειώνει καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὴν βιογραφίαν τούτου (σημ. τοῦ Νικοδήμου Καβάσιλα) ἡρύσθη ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ ποτὲ ἐπισκόπου Λοιδωρικίου Δωροθέου)^{24, 25}.

Συνεπῶς ἡ Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβης ὑπῆρξε κέντρον λαμπρᾶς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας ἀνά τὴν Δωρίδα καὶ τὴν Ναυπακτίαν καὶ γενικώτερον τὴν Στερεάν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς 16ον καὶ 17ον μ.Χ. αἰῶνας, διότι διὰ τῶν Μοναχῶν καὶ διδασκάλων αὐτῆς ἐδημιουργήθη φυτώριον μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐν συνεχείᾳ διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὸν Κλῆρον, ἱκανοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο διδάσκαλοι καὶ ἵδρυσαν σχολεῖα ἀνά τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἢ ἔγραψαν καὶ ἐδημοσίευσαν συγγράμματα ἀξιόλογα. Περὶ τοῦ σχολείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβης, ἂν καὶ δὲν ἔχωμεν συγκεκριμένους εἰδήσεις μεταγενεστέρας, εἶναι βέβαιον ὅτι τοῦτο ἐλειτούργησεν ἐν συνεχείᾳ καὶ βραδύτερον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς βενετοκρατίας τῆς Ναυπάκτου (ἔτη 1687 - 1699 μ.Χ.) τὸ σχολεῖον δὲν ἐλειτούργησεν²⁶.

1987, σ. 2258 - 2259. - Πρβλ. Ἱερὰ Μονὴ Βαρνακόβας, ἔ.ἀ., «Εὐπάλιο» 1990, σ. 74 - 75. - Πρβλ. Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Βαρνακόβας, ἔ.ἀ., 1997, σ. 76 - 82. - Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. Πυρσοῦ, ἔ.ἀ., τόμ. ΙΓ', σ. 424. - Μεγ. Ἐγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, ἔ.ἀ., τόμ. Ζ', σ. 10. - Γεν. Παγκ. Ἐγκ. Πάπυρος - Λαρούς, ἔ.ἀ., τόμ. 7ος, σ. 968. - Ὁρησκειτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, ἔ.ἀ., τόμ. 3ος, σ. 643. - Πρβλ. Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Τὰ σχολεῖα κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν εἰς τὴν περιοχὴν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), Ἀμφισσα 2001 μ.Χ., σ. 34 - 36.

22. Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., 1997, σ. 81. - Πρβλ. Ε. Ν. Ζαχαροπούλου, Περὶ Νικοδήμου Καβάσιλα (ἔφημ. Φωκικός Λαός ἔ.ἀ.)

23. Κων. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 317. - Τρ. Εὐαγγελίδου, ἔ.ἀ., σ. 291.

24. Κων. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἔ.ἀ., σ. 317, σημ. 1.

25. Περὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐπισκοπῆς Λιδωρικίου: Πρβλ. Γ.Ε. Καψάλη, «Φωκίδα λησμονημένες σελίδες», Ἐπισκοπὴ Λιδωρικίου, Ἀθῆναι 1972, σ. 11 - 14. - Πρβλ. Γ. Ε. Καψάλη, «Γιὰ τὴ λησμονημένη Ἐπισκοπὴ Λιδωρικίου», ἑφημερίς «Λιδωρίκι» Α.Φ. 31, Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1984, σ. 1 - 2.

26. Π.Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., σ. 101. - Πρβλ. Δημ. Σταμέλου, ἔ.ἀ., σ. 125 - 126. Πρβλ. Ἡ Βαρνακόβα..., Ἀθῆναι 1975, ἔ.ἀ., σ. 23. - Πρβλ. Ἱερὰ Μονή..., ἔ.ἀ., 1997, σ. 64 - 67. - Πρβλ. Ἱερὰ Μονὴ Βαρνακόβας, ἔ.ἀ., «Εὐπάλιο» 1990, σ. 76.

Εἰς τό λειτουργῆσαν ἑλληνικόν σχολεῖον εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Παναγίας Βαρνακόβης ὑπό τῶν διδασκόντων Κληρικῶν καί Μοναχῶν ἀφ' ἑνός μὲν ἐδιδάσκοντο εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας τῶν πέριξ ἢ καί ἄλλων χωρίων τά Ἑλληνικά Γράμματα, ἀφ' ἐτέρου δέ ἐκαλλιεργεῖτο καί τό ἐθνικόν φρόνημα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, μέχρις ὅτου ἤναψαν τήν φλόγα τῆς Ἐλευθερίας διά τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Παλιγγενεσίας κατά τά ἔτη 1821 - 1828²⁷.

Ἄν δέν ὑπῆρχον τά σχολεῖα εἰς τάς Ἱεράς Μονάς καί ὁ Ὁρθόδοξος Κλῆρος, θά εἴμεθα ὅλοι ἢ τοῦρκοι μαωμεθανοί ἢ φράγκοι καθολικοί ἢ ὅ,τι δηποτε ἄλλο ἐκτός Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν²⁸.

27. Ἄν. Κ. Ὁρλάνδου, ἔ.ἀ., σ. 3. – Πρβλ. Γ.Ι. Παπαϊωάννου, ἔ.ἀ., σ. 99. – Πρβλ. Δημ. Σταμέλου, ἔ.ἀ., σ. 123. – Πρβλ. «Ἡρωϊκά χρόνια τῆς Βαρνακόβας», ἔ.ἀ., σ. 13.

28. Γ.Ι. Παπαϊωάννου, ἔ.ἀ., σ. 37 - 38 καί 99. – Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, ἔ.ἀ., Ἄμφισσα 2001 μ.Χ., σ. 6.

ANTI BIBLIOΓΡΑΦΙΑΣ

Α'. Περί τῆς λειτουργίας καί τῶν διδασκόντων τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Παναγίας Βαρνακόβης λειτουργήσαντος σχολείου ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐπόμενα:

– Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, Νεοελληνική Φιλολογία, Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων (1453 - 1821), ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 316 - 317 (Δημοτ. Βιβλ. Ἀμφίσσης).

– Ἀν. Κ. Ὀρλάνδου, Ἡ Μονή Βαρνακόβας, ἔκδοσις τῆς ἐν Ἀθήναις Δωρικῆς Ἀδελφότητος, Ἀθῆναι 1922 (Δημοτ. Βιβλ. Ἀμφίσσης).

– Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, Ἡ Παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1936, σ. 290 - 291.

– Πέτρου Π. Καλονάρου, Ἡ Ἱερά Μονή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἡ ἐπιλεγομένη Βαρνακόβα, Ἀμφισσα 1957, σ. 55 - 56 καί 98 - 101.

– Πέτρου Π. Καλονάρου, Προσκυνητᾶριον Βαρνακόβας, Συνεγράφη ἐν τῇ Μονῇ Βαρνακόβας, α' λνζ' (1957), σ. 13 - 14.

– Ἡ Βαρνακόβα Ἱερά Μονή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Βαρνακόβας, Ἀθῆναι 1975, σ. 20 - 23.

– Γ. Κούτσοκλένη, «Τά Μοναστήρια τῆς Φωκίδας», Φωκικά Γράμματα, τόμ. 1ος, Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, Ἀμφισσα 1979, σ. 167 - 168.

– Δημ. Σταμέλου, «Ἡ Δωρίδα στήν τουρκοκρατία», «Ἀθήνα» 1986, σ. 122 - 129.

– Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Ἡ Παιδεία κατὰ τήν τουρκοκρατίαν εἰς τήν περιοχὴν Σαλῶνων (Ἀμφίσσης), περιοδικόν «Τετράμηνα» τεύχ. 34-35, Ἀμφισσα 1987, σ. 2257 - 2259.

– Ἀναλώμασι καί ἐπιμελείᾳ Ματθαίου Λαγγῆ, Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τόμ. ΙΑ', μὴν Νοέμβριος, Ἀθῆναι 1988, ἔκδ. 5η, σ. 75 σημ. 1.

– Ἱερά Μονή Βαρνακόβας, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, «Εὐπάλιο» 1990, σ. 74 - 76.

– Ἱερά Μονή Παναγίας Βαρνακόβας, κείμενα Μοναστικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱ. Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβας, ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, 1997, σ. 59 - 83.

– «Ἡρώϊκά χρόνια τῆς Βαρνακόβας», ἔκδοσις Μοναστικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνακόβας, «Δωρίδα» 2000, σ. 13.

– Ἰωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Τά σχολεῖα κατὰ τήν τουρκοκρατίαν εἰς

τὴν περιοχὴν Σαλώνων (Ἀμφίσσης), Ἀμφισσα 2001 μ.Χ., σ. 34 - 36.

– Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα Πυρσοῦ, τόμ. Στ', 1928, σ. 720, τόμ. ΙΓ', 1930, σ. 424.

– Μέγα Ἐγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Ζ', σ. 10.

– Γενικὴ Παγκόσμιος Ἐγκυκλοπαιδεῖα Πάπυρος - Λαρούς, τόμ. 7, 1964, σ. 968.

– Ὄρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμ. 3ος, λῆμα: Βαρνάκοβας Μονή, σ. 643.

Β'. Ἡ ἀπλὴ ὕπαρξις τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Παναγίας Βαρνακόβης λειτουργήσαντος σχολείου ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐπόμενα:

– Ε.Ι. Φαλίδας, «Δύο ὅσοι τῆς Δωρίδας», «Λιδωρικιώτικα 1983», «Ἀθήνα» 1983, ἐκδ. ἐφημ. «Λιδωρίκι», Γ.Ε. Καφάλης, σ. 180 - 181.

– Γ. Παπαϊωάννου, Ἡ ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος, «Ἀθήνα 1985», σ. 99.

– «Ἀχιλλέα Ἀ. Μανδρίκα», «Κρυφὸ Σχολεῖο, Μῦθος ἢ πραγματικότητα», «Ἀθήνα» 1992, σ. 73.

Γ'. Ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Παναγίας Βαρνακόβης λειτουργήσαντος σχολείου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐπόμενα:

– Ματθαίου Κ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867.

– Ἰ. Σολωμοῦ, Ἡ Μονὴ Βαρνάκοβας· Παρασσός 1, 1877, σ. 681 - 688· Ἑστία 1877, σ. 316 ἐξ. Ἀναδημοσίευσίς ἐφημ. «Λιδωρίκι» Α.Φ. 37 - 38, Ἀθῆναι Δεκ. 1984 - Ἰαν. 1985, σ. 1 - 2.

– Κων/νου Χατζοπούλου, «Ἑλληνικά Σχολεῖα στὴν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας (1453 - 1821)», Θεσσαλονίκη 1991.

Ἀμφισσα Ἰούν. - Ὀκτ. 2002 μ.Χ.

Σαμάρι.

Τό νερό καί ἡ βρύση στό Δημοτικό Τραγούδι

Τοῦ Ζάχου Ξηροτύρου

Οἱ πρόγονοί μας ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή ἔδιναν μεγάλη σημασία καί ἀξία στό νερό. Ὁ σοφός Θαλῆς ἐφιλοσόφησε μέ βάση «τό Θεῖον ὕδωρ». Ὁ Ἐμπεδοκλῆς μάλιστα καί ἕνας ἄλλος σοφός ὁ Ἴππων, δογματίζαν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πῆρε τὴ γένεσή της ἀπὸ τό νερό, ὁ δέ ποιητής Ἀσκραῖος «ἄριστον μὲν ὕδωρ ὁ δέ χρυσός αἰθόμενος πῦρ».

Ἡ χρησιμοποίηση τῆς βρύσης τόσο γιὰ πόση ὅσο καί γιὰ πλύση, ἀλλὰ καί γιὰ σημεῖο συγκεντρώσεως πολλές φορές, ποτέ δέν ἀμφισβητήθηκε, ἀφοῦ καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δίδαξε στή βρύση τῆς Κειρήνης στήν Κόρινθο. Καί οἱ Κορίνθιοι πνευματικοὶ ἀνθρωποὶ στήν Κρήνη τῆς Πειρήνης φιλοσοφοῦσαν καί δίδασκαν, στήν βρύση αὐτῇ πού πῆρε τό ὄνομά της ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς Πειρήνης, γιὰ τόν πρόωρο θάνατο τοῦ γιοῦ της. Τὴν παράδοση αὐτὴ τὴν ἔχει ἀποθανάτισει ὁ ποιητής Εὐριπίδης μέ τούς στίχους του «διδάσκειν σοφόν, ἀμφὶ Πειρήνης ὕδωρ».

Μά οἱ Βρύσες δέν ἦταν γιὰ τούς σοφοὺς μόνο, ἀλλὰ καί γιὰ τό λαό, γιὰτί τό νερό εἶναι πηγὴ ζωῆς καί προσωποποίηση τῆς ἀφθονίας καί τοῦ ἀστήρευτου πλούτου, ἀφοῦ ὅλο τρέχει καί ποτέ δέ στερεῦει χειμῶνα - καλοκαίρι καί μένει πάντα ἴδια ὅπως γεννήθηκε ἡ βρύση.

Γιὰ τό χωριό ἡ βρύση ἐκτός τῶν ἄλλων, ἦταν καί τόπος συγγένετρωσης ἰδία γιὰ τούς νέους «ὥς ἂν πᾶς Μαλάμω μ' γιὰ νερό καί γώ στή βρύση καρτερῶ». Καί ὅταν ἡ μοῖρα τό φέρει καί ξενητευθεῖ ὁ νιός, ἄχαρος μένει ὁ τόπος γιὰ τίς νιές «πᾶν' τὰ κορίτσια γιὰ νερό, βρῖσκουν τόν τόπο ἀδειανό». Τό κελάρυσμα τό τραγούδι τῆς πηγῆς τραγούδησε καί ὁ Θεόκριτος στὰ εἰδυλλιά του.

Ζωοδότρα ἡ βρύση γιὰ τόν ἀνθρωπο καί σάν τέτοια ὁ ἀνθρωπος μάζευε κάθε δάκρυ τῆς γῆς καί τῷκανε βρύση, τό διοχέτευε σέ μιὰ ξύλινη ἢ πέτρινη κούπα, φύτευε κάποιο δεντράκι ἂν δέν ὑπῆρχε καί

μέ τή σκιά τῶν δέντρων καί τή δροσιά τῆς βρύσης ἔκανε τήν ἐρημιὰ ὅαση.

Πόσες φορές διψασμένοι στρατοκόποι στή φλόγα τοῦ καλοκαιριοῦ δέν ἔσβυσαν τή δίψα τους μέ γάργαρα νερό μιᾶς ξύλινης ἢ ἀπό φλούδα ἔλατου ταπεινῆς βρουσούλας, πού στό δάσος τήν ἀνακαλύπτεις ἀπό τό μουρμουρητό πού κάνει τό τρεχούμενο νερό της τραγουδώντας τόν ἴδιο σκοπό.

Πόσο ἀξίζει τό νερό της; περισσότερο ἀπό χρυσό. Καί ποιός δέν ἀλλάσσει τό χρυσό μέ δυό σταγόνες νερό νά σβύσει τήν δίψα του στήν ἐρημιὰ. Δέν εἶχε ἄδικο ὁ Μουσουλμάνος πού ὅπως μᾶς λέει ὁ μῦθος ἔριξε τόν κουβά στό πηγάδι καί ἔπιασε χρυσό, τόν ἀδειάζει καί ξαναρίχνοντας τόν κουβά καί πάλι τόν ξανάδειασε καί τόν ξανάριξε καί τή φορά αὐτή ἔπιασε νερό, ἦπιε καί εὐχαριστήθηκε.

Γραφικές ἦταν οἱ βρύσες πρὶν σωληνωθεῖ τό νερό καί τό χώσωμε μέσα στούς τσιμεντένιους τοίχους μέ μολυβένιους σωλῆνες, τόσο οἱ ἀπλές καί ἀπέριττες ξύλινες ὅσο καί οἱ πέτρινες καλοπελεκημένες, σωστά μαρμαρένια καλλιτεχνήματα.

Ἐκεῖ κοπέλλες λυγρές, ψηλές, λιγνές, κοντοῦλες καί γεμᾶτες μέ λαμπαδοχυμένη μέση, γαϊτανόφρυδες καί μαυρομάτες, κι' ἄλλες ξανθές μέ χρυσαφένιες πλεξοῦδες κατηφόριζαν στή βρύση, ἄλλες μέ τή βαρέλα στὸν ὦμο, κι' ἄλλες μέ μπόγο τά μαλλιά γιὰ πλύση, ὅπως τίς εἶδε ὁ ποιητής καί τίς τραγούδησ' ὁ λαός: «ἀχολογάει ἡ ρεματιά, λαμποκοπᾶν οἱ βρύσες, καί πλένουν καί λευκαίνουνε στά κρύα τά νερά, στοῦ ἡλίου τίς χρυσές ἀχτίδες».

Ἡ βρύση δέν ἦταν μόνο τό «λάλον ὕδωρ», ἀλλά καί ποίηση καί τραγούδι πού τό τραγούδησε ὁ τραγουδιστής λαός καί τό ἔψαλλε ὁ ψάλτης ποιητής.

Τό νερό εἶναι ὁ μαστός τῆς γῆς, καί στίς βρύσες του πόσες κουβέντες δέ λέχθηκαν καί πόσα εἰδύλλια δέν πλέχθηκαν, πόσες κοπέλες δέ πῆγαν μέ κατάνυξη νά πάρουν τό ἄκριτο νερό, καί πόσα τραγούδια δέν ἄκουσαν καί πόσοι δέν ἔσκυψαν γιὰ νά πιοῦν σβύνοντας τή δίψα τους.

Πέρασαν στό μῦθο, στό θρύλο, πέρασαν στήν ποίηση καί ἔγιναν τραγούδι τοῦ λαοῦ. Κι ἀκόμα τῆς ἔδωκε πολλές παρομοιώσεις ὁ λαός μας, ἀνάλογα μέ τούς καημούς καί τούς πόθους του. «Βρύση μου μαλαματένια, βαστᾶς κρύο νερό καί βαστῶ καί γώ ὁ καημένος τῆς ἀγάπης τόν καημό».

Στίς Κρυόβρυσες, τίς Περδικόβρυσες καί Κλεφτόβρυσες ἔπαιρ-

ναν νερό οἱ κλέφτες, σ' αὐτές ἔκαναν καβούλι καί συνάντηση, κι' αὐτές τὰ βουνά εἶχαν γιά καμάρι· «π' ὅχω τίς ξήντα δυό κορφές τίς ξηνταπέντε βρύσες, κάθε κορφή καί φλάμπουρο κάθε βρύση καί κλέφτες».

Καμμιά φορά στοιχειώνουν κι' αὐτές καί στερεύουν· «στοιχειῶσαν οἱ βρυσούλες καί στέρεψαν κι' αὐτές». Ἐκεῖ θ' ἀναζητήσουν κ' οἱ κλέφτες τούς συντρόφους τους, τό Χρῆστο τό Μηλιώνη· «οὔτε στό Βάλτο φάνηκε οὔτε στήν κρύα βρύση». Ἡ λεβεντιά καί ἡ περηφάνεια τῆς Ρούμελης, ἔχει συνδεθεῖ μέ τήν κρύα βρύση καί τήν πολυτραγούδησε· «ἐκεῖ ψηλά στόν ἔλατο, ψηλά στήν κρύα βρύση».

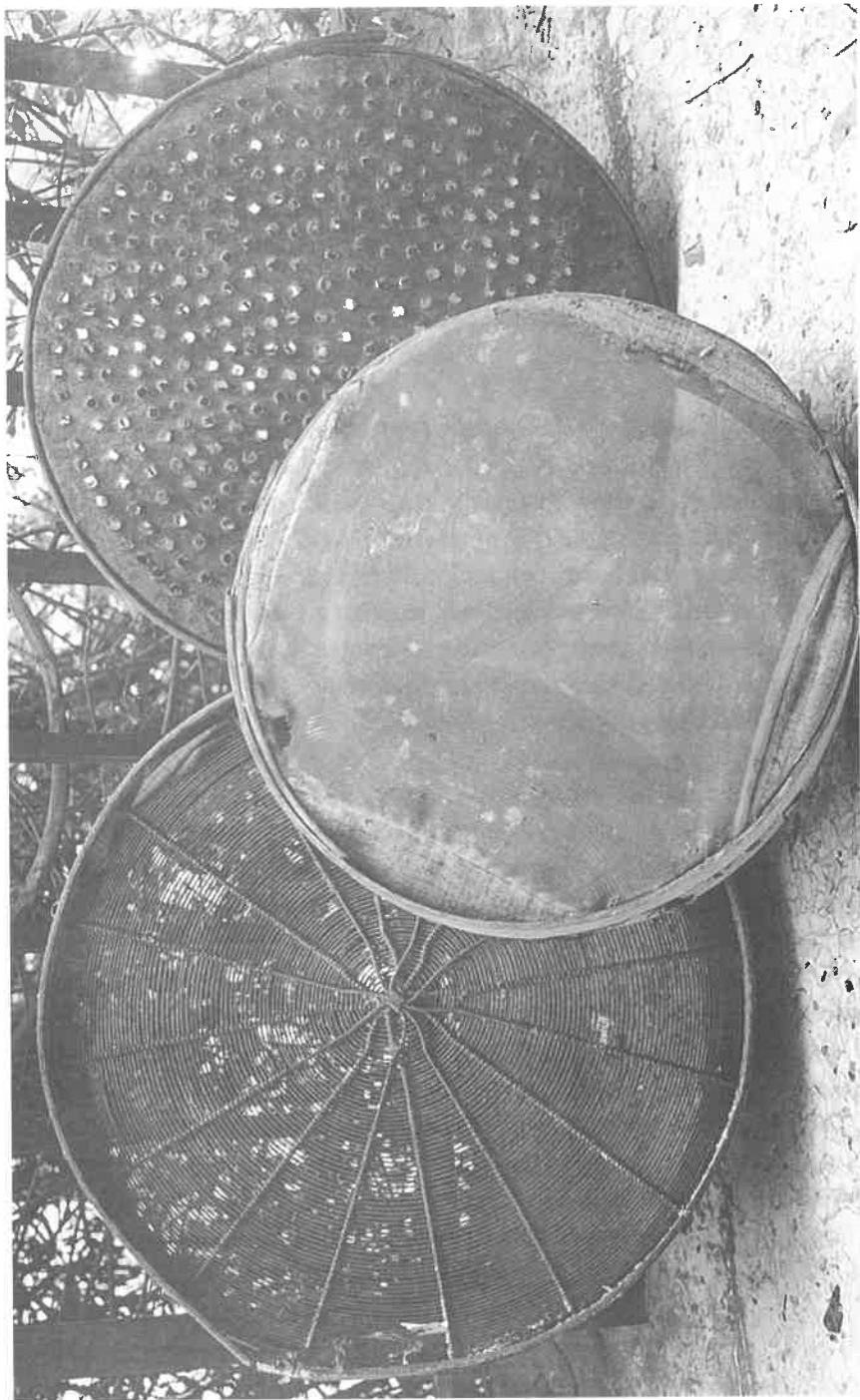
Τήν κρυόβρυση, τήν Περδικόβρυση καί τήν κλεφτόβρυση τήν τραγούδησε ὁ λαός, τήν τραγούδησε ὁ κλέφτης· «νά βγῶ στήν Περδικόβρυση, νά βγῶ στήν κρύα βρύση καί νά σουρίξω κλέφτικα νά μαζευτεῖ τ' ἀσκέρι».

Ἐκεῖ ὁ διαβάτης κι' ὁ ξένος θά κατασταλάξει, ἐκεῖ ἡ κλεφτουριά καί ἡ βρυσούλα σταλάξει βάλαμα στή βασανισμένη ψυχῇ τοῦ Κλέφτη καί θά ὑφάνουν θρύλους καί δεσμούς μεταξύ τους ἀκατάλυτους· «κύριέ μου, τί νά γίνηκε ὁ Χρῆστος ὁ Μηλιώνης;», ρωτάει μέ παράπονο ἡ βρυσούλα τόν κάθε διαβάτη καί τόν κάθε στρατοκόπο.

Καί ποιόν καημό, ποιόν πόθο καί ποιόν πόνο δέν ἐκμυστηρεύθηκε σ' αὐτή τή βρύση ὁ ἄνθρωπος. Ἐκεῖ καί ὁ ἔρωτας θά στήσει τόν ἀργαλειό του καί θά ὑφάνει τόν ἰστό του, ἐκεῖ θ' ἀκουσθοῦν τὰ πρῶτα σκιρτήματα τῆς καρδιάς τοῦ νέου καί τῆς νέας· «σ' εἶδα ψές ἀργά στή βρύση πού 'παιρνες νερό». Ξέρει τίς ὥρες ὁ νέος πού θά πάει ἡ ἀγαπημένη του γιά νερό καί παραφυλάει καί καμμιά φορά τυχαῖα ἢ σκόπιμα «πᾶν' τὰ κορίτσια γιά νερό, γυρίζουν φιλημένα».

Παραφυλάει ὁ νιός καί δέν τό κρύβει, τό τραγουδάει· «κι ἄν πᾶς, Μαλάμω μ', γιά νερό καί γώ στή βρύση καρτερῶ». Καί δίχτυα καί βρόχια στήνει γιά τήν ἀγαπημένη του· «πάει πέρδικα νά πιεῖ νερό καί πιάστηκε στό βρόχι». Δέ τό κρύβει ὁ νιός· «θυμᾶσαι πού σέ φίλησα στόν πλάτανο, στή βρύση;».

Ἡ ποίηση καί ἡ λαϊκή ψυχῇ ἔχουν συνδεθεῖ μέ τή βρύση, τήν ἔκαμε βίωμα καί τήν πολυταγούδησε ὅπως τῆς ἄξιζε.

Σίτες - Κόσκινα - Δρυμόνια

«Ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ...»

Τοῦ Γιάννη Ἡλιοπούλου

Ἡ γιαγιά Παναοῦ, ἡ κυρούλα μας, ἅγια καί μυροβόλα τὰ χώματα πού τῇ σκεπάζουν ἀπό χρόνια, στά στενά της, ὅπως συμβαίνει μ' ὅλους τούς ξωμάχους τοῦ χωριοῦ μας, περιφερόταν στά δωμάτια καί τὰ μπαλκόνια τοῦ σπιτιοῦ μας, ἔβγαινε στήν αὐλή, κατέβαινε μέχρι τό συνεχόμενο κῆπο μας, ἐπιθεωροῦσε κι ἔβλεπε, ὅσα μπορούσε ἀκόμα νά δεῖ, ἔκοβε μυριστικά καί γύριζε στό γρέκι της, τό μεγάλο τοῦ σπιτιοῦ δωμάτιο μέ τή στιά καί τή γενική χρήση κάθε ἐποχῆς κι ἐνασχόλησης, νά βοηθήσει τή νύφη της στό μαγεῖρεμα, νά συναγροικηθεῖ, νά καθήσει στήν ἀγκωνή της, δίπλα στό τζάκι καί τήν παραθύρα μέ τὰ δικά της εἶδ(ω)λα, νά περιμένει τό γιόμα πέντε - ἕξη ἀκόμα νοματαίους, νά μαζευτοῦν ὁλόγυρα στό στρογγυλό σοφρά, νά κάνουν ὅλοι μαζί τό σταυρό τους καί νά φᾶνε ψωμί...

Ἡ κυρούλα μας ἡ Παναοῦ εἶχε κι ἄλλες ἀσχολίες στίς ἀτελείωτες, στίς «ἐλεύθερες» ὥρες τῆς προχωρημένης τρίτης ἡλικίας της: Τῇ συλλογή, τό χαμηλόφωνο, τό ἀργόσυρτο ἢ καλύτερα τ' ἀργοσάλευτο καί λιγάκι σφυριχτό τραγούδι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τίς ἐπανωτές ἐρωτήσεις γιά τό ποῦ εἶναι τώρα ...ιάς καί τί κάνει ὁ καθένας τοῦ σπιτιοῦ, γιατί τό λέει τό πλί χαμουγλήουρα, ἂν ταῖσκαν οἱ κότες, ἂν ἀρμέχκαν οἱ γίδις, ἂν παχνιάσκαν τὰ ζά, γιατί νιαοῦρ' ἡ γάτα, γιατί σκούζ' τοῦ μικρό στοῦ μπισίκ'!...

Κι' ἀκόμα, πότε διαβαίν' τοῦ τρεχούμενου νερό στόν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ, ἂν θά φέγγ' τοῦ λαδουφάναρου, νά ποτίσουν τὰ καλαμπόκια στό γιούρτ', κεῖθε, ἂν μάντεψαν τὰ σταφύλια, στά Λαμπαίικα ἀμπέλια, πότε θά πᾶνε γιά ξύλα...

Γιά ἓνα πρᾶγμα δέ ρωτοῦσε ποτέ ἡ καλή μας κυρούλα, ἡ Παναοῦ:

Γιά τό σάρωμα τοῦ μπαλκονιοῦ καί γιά τὰ βασιλικούδια στίς ἀλτάνες. Αὐτή ἦταν ἀποκλειστικά δικά της ἔργα, πατροπαράδοτα. Ἀπ' τὰ χαράματα ἔπιανε δουλειά: Σάρωνε καί σκούπιζε, φύτευε καί πότιζε, ἔκοβε καί φίλευε ἀνθάκια ἀπ' ὅλες τίς γλάστρες, τῆς μαντζουράνας, τοῦ λουκουμιοῦ, τοῦ τσετσεκιοῦ, τῆς γαρυφαλιάς, τοῦ ζγουροῦ βασιλικοῦ.

Ἀλλ' ἀπ' τῇ γλάστρα τοῦ ντόπιου πλατύφυλλου, λογχόφυλλου

βασιλικοῦ μέ τά χονδρά στελέχη, τοὺς συμμετρικοὺς σέ ἀποστάσεις, πάνω στά στελέχη, κόμπους, τοὺς στεφανωμένους ἀκτινωτά μέ πολλά πρασινωπά φυλλαράκια καί τά πάμπολλα μοσχοβόλα ἀνθάκια στίς μασχάλες καί τίς κορφές τῶν κλωνιῶν, ἡ κυρούλα μας ἡ Παναοῦ δέν ἔκοβε, οὔτε φύλλο, οὔτε μύριζε τοὺς ἀνθούς της.

Τήν προόριζε γιά τίς δεκατέσσερες, λέει, τοῦ Τρυητῆ, ὁπούταν τοῦ Σταυροῦ, νά τή στείλει ἄγγιαχτη κι ἀμύριστη κι ἀμόλευτη στήν ἐκκλησιά, μέ τήν ἀγγόνα της τήν Ἰτσα, μόλο τό κλαρί τοῦ βασιλικοῦ, δροσερό, ἀτρύγητο, φουντωτό, ὀλάνθιστο, νά μοσχοβολήσει ἡ ρούγα, τό στενόδρομο κι ὀλόκληρη ἡ ἐκκλησιά, νά κόψει ὁ παπα-Κώστας, ὅσα κλωνάρια ἤθελε, νά γεμίσει μ' αὐτά τόν ἀσημένιο του δίσκο, νά βάλει πάνω τους τό ξύλο τοῦ Σταυροῦ, νά βλογηθεῖ ὁ βασιλικός, νά πάρουν οἱ χριστιανοί ἀπ' τ' ἁγιασμένο λουλούδι, νά φυλάξει, γιά τό καλό, ὁ παπάς κλωνάρια βασιλικοῦ στό σκευοφυλάκειο τοῦ Ἱεροῦ, νά στείλει καί στήν ἴδια, μέ τήν ἀγγόνα, πού θά ξανάφερνε στό σπίτι τή γλάστρα, εὐλογημένα βασιλόκλωνα, μέ τήν εὐχή καί τήν παραγγελιά: – Δῶστα στήν κυρούλα σου. Καί πές της, νᾶναι καλά καί τοῦ χρόνου νά μᾶς ξαναστείλει τήν ἀλτάνα...

Ἦταν αὐτό, τό γεγονός τῆς χρονιᾶς, γιά τήν καλή μας γριούλα. Στά νειάτα της πήγαινε ἡ ἴδια τή γλάστρα τοῦ πλατύφυλλου βασιλικοῦ στήν ἐκκλησιά. Ἀλλ' ἐδῶ καί μερικά χρόνια τήν ἀποστολή ἐκτελοῦσε ἡ θυγατέρα τοῦ γιοῦ της...

Ἡ κυρούλα μας ἡ Παναοῦ ἤξερε ἀπό μικρή, πῶς στά μισά τοῦ Τρυητῆ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ πᾶνε στήν ἐκκλησιά πλατύφυλλο βασιλικό, γιατί τότε, στίς δεκατέσσερες, νά εἰποῦμε, εἶναι τοῦ Σταυροῦ κι ὁ παπάς μοιράζει στούς πιστοὺς βλογημένα ἀπ' τό σταυρό κλωνάρια βασιλικοῦ.

Δέν εἶχε ρωτήσει ποτέ τό γιατί, οὔτε εἶχε μάθει γιά Γολγοθᾶ, γιά εὐρεση, γιά Ὑψωση, γιά αἰχμαλωσία τοῦ Σταυροῦ, γιά αὐτοκράτορα Ἡράκλειο, μά τή χαρραγή, σάν ξύπναγε, ἔκανε πάντα τό σταυρό της γυρισμένη πρός τήν ἀνατολή, σταυροκοπιόταν, ὅταν ἄκουγε τίς καμπάνες τ' Ἀι-Νικόλα, ἀλλά καί σέ κάθε δύσκολη ὥρα, δέν παρέλειπε, νά κάνει τό σταυρό της πρὶν ἀπό κάθε γιόμα, ἀσπάζονταν τό τίμιο ξύλο στήν ἐκκλησιά, φύλαγε τό χέρι τοῦ παπᾶ, διάταζε παιδιά κι ἀγγόνια, νά κάνουν τό ἴδιο, τοὺς ζητοῦσε τήν ἀλήθεια, σχηματίζοντας μέ τοὺς δείχτες τοῦ χεριοῦ τους τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ καί λέγοντας: – Φίλα σταυρό!...

Θυμόταν πάντα τήν τελευταία φορά, πού πῆγε στήν ἐκκλησιά,

στήν κάτω ρούγα, στὸν Ἄι-Νικόλα ἀγκοφιάζοντας στοῖς μπαστούνι της κι ἀκολουθώντας μ' ἀργὰ βήματα τὴ νυφαδιά της τὴ Σοφιά, πού κατέβαινε τὰ πλακόστρωτα καμαρωτὰ καὶ προσεκτικά, μὴ τῆς πέσει ἡ γλάστρα, ἡ στηριγμένη στοῖς κεφάλι, πάνω ἀπ' τὸ κουερούκι καὶ ὑποβασταζόμενη, πότε μέ τόνα καὶ πότε μέ τ' ἄλλο χέρι.

Εἶχαν ἀκουμπήσει, θυμόταν, τὴ γλάστρα τοῦ βασιλικοῦ τους μπροστὰ στοῖς Δεσποτικὸς, δίπλα σ' ἄλλες κι εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ στοῖς πίσω μέρος τῆς ἐκκλησίας, κάτω ἀπ' τὸ Γυναικωνίτη.

Ἄκουγαν τὸν Ἀναγνώστη, πού ἀπ' τὰ πεντακόσια ἀκέραια «Κύριε, ἐλέησον», πού ἔφελνε τὴν ἡμέρα αὐτὴ, τῆς Ὑψωσης τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, στίς δεκατέσσερες τοῦ Τρυπητῆ, νὰ καταλάβς, τὸν φώναζαν μέ τὸ παρατσούκλι «Ὁ Κυριαλέησος», νὰ ψέλνει σ' ὅλους τοὺς σκοποὺς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ παραδὲ τοὺς Κλέφτικους, τίς ἀποδιδόμενες στοῖς Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ιδιότητες (Τίμιος, ζωοποιός, ἄχραντος, θεῖος, ἀήττητον τρόπαιον, θυρεὸς ἀπροσμάχητος, σκῆπτρον ἔνθεον, πανάγιον, σκέπη κραταιά, τριμερής, ζωηφόρον ξύλον, φυλακτήριον θεῖον, ἀπροσμάχητον τεῖχος, σωτήριον ξύλον, καύχημα πιστῶν, στήριγμα ἀθλητῶν, ἐγκαλλώπισμα ἀποστόλων, πρόμαχος δικαίων, πανσεβάσμιος, θεῖον ὑποπόδιον, διάσωσμα ὁσίων, εὐλογημένον ξύλον, θεῖος θησαυρός, κόσμου λύτρον, σωτήριον ψυχῶν, κραταῖον σύμβολον, φυλακτήριον ἀρραγές, φρουρός, φύλαξ, ἐλατήρας δαιμόνων, τρόπαιον νίκης, ζωηφόρος, πανσέβαστος, θύρα παραδείσου, στήριγμα πιστῶν, περιτείχισμα ἐκκλησίας, ὄπλον ἀκαταμάχητον, δαιμόνων ἀντίπαλος, δόξα Μαρτύρων, λιμὴν σωτηρίας, σημεῖον χαρᾶς, ταραγμός ἐχθρῶν, βοήθεια ἡμῶν, κραταίωμα βασιλεμα, σθένος δικαίων, εὐπρέπεια ἱερέων, τυπούμενος, ἐκλυτρούμενος δεινῶν, ράβδος δυνάμεως, ὄπλον εἰρήνης, θεῖα δόξα Χριστοῦ, ὁδηγός τῶν τυφλῶν, ἱατρός ἀσθενούντων, ἀνάστασις τεθνεότων, ἀνυψῶν ἡμᾶς, φύλαξ πολιτεύματος, ἐλπίς χριστιανῶν, ὁδηγός πεπλανημένων, λιμὴν χειμαζομένων, νίκος ἐν πολέμοις, ἀσφάλεια οἰκουμένης, φθορᾶς λυτήριον, εὐσεβείας κράτος, στερέωμα ἐκκλησίας, ἔνδυμα ζωῆς, τρισμακάριστο ξύλο, αἰόδιμο ξύλο, στρεφομένη ρομφαία, ζωηφόρος τύπος, κεφαλὴ ἀπάντων, ἀήττητος πανοπλία, ζωηφόρο φυτό, πανάγιος, ἄχραντο ξύλο, θεῖα κλίμαξ, ἅγιον ξύλον), ἀλλ' ἐκεῖνο, πού τίς ἔφερνε στήν πραγματικότητα, ἦταν ὁ παπα-Κώστας, πού ἔβγαине ἀπ' τὴν πύλη τοῦ ἀρχοντα Μιχαήλ μέ τὸν ὑπερυψωμένο δίσκο του, τὸν ὑπερπληρωμένο μέ κλωνιά βασιλικοῦ κι ἀνάμεσά τους μικρὸ ξύλινο σταυρό, οἱ τέσσερες ἀργές, βαθειές μετάνοιες πού ἔκανε κρατώντας τὸ τίμιο ξύλο γύρω καὶ σταυρωτὰ

ἀπό μικρό εὐπρεπισμένο τραπεζάκι τοποθετημένο κάτω ἀπ' τό μεγάλο, μεσαῖο πολυέλαιο τοῦ ναοῦ, συνοδευόμενες μέ τίς ἑκατοντάδες «Κύριε ἐλέησον» τοῦ ψάλτη κι Ἀναγνώστη, ἡ τελική εὐλογία καί ἡ διανομή καί προσφορά τοῦ βασιλικοῦ ὕστερα ἀπό εὐλαβικό, σταυροκοπημένο, κατανυχτικό προσκύνημα τοῦ μικροῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τοῦ βασταζόμενου ψηλά, ἀπ' τό δεξί χέρι τοῦ ἱερέα...

Θυμόταν καί διηγίεταν ἡ κυρούλα μας ἡ Παναοῦ, πῶς γύριζαν στό σπίτι γαληνεμένες καί περήφανες, μέ τ' ἀνθισμένα βασιλικούδια στά χέρια, πῶς ἦταν βεβαιωμένες, πεπεισμένες καί σίγουρες γιά τό κατευώδιο τῆς ὑπόλοιπης χρονιάς κι ὡς τοῦ χρόνου πάλε, τήν ἴδια ἐποχή...

Ἄλλ' ὁ Σταυρός καί ὁ Βασιλικός διαχρονικά εὐλογοῦσαν κι ὁμόρφαιναν τή ζωή τοῦ χωριοῦ μας, στόν καιρό τῆς κυρούλας μας, τῆς Παναοῦς, ἄλλοτε μέ τή χρήση τους κι ἄλλοτε μέ τήν ὑπενθύμισή τους κι ἦταν ὁ βασιλικός χιλιοτραγουδισμένος. Στίς μικρογορτές τῆς γειτονιάς, τ' ἀπόβραδα τοῦ τρύγου, ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀκύγονταν, νά τραγουδᾶνε χαρούμενα:

«...Βασιλικός μυρίζ' ἐδῶ,

Κάποια τόν ἔχει στό χορό...

Τόν ἔχ' ἡ κόρη τοῦ παπᾶ

Πλεγμένο μέσα στά μαλλιά...».

Καί λιγάκι παραπονεμένα:

«Χλωρέ βασιλικέ μου, γιατί μαράθηκες;

Ποιός σ' ἔβαλε στά λόγια καί μέ παράτησες...».

Στίς μέρες μας; Ἡ εὐλογημένη παράδοση ζεῖ καί βασιλεύει στά χωριά μας. Τό τίμιο ξύλο δέ λείπει ἀπό κανένα σπίτι, συμμετέχει στίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν χωριανῶν μας, κοσμεῖ καί προστατεύει πολλά νεανικά στήθη...

Κι ὁ βασιλικός, σῆμα κατατεθέν κάθε χωριάτικης αὐλῆς, παραμένει τό πιό ἀγαπημένο καί πολυτραγουδισμένο λουλούδι μας καί στίχοι μέ τό δικό του ἄρωμα ἀπαγγέλλονται καί τραγουδιοῦνται σέ κάθε εὐχάριστη ἐκδήλωση, σέ κάθε «ἐπίκαιρη τραγωδία» (Μέ τούς στίχους, τό μέλος καί τήν ὄρχησή της), χωρίς νά παραλείψουν, νά εὐωδιάσουν καί τόν παροιμιακό λόγο, ὅπως μᾶς ἀφηγεῖται τό τετράστιχο:

«Βασιλικός πλατύφυλος /

Μέ τά σαράντα φύλλα. /

Σαράντα σ' ἀγαπήσανε /

Καί πάλε ἐγώ σέ πῆρα!».

Κι' ἀκόμα: «Βασιλικός κι ἄν μαραθεῖ, τή μυρωδιά τήν ἔχει!»...

182 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΤΕ

(Ὁμιλία κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν Κειμηλίων τοῦ Ἑσαΐα)

Στίς 4.5.2003 ἡ Ἀμφισσα γιόρτασε τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπ' τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων ἦταν καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῶν ἱερῶν ἐνθυμημάτων τοῦ Ἐθνομάρτυρα Δεσπότη Σαλῶνων Ἑσαΐα - 182 χρόνια μετὰ τὴ θυσία του -, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται στὴν Ἱ.Μ. Ὁσίου Λουκᾶ καὶ πού εἶναι:

– Τὰ διπλοτρίκερά του

– Ἡ Μήτηρ του

– Ἡ πατερίτσα του, καὶ

– Τὸ μικρὸ - μικρὸ Εὐαγγέλιό του, πού ποτέ δέν ἀποχωριζόταν.

Ὁ Δήμαρχος Ἀμφίσσης κ. Νικόλ. Φουσέκης τὰ ὑπεδέχθη μέ τὴν παρακάτω ὁμιλία του:

«Καί πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, θυμήσου,

Ὁ Ἑσαΐας

νά βγεῖ ψηλά στό ξέφαντο καὶ ἐκεῖθε νά κηρύξη

τόν φοβερό τόν ὄρκο μας, γιὰ νά γνωρίση

ὁ κόσμος

ὅτι τό ράσο τοῦ παπᾶ κι' ἡ μήτρα τοῦ Δεσπότη

θά γένουν χάρου φλάμπουρο καὶ σκιάχτρο

καὶ σκοτάδι

καὶ κατασάрки μελανό στὴν Ἁγία τράπεζά μας

ὅσο σ' αὐτὰ τὰ χῶματα δαφνοστεφανωμένη

ἡ δουλωμένη Ἐκκλησιά τό μέτωπο δέ δείξη».

Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἶναι ἴσως ὁ μόνος Ἕλληνας πού τραγουδῶντας τὸν Ἀθανάσιο Διάκο καὶ τὴν ὕψιστη θυσία του στὴν Ἀλαμάννα, τραγωδεῖ ταυτόχρονα καὶ τὴν ἐξίσου ὕψιστη θυσία τοῦ Δεσπότη Σαλῶνων Ἑσαΐα, δίπλα, στή Χαλκωμάτα.

Καὶ βέβαια ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἦταν ποιητής. Δέν ἦταν ἱστορικός. Οἱ ἐπίσημοι ἱστορικοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης πολὺ λίγα εἶχαν νά ποῦν καὶ νά γράφουν γιὰ τὸν ἕνα, τὸν μοναδικὸ Δεσπότη, πού ἔπεσε ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μέ τό τουφέκι στό

χέρι. Στό πεδίο τῆς μάχης. Δίπλα στὸν κατὰ κόσμο ἀδερφό του τὸν Παπαγιάννη. Ἐκεῖ κοντὰ στίς Θερμοπύλες καί δίπλα στήν Ἀλαμάννα. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1821. Λίγες μόνο μέρες μετὰ ἀπὸ τότε πού ἡ λευτεριά ἄρχιζε νά γλυκοκοιτάζει τὴν πατρίδα, πού τὴν εἶχε ξεχασμένη γιὰ τετρακόσια ὁλόκληρα χρόνια.

Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας, κατὰ κόσμον Ἡλίας, ἦταν ὁ τρίτος γιὸς τοῦ παπά-Στάθη ἀπ' τὴ Δεσφίνα. Γεννήθηκε στὴ Δεσφίνα τὸ 1778 καί ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ἐδῶ στὰ Σάλωνα ἀπὸ τὸν καλόγερο - Δάσκαλο τοῦ γένους Γεράσιμο Λύτρινα.

Τὸ 1797, 19 χρονῶν, ἐκάρη μοναχὸς στὸ Μοναστήρι τοῦ Προδρόμου τῆς Δεσφίνας. Ἐκεῖ πῆρε τὸ ὄνομα Ἡσαΐας.

Ἀπ' τὸ Μοναστήρι τοῦ Προδρόμου ὁ Ἡσαΐας μετακομίζει στὸ ἱστορικότερο μοναστήρι τῆς Ρούμελης. Στὸ Μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, πού τότε ἀνῆκε στήν Ἐπισκοπὴ Σαλῶνων. Ἐκεῖ μονάζει καί ὁ κατὰ κόσμο ἀδερφός του Θεοδόσης. Στὸν Ὅσιο Λουκᾶ ὁ Ἡσαΐας συμπληρώνει τὴ μόρφωσή του καί γίνεται διάκος.

Στὴ συνέχεια, καί ἔχοντας ἀποφασίσει ὁ νεαρὸς μοναχὸς νά ἀνεβεῖ τοὺς Βαθμούς τῆς Ἱερωσύνης, φεύγει γιὰ τὰ Γιάννενα, μεγάλο κέντρο τῆς ἐποχῆς, ἔδρα τοῦ φημισμένου Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ, πού ἀπὸ σύστημα βοηθαί τοὺς ἱκανοὺς ραγιάδες. Τοὺς ἀναλαμβάνει ἀπὸ μικροὺς. Τοὺς βοηθαί μέ κάθε τρόπο. Τοὺς χρειάζεται ἀργότερα ὅταν μεγαλώσουν νά τοὺς ἔχει μέ τὸ μέρος του. Γιὰ νά ἐλέγχει τίς κεφαλές. Καί μέσῳ αὐτῶν τοὺς ὑπόλοιπους ραγιάδες. Τὰ σκέφτεται ὅλα σωστά. Ἐκτός ἀπὸ ἓνα. Ὅτι ὅλοι αὐτοὶ πού βοήθησε νά ἀποκτήσουν σπουδάζοντάς τους, θά ξύπναγαν καί τὴν τελευταία ἰκμάδα Ἑλληνισμοῦ πού εἶχαν ἀκόμα σέ λανθάνουσα κατάσταση στήν ψυχή, στήν καρδιά καί στὸ νοῦ τους.

Γιὰ τὸν Ἡσαΐα εἶχε πληροφορίες ἀπὸ τότε πού ἦταν ἀκόμα στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ. Τὸν ξεχώρισε γιὰ τὴν ἐξυπνάδα, τὴν ἐργατικότητα, τὴν φιλομάθεια καί τὴν ἱκανότητά του νά κάνει φίλους.

Γιὰ λίγο μόνο μένει ὁ νεαρὸς καλόγηρος στὰ Γιάννενα. Φεύγει γιὰ τὴν Πόλη. Γνωρίζεται μέ τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε'. Συνδέονται στενά. Ὁ Πατριάρχης τὸν ἐμπνέει καί τὸν διδάσκει.

Σύντομα γυρίζει ὡς ἱερέας στὸ χωριό του, τὴ Δεσφίνα. Ταυτόχρονα διορίζεται ἀπ' τὸν Ἀλῆ Πασᾶ διοικητῆς τῆς Περιφέρειας.

Τὸ 1918, σέ ἡλικία 40 χρονῶν, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἐπισκόπου Σαλῶνων Ἰωακείμ, ὁ Ἡσαΐας, χειροτονεῖται Δεσπότης Σαλῶνων

ἀπό τόν Πατριάρχη καί παίρνει τόν τίτλο: «Ἡσαΐας Ἐπίσκοπος Σαλώνων ἢ Σόλωνος».

Στά τρία χρόνια πού ἔμεινε στή θέση αὐτή ὁ Ἡσαΐας, πέρα ἀπό τήν Ἐθνική του δράση ἐπιδεικνύει παράλληλα καί σπουδαία ἐκκλησιαστική καί φιλανθρωπική δραστηριότητα. Συνδέεται μέ τόν κορυφαῖο ἀρματολό τῆς περιοχῆς, τόν γέρο-Πανουργιά. Μυεῖται στό μυστικό τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὑποστηρίζει κρυφά καί ἐνισχύει τόν τρελόπαπα ἀπό τήν Κουκουβίστα παπα-Ἀνδρέα Μόρη, πού εἶχε γίνει στούς Τούρκους κακός μελάς. Γνωρίζοντας ὅτι ἡ ὥρα τοῦ Ξεσηκωμοῦ φτάνει, ἀγοράζει ὅπλα ἀπ' τήν Εὐρώπη, μέσῳ Γαλαξιδιωτῶν καπεταναίων καί τά ἀποθηκεύει στά Σάλωνα.

1821. Φλεβάρης. Ὁ Ἡσαΐας μαζί μέ τόν καλόγερο ἀδερφό του καί τόν Ἡγούμενο τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ Χατζῆ βρίσκεται στήν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' τοῦ δίνει τίς τελευταῖες ἐντολές καί τόν στέλνει πίσω στή Ρούμελη νά ξεκινήσει τόν Ἀγῶνα. Στίς 11 Μαρτίου ὁ δεσπότης ἀποβιβάζεται κρυφά στήν Ἀντίκυρα. Ἀνεβαίνει στό Μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ. Ὁ Διάκος εἰδοποιημένος τόν περιμένει ἐκεῖ. Κάνει ἐσπερινό καί ὀρχίζεται σέ τοῦτο τό εὐαγγέλιο πού ἔχουμε τήν ἰδιαίτερη τιμή νά εἶναι σήμερα ἐδῶ μπροστά μας, πρῶτος αὐτός καί μετά ὅλο τό ἀσκέρι τοῦ Διάκου. Ἐλευθερία ἢ Θάνατος.

Δέ στέκεται στιγμή. Φτάνει στά Σάλωνα. Συνεννοεῖται μέ τόν Πανουργιά. Ὁ Γέρος ἀναλαμβάνει ἀρχηγός τῶν ἐπιχειρήσεων. Συγκεντρώνουν τίς κεφαλές τῆς Πόλης. Τούς ἀναθέτουν τήν ὀργάνωση. Τά ἀποθηκευμένα πολεμοφόδια καί ἄλλα πού φτάνουν τώρα ἀπό τό Γαλαξίδι μοιράζονται στά σπίτια τῶν προυχόντων.

Στίς 24 Μαρτίου 1821, στό Μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Λιᾶ, ὁ Πανουργιάς, μέ τά παλληκάρια του, καί οἱ προεστοί τῶν Σαλώνων Ἀναγνώστης Γιαγτζῆς, Ἀναγνώστης Κεχαγιᾶς καί Ρήγας Κοντορῆγας παρακολουθοῦν τή δοξολογία τοῦ Δεσπότη, ὀρχίζονται, καί ὑψώνουν τήν σημαία τῆς Ἐπανάστασης στή Φωκίδα. Τήν ἄλλη μέρα, 25 τοῦ Μαρτιοῦ, ὁ Γκούρας παίρνει τό Γαλαξίδι. Στίς 28, ὁ Σκαλτσοδημος παίρνει τό Λιδωρίκι.

Δυό μέρες μετά, στίς 26 Μαρτίου, ὁ Ἡσαΐας φτάνει ξανά στόν Ὁσιο Λουκᾶ. Τόν περιμένει ὁ Διάκος. Νωρίς τό πρωί τῆς ἐπόμενης μέρας ὁ Δεσπότης μέ τούς καλόγερους τοῦ Μοναστηριοῦ, ψάλλουν δοξολογία. Ὁ Διάκος καί τά παλληκάρια του ἀφήνουν τό Μοναστήρι. Ξεκινᾶνε τόν ὑπέρ πάντων ἀγῶνα. Τέσσερις μέρες - μέχρι

τὴν πρωταπριλιά τοῦ 1821 χρειάζονται γιὰ νά πάρουν τὴ Λιβαδειά. Ἡ Ρούμελη ἔχει πάρει φωτιά.

Ὁ Ἡσαΐας ἀφώνει - γιὰ πάντα - τὰ ἱερά του ἄμφια στό Μοναστήρι μέ τόν περικαλλῆ ναό, τὴν Ἁγιά Σοφιά τῆς Παλιᾶς Ἑλλάδας, ζώνεται τὰ ἄρματα καί ἀναχωρεῖ γιὰ τόν Προφήτη Ἡλία. Δέν θά γυρίσει ποτέ στόν Ὅσιο Λουκά. Ἡ Ἐπισκοπική του μήτρα, ἡ ράβδος του, καί τὰ ὑπόλοιπα χαρακτηριστικά ἄμφια τοῦ ἱερατικοῦ του βαθμοῦ, θά παραμείνουν στό Μοναστήρι, αἰώνια παρακαταθήκη. Γιὰ νά θυμίζουν στίς γενιές πού θά ἀκολουθήσουν, ὅπως σέ μᾶς ἐδῶ σήμερα, ὅτι Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός εἶναι ἔννοιες ἄρρηκτα συνδεδεμένες. Γιὰ νά ἀποστομῶνουν νεοπροοδευτικούς πού ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἀνώτερος κλῆρος δέν ἔλαβε ἐνεργά μέρος στόν ἀγῶνα καί ἐν τέλει νά ὑπενθυμίζουν ὅτι τό δένδρο τῆς λευτεριᾶς γιὰ νά ἀνθίξει πρέπει νά ποτίζεται ἀπό τό αἷμα Ἡρώων ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων καί ὅλων τῶν βαθμίδων.

Στόν Προφήτη Ἡλία ὁ Ἡσαΐας, πολέμαρχος πιά, ἐνημερώνεται γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐπανάστασης στά Σάλωνα. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι κλεισμένοι στό Κάστρο. Ὁ Πανουργιᾶς τούς πολιορκεῖ στενά.

Στίς δύο μέρες ἀπό τὴν ἄφιξή του στόν Ἀη Λιά, ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Λιβαδειά. Ἐκεῖ μαζί μέ δύο ἀκόμα Δεσποτάδες φτιάχνει τὴν Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ καί ἐπιστρέφει στὴν ἔδρα του, τὰ Σάλωνα.

10 Ἀπριλίου 1821. Ἀνήμερα τοῦ Πάσχα. Οἱ Τοῦρκοι παραδίνουν τό Κάστρο στόν Πανουργιᾶ. Ὁ Σάλωνας γιορτάζει γιὰ πρώτη φορά μετὰ ἀπὸ αἰῶνες σκλαβιάς Ἐλεύθερος τὴν Ἀνάσταση.

Ἡ μεγάλη Πύλη μετὰ τό πρῶτο ξάφνιασμα, ἀντιδρᾷ σκληρά. Ἀπὸ τό Ζητούνι ὁ Ὁμέρ Βρυώνης παίρνει ἐντολὴ νά πνίξει τὴ Φωκίδα καί τὴ Βοιωτία στό Αἷμα.

Οἱ ἐπαναστάτες ἀποφασίζουν νά μὴν τόν ἀφήσουν νά περάσει τόν Κάμπο τῆς Λαμίας.

Στίς 19 Ἀπριλίου γίνεται πολεμικὸ συμβούλιο στοὺς Κομποτάδες. Ὁ Ἡσαΐας βρίσκεται δίπλα στόν Πανουργιᾶ. Τόν ἀκολουθεῖ, ζωσμένος τὰ ἄρματα, 43 χρονῶν πλέον, καί ὅταν αὐτός ἀποφασίζεται νά κρατήσει τό Κέντρο τῆς ἄμυνας στὴ Χαλκωμάτα. Ὁ Διάκος πιάνει τὴν Ἀλαμάνα.

Ἐκεῖ στὴ Χαλκωμάτα, ὁ Ἡσαΐας πολεμᾷ πλάτη - πλάτη μέ τὴν ἀδερφό του τόν Παπαγιάννη. Ὁ Παπαγιάννης σκοτώνεται. Ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τραυματίζεται. Τραυματισμένο, τὴν ὥρα πού τό σῶμα

τοῦ Πανουργιᾶ ἀπειροπόλεμο ὑποχωρεῖ ὑπὸ τὴν πίεση τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Βρυῶν, προσπαθεῖ ὁ νεαρός ἀγωνιστής Μαρκόπουλος νὰ τὸν μεταφέρει καὶ νὰ τὸν σώσει. Ὁ Ἡσαΐας ἀνήμερος τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν ἀφήσει καὶ νὰ σώσει τὸν ἑαυτοῦ ὡς χρησιμότερο στὸν Ἀγῶνα. Ἐξουθενωμένος ὁ Μαρκόπουλος τὸν ἀφήνει. Ἀπομακρυνόμενος τὸν ἀκούει νὰ λέει: «Παναγιᾶ μου, σῶσε τουλάχιστον τὴν Πατρίδα».

Ἐκεῖ τὸν βρῆκαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκεῖ τοῦ ἔκοψαν τὸ κεφάλι. Θὰ τὸ παλούκωναν μαζί μὲ 79 ἀκόμα γύρω ἀπ' τὸν σουβλισμένο Διάκο τὴν ἄλλη μέρα στὴ Λαμία πρὸς παραδειγματισμὸ τῶν Ραγιάδων.

Αὐτὴ, ἀγαπητοὶ Ἀμφισσεῖς, εἶναι ἡ Ἱστορία τοῦ Ἡσαΐα τοῦ ἐκ Δεσφίνης. Τοῦ Δεσπότη τῶν παπούδων μας, ἕξ γενιές πρὶν ἀπὸ μᾶς. Ἐμελλε, στὴν σχεδὸν ὀκτάχρονη ἱστορία τοῦ Ἀγῶνα τῆς Παλιγγενεσίας νὰ εἶναι ὁ ἓνας καὶ μοναδικὸς Δεσπότης στὸν Μεγάλο ξεσηκωμὸ πού ἔπese μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι.

Αὐτὸς ἦταν ὁ Ἡσαΐας ὁ ἀδικημένος ἀπ' τὴν ἱστορία καὶ ὁ λησμονημένος ἀπ' τὴν Πατρίδα.

Καὶ εἶναι δικιά μας ἡ εὐθύνη, τὰ ὑποβαθμισμένα γεγονότα τῆς Ἐπανάστασης στὴ Ρούμελη νὰ τὰ ἀναδείξουμε στὴν πραγματικὴ τους διάσταση. Γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἔστω καὶ τώρα 180 χρόνια μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ ἡ μεγίστη θυσία τοῦ Ἡσαΐα καὶ νὰ πάρει στὰ κατάστιχα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ στίς καρδιές καὶ τὸ νοῦ τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, τὴ θέση πού τῆς ἀξιζει.

Τελειώνοντας, θέλω ὡς Δήμαρχος τῆς Πόλης τοῦ Δεσπότη καὶ διερμηνεύοντας ὅλων μας τὰ αἰσθήματα, νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ, τὸ Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ.κ. Ἱερώνυμο, καθὼς καὶ τὸν πανοσιολογιώτατο ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ κ. Γεώργιο πού μὲ μεγάλη χαρὰ ἀπέστειλαν τὰ ἱερά ἐνθυμήματα τοῦ Δεσπότη 182 χρόνια μετὰ τῆς θυσίας του, ἐδῶ στὴν Ἀμφισσα.

Αὔριο ἡ πόλη μας γιορτάζει τὴν Ἀπελευθέρωση τοῦ Κάστρου ἀπ' τὸν Τουρκικὸ Ζυγὸ. Σᾶς περιμένουμε ὅλους στὴ Δοξολογία πού θὰ γίνει τὸ πρῶτ' ἐδῶ στὴν Μητρόπολη, στὴν Κατάθεση στεφανιῶν στὸ Ἀγάλμα τοῦ Ἡσαΐα στὴν κεντρικὴ μας Πλατεῖα πού εἶναι ἀφιερωμένη στὴ Μνήμη του, καὶ στὴ συνέχεια στὴν Παρέλαση πού θὰ ἀκολουθήσει στὴ Λεωφόρο Σαλῶνων.

Χρόνια Πολλά, Χριστὸς Ἀνέστη.

Τούρκικο κοιλό.

ΤΟ ΞΕΔΙΑΛΕΓΜΑ ΤΟΥ ΚΟΠΑΔΙΟΥ *

Τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη

Στίψανε πια τα πρόβατα, δεν κατεβάζουν γάλα,
ανάριο δίνουν το μαλλί, ανάριο το ποκάρι,
ανάριο στη βλαχόστρατα κι αυτό τ' αράδισμα έχουν.
Μες στο κοπάδι ο τσέλιγκας, μες στη μεγάλη στρούγκα,
με τους πολλούς του παραγιούς, με τους πολλούς βοσκούς του,
ένα - ένα τα ζωντανά κοιτάει και ξεδιαλέει.
Εδώ θωρεί τη βάκρινα που βροντοτρίχιασε όλη,
εκεί την μπάλια τη λωβή, την τσιριφλή αλλού σκούκια,
βλέπει τη μουστοπράτινα, βλέπει τη μονοβύζα,
τη λιάρα που σαφράκιασε, τη λάγια τη μαρμάρα,
την καψαλή που στάωσε και τη σφοντυλομάτα,
βλέπει το κριάρι που 'γινε κι αυτό σαν ψωρολέσι.
'Όσα 'ναι πρόβατα σιμά τα δείχνει με την γκλίτσα
κι όσα 'ναι αλαργινότερα τα νοματάει και λέει.
- Μέριασε, Νάκο, το λισβό το πρόβατο στην άκρη,
πιάσε εσύ, Λάζο, τ' αχαμνό, τήρα μη σου προγκήσει,
με τη λαγούσα γράπωσ' το, με το μακρύ ραβδί σου.
Τούτη στη ράχη που χτυπώ, Γεωργούλα, τσάκωσέ την,
την άλλη που σου δείχνω εκεί κι αυτή τη φαγγρισμένη
κι εκείά που μασταριάστηκε την μπέλα την πρατίνα
και την τσιμπλιάρα εσύ, Κωστή, κι εσύ, Θύμιο, τη στέρφα
κι ο Λάμπρος τη ζαρόγρια και την παλιοκουτσόρω.
- Αφέντη, την πρωτόγεννη να βγάνω τη μαλλούσω;
- Μη λυπηθείς τη νιότη της, μηδέ την κορμαριά της,
δεν είν' αυτή για γκαίνιση, για βάσταγμα δεν είναι,
δε χύνει γάλα ούτε σταλιά, τ' αρνί της δεν το θρέφει.
- Και την τσαγγάδα;
- Απόλα την, για έχα είναι η τσαγγάδα,
μπορεί φέτο ν' απόρριξε, μα 'χει πολύ το σόδι,

* Απ' την ανέκδοτη ποιητική συλλογή του Γιάννη Α. Σαντάρμη: «Κοπάδια και Τσοπάνηδες».

την κρούτα άρπαξε πίσω σου που ξυέται στα παλούκια,
 τι μάδεψε απ' τα γέρα της, χειμώνας δεν τη βρίσκει.
 Μ' αγκλίτσες οι πρατάρηδες χωρίζουν τις πρατίνες,
 άλλοι τις ψάχνουν στη νουρά, τ' αρνόδοντα αν τους πέσαν,
 άλλοι τις δευτερόγεννες μεριάζουν κι άλλοι πάλι
 όσες στον κούρο είναι από δυο ψαλίδια κι από τρία.
 Ζυγούρια οι ζυγουριάρηδες σ' άλλο μαντρί διαλένε,
 σ' άλλο τα στέρφα πρόβατα και σ' άλλο τα μηλιόρια.
 Κι ο τσέλιγκας από μαντρί σ' άλλο μαντρί παγαίνει
 κι εκεί που πιάνουν με ραβδιά τα κριάρια κι οι κριαράδες,
 διαβαίνει ολούθε και θωρεί και κρένει κι ορμηνεύει.
 - Λια, πόσες γύρες το 'φερες κι αγρίεψε το κοπάδι;
 - Δυο, τρεις βολές.

- Δεν άφησες σουρτάρι για σουρτάρι

άψαχτο.

- Γερο - τσέλιγκα, για τήρα όμως γκεσέμι,
 είναι στο μπόγι ολόπρωτο, καμπουρομύτικο είναι,
 έχει άσπρο και παχύ μαλλί, χοντρά τα κέρατα έχει,
 έχει το πιο περίτρανό κουδούνι στο λαιμό του,
 αυτό θα βγάνει την κοπή, θα φέρνει το κοπάδι,
 τη χαραυγή στον παγαϊμό, το βράδι στο πιστρόφι,
 σαν βασιλιάς που πάει μπροστά κι ακολουθεί ο λαός του.
 - Τραβήξου, Βάγγο, απ' το σερκό, ξαλάργεψε απ' το σιούτο,
 μη ρίξεις γκλίτσα απάνω του, αγγούτσα μην απλώσεις.
 - Είναι ζαβό και σπάσαμε μια στίβα στραβοράβδια
 να το περιμαζώξουμε γύρα απ' τις ξένες στάνες.
 - Κι αν είναι κριάρι ανάποδο και κακομαθημένο,
 είναι βαρβάτο διαλεχτό, σοϊλίτικο σπορίτι,
 μόν' πιάσε τον τετράψηλο τον κωλοπάνη μπάλιο,
 δεν είναι αυτός για σπόριασμα, δεν κάνει για μαρκάλο.
 - Κρύφτηκε, βλάχο, δεν μπορώ να βρω τον κωλοπάνη.
 - Πού χάθη ο Μήτρος;

- Πολεμά ρογγάτσικα να πιάσει.

- Ο Τόλιας;

- Βγάνει σέποντα.

- Ο Θάνος;

- Τα κοπάνια.

- Τα λούτα ξεδιαλέχτηκαν, μπιτίσαν τα μουνόχια;

- Όλα τελέψαν, τσέλιγκα, τα ξαρματώσαμε όλα.
 - Πόσα γαλαροκούδουνα ξεθηλυκώσατε όλοι;
 - Μικρά μεγάλα βγάναμε τριακόσια όλα κι όλα,
 πενήντα οι πίπες οι τρανές, πενήντα από τα κριάρια,
 διακόσια από τα πρόβατα.

- Σπάσανε τα στεφάνια;

- Είν' τα κουδούνια τους λαμπρά κι αχάλαγα τα κόθρα,
 στο φράχτη αρμάθες κρέμονται κι αρμάθες στα παλούκια.
 - Να μπείτε ν' αρματώσετε ταχιά τα διαλεχτάρια
 και σμίξτε τα με τ' άλλα αρνιά, που θρέφονται για έχα,
 παλιοί κορμοί με νιά κλαριά, κοπάδι ένα να γίνουν.
 Τρεις μέρες γαλαροδιαλέν' και τρεις στεροχωρίζουν
 κι εκεί που κλείνουν τα μαντριά, τις στάνες που αμπαρώνουν,
 στο βλάχο λένε οι μπιστικοί παινετικό τραγούδι.
 - Σένα σου πρέπει, τσέλιγκα, σα μέγας που 'σαι αφέντης,
 να 'χεις την πρώτη την κοπή, το πρώτο το κοπάδι,
 να 'χεις ζα νταμαρλίτικα, καλόσογα να τα 'χεις,
 κριάρια να 'χεις ξεδιαλεχτά και κορμερά γκεσέμια,
 πρατίνες να 'χεις δίφορες, καλόγεννες μπερνάκες,
 διπλάρια αρνιά όλα να γεννάν, τριπλάρια αρνιά να κάνουν,
 γάλα να χύνουν στ' άρμεγμα, καρδάρες να γιομίζουν,
 στίβες να δίνουν το μαλλί και στίβες τ' αρνοπόκι,
 να μελετιούνται στα βουνά, ν' ακούγονται στους κάμπους
 κι όλοι να τα θιαμαίνονται κι όλοι γι' αυτά να λένε.
 Χαίρεται ο γερο - τσέλιγκας για την κοπή τη νια του
 και κάπου - κάπου απόκρυφα σφουγγίζει κάνα δάκρυ
 για το παλιό κοπάδι του που γέρασε και πάει.

Γλωσσάρι

αγγούτσα, η = μακρύ ποιμενικό ραβδί με γυρισμένη λαβή.
 αμπαρώνω = κλείνω την πόρτα της αυλής.
 απορρίχνω = αποβάλλω το έμβρυο, γεννώ πριν την ώρα μου.
 αράδισμα, το = συχνοπέραςμα, περπάτημα.
 αρμάθα, η = αλυσίδα ή σχοινί όπου είναι περασμένα αντικείμενα.
 αρματώνω = περνώ τα κουδούνια στα γιδοπρόβατα, εξοπλίζω.
 αρνόδοντο, το = το καθένα από τα δόντια που βγάζει το νέο πρόβατο ως
 τα τρία χρόνια της ηλικίας του, οπότε πέφτουν, τα δόντια αυτά

- φανερώνουν την ηλικία του ζώου, πρωτόγεννο, δευτερόγεννο, τριτόγεννο.
- αρνοπόκι, το** = το σύνολο του μαλλιού, που μοιάζει σαν ρολό, από το κούρεμα του αρνιού.
- βάκρινα, η** = προβατίνα άσπρη με μαύρο πρόσωπο.
- βροντοτριχιάζω** = βγάζω, λόγω γήρατος, αραιά και σκληρή τρίχα, ελαφοτριχιάζω.
- γαλαροκούδουνο, το** = κουδούνι που φέρνει στο λαιμό του το γαλακτοφόρο πρόβατο η γίδι.
- γκαίνιση, η** = διαιώνιση, αναπαραγωγή.
- γχεσέμι, το** = το κριάρι ή το τραγί που οδηγεί το κοπάδι, σουρτάρης.
- γραπώνω** = πιάνω, συλλαμβάνω.
- δευτερόγεννη, η** = προβατίνα ή γίδα που γέννησε για δεύτερη φορά κι είναι συνήθως δύο ή τριών χρόνων.
- διπλάρι, το** = δίδυμο.
- δίφορη, η** = προβατίνα ή γίδα που γεννά δύο φορές τον ίδιο χρόνο.
- έχα, η** = ό,τι ένζωο φυλάγεται για απόδοση οφέλους, το πρόβατο ή το γίδι που κρατιέται για αναπαραγωγή.
- ζαβό, το** = ιδιότροπο, ανάποδο, ιδιόρρυθμο.
- ζαρόγρια, η** = προβατίνα ή γίδα ηλικιωμένη και αδύνατη, λόγω γήρατος.
- ζυγούρι, το** = αρσενικό αρνί δύο ετών.
- ζυγουριάρης, ο** = ο βοσκός που βοσκά και φυλά τα δίχρονα αρσενικά πρόβατα.
- θιαμαίνομαι** = μου φαίνεται άξιο απορίας και θαυμασμού, θαυμάζω.
- καψαλή, η** = προβατίνα με χρώμα ξανθοκόκκινο.
- κόθρος, ο** = ξύλινο ή πέτσινο περιλαίμιο από το οποίο κρέμεται το κουδούνι των γιδοπροβάτων, στεφάνι, κουλούρα, ζεύλα.
- κοπάνι, το** = κριάρι ή τραγί ευνουχισμένο.
- κοπή, η** = κοπάδι.
- κρούτα, η** = προβατίνα με μικρά κέρατα.
- κωλοπάνης, ο** = βαρβάτο κριάρι που δυσκολεύεται στην οχεία.
- λάγια, η** = ολόμαυρη.
- λαγούσα, η** = είδος μακριάς γκλίτσας με ανεστραμμένο χερούλι, κατάλληλης στο πιάσιμο των γιδοπροβάτων απ' το λαιμό ή το πόδι, στραφαγκούλα, στραβολέγγα.
- λιάρα, η** = παρδαλή, άσπρη.
- λισβό, το** = αδύνατο, καχεκτικό.
- λούτο, το** = βαρβάτο κριάρι που δεν έχει διάθεση για οχεία.
- λωβή, η** = λεπρή, άρρωστη.
- μαδεύω** = αποβάλλω την τρίχα του δέρματός μου, μαδώ, απογυμνώνω.
- μαρκάλος, ο** = η οχεία των γιδοπροβάτων.
- μαρμάρα, η** = προβατίνα ή γίδα που δεν γκαστρώθηκε και παρέμεινε στείρα.

μασταριάζομαι (για ζώα) = προσβάλλομαι από ασθένεια στους μαστούς, που οφείλεται στο καθυστερημένο για πολύ καιρό άρμεγμα του γάλακτος.

μεριάζω = παραμερίζω, κάνω στην άκρη.

μηλιόρι, το = αρσενικό αρνί ενός χρόνου.

μονοβύζα, η = προβατίνα ή γίδα μ' ένα γαλακτοφόρο μαστό.

μουνόχι, το = κριάρι ή τραγή ευνουχισμένο.

μουστοπράτινα, η = η προβατίνα που έπαψε να γεννάει, λόγω γήρατος, και είναι παχιά, κατάλληλη για σφαγή.

μπάλια, η = προβατίνα με μπάλωμα άσπρο στο πρόσωπο και στην ουρά.

μπάλιος, ο = αρσενικό πρόβατο με σημάδι άσπρο στο πρόσωπο και στην ουρά.

μπέλα, η = κάτασπρη προβατίνα.

μπερνάκα, η = θηλυκό αρνί ενός χρόνου.

μπιτίζω = φέρνω σε τέλος κάτι, τελειώνω.

νταμαρλίτικο, το = από καλή ράτσα, από διαλεκτό σόγι.

ξαρματώνω = βγάζω τα κουδούνια απ' τα γιδοπρόβατα.

ξεθηλυκώνω = βγάζω από το θηλύκι, ξεκουμπώνω.

παλιοκουτσόρω = προβατίνα ή γίδα γερασμένη.

παραγιός, ο = θετός γιος, ψυχοπαίδι, υπηρέτης.

πίπα, η = κουδούνι πάρα πολύ μεγάλο και πολύ βαρύ, με διογκωμένη κοιλιά ή χωρίς κοιλιά, που παράγει το χαρακτηριστικό ήχο πιπ - πιπ, λέγεται και μπουζούκα.

ποκάρι, το = το σύνολο του μαλλιού, που μοιάζει σαν ρολό, από το κούρεμα του προβάτου.

πρατάρης, ο = αυτός που βοσκάει τα πρόβατα, τσοπάνης.

πρατίνα, η = προβατίνα.

προγκώ = αποδιώχνω με φωνές και θόρυβο ζώα, ξαφνιάζω κάποιον, εκδιώκω, απομακρύνω.

πρωτολάτης, ο = κριάρι μεγαλόσωμο που οδηγεί το κοπάδι, γκεσέμι.

ρογγάτσικο, το = κριάρι ή τραγή που του αφαιρέθηκε ο σπερματικός λώρος και δεν έχει γενετήσιο οργασμό, αρσενικό ζώο που δεν έχει όρεξη για οχεία.

σαφρακιάζω = αδυνατίζω, αρρωσταίνω.

σέποντο, το = πρόβατο ή γίδι γερασμένο που η ηλικία του είναι από επτά χρόνων κι επάνω.

σερκό, το = αρσενικό, σερνικό.

σιούτο, το = πρόβατο ή γίδι που δεν έχει κέρατα.

σκούκια, η = προβατίνα με πρόσωπο καφέ.

σουρτάρι, το = κριάρι ή τραγή που γονιμοποιεί ή οδηγεί το κοπάδι, βαρβάτο.

σπόριασμα, το = η γονιμοποίηση από ζώο που είναι ικανό ως προς το σπερματικό μόριο.

σπορίτι, το = βαρβάτο κριάρι ή τραγί, κατάλληλο για τη γονιμοποίηση άλλων ζώων.

σταώνω = αδυνατίζω.

στέρφα, η = στείρα, άγονη.

στεφάνι, το = βλέπε λέξη: κόθρος.

στίβα, η = σωρός από αντικείμενα με ή χωρίς ευταξία.

στίβω (για ζώα) = δεν αποδίδω γάλα, στερεύω, αποστραγγίζω.

σφοντυλομάτα, η = προβατίνα ή γίδα που έχει στρογγυλά μάτια σαν το σφοντύλι του αδραχτιού.

ταχιά, επίρρ. = την επόμενη μέρα πολύ πρωί, αύριο.

τελεύω = φέρνω σε τέλος κάτι, τελειώνω, εξαντλούμαι.

τι, σύνδ. = γιατί.

τριπλάρι, το = τρίδυμο.

τσαγγάδα, η = προβατίνα ή γίδα που γέννησε, αλλά ψόφησε το μικρό της ή αρπάχθηκε από αγρίμι ή απέβαλε, αλλ' αποδίδει γάλα.

τσιριφλή, η = αδύνατη.

φαγγρισμένη, η = προβατίνα ή γίδα αδύνατη τόσο που φέγγουν τα πλευρά της.

φαλίδια, τα = τρόπος μέτρησης της ηλικίας των γιδοπροβάτων από τον αριθμό των κουρεμάτων τους.

φωρολέσι, το = φωριασμένο κι ετοιμοθάνατο από αδυναμία ζώο, φοφίμι. πτώμα ζώου.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λίγα ἀκόμα ἀπ' τὰ πάρα πολλά σχόλια, πού συνεχίζουμε νά λαμβάνουμε γιά τό βιβλίό τοῦ Γ. Κουτσοκλένη πού ἐξέδωσε ὁ Δῆμος Ἀμφίσσης «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ - ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ - ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ».

Ἀν Ἀθήναις, τῇ 29ῃ Μαρτίου 2003

Ἀγαπητέ μοι κύριε Γεώργιε Κουτσοκλένη,

μετά πολλῆς χαρᾶς σᾶς πληροφορῶ ὅτι, διά χειρός τῆς ἐνοριτίσσης καί συνεργάτιδός μου κ. Σουσάννας Εὐθυμίου - Μάνου, ἔλαβον δύο πνευματικούς θησαυρούς ὑμῶν· 1. Τό βιβλίον σας «Φθίνοντα ἐπαγγέλματα...» καί 2. «Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία Παρνασσίδος».

Μέσω αὐτῶν ἐγνώρισα τήν προσωπικότητα καί ταυτότητά σας καί διέγνωσα τοὺς κόπους, οὓς κατεβάλετε διά τήν συλλογὴν ὅλων αὐτῶν τῶν στοιχείων καί τήν ἀποτύπωσιν καί ἀποθανάτισιν αὐτῶν εἰς τὰ συγγράμματά σας. Δεχθεῖτε, παρακαλῶ, τάς εὐχαριστίας μου καί τὰ εἰλικρινῆ συγχαρητήριά μου.

Ἀνεδείχθητε, κ. Κουτσοκλένη, γεωργός πνευματικῶν ἀγρῶν καί αὐτοδικαίως πρέπει νά ἀπολαμβάνετε, πρῶτος σεῖς, τοὺς ἀγλαοὺς καρπούς αὐτῶν.

Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κόπους τοῦ γεωργοῦ, ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματά του καί λέγει· «Τόν κοπιῶντα γεωργόν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν» (Β' Τιμ. β' 6).

Ἐπὶ τούτοις ὀλοθύμῳς εὐχομαι μακροημέρευσιν καί συνέχισιν τῶν εὐγενῶν προσπαθειῶν σας καί τῶν πνευματικῶν δραστηριοτήτων σας.

Παρακαλῶ δεχθεῖτε δύο πονήματά μου τιμῆς ἔνεκεν.

Μετ' εὐχῶν καί πλείστης τιμῆς,

Βασίλειος Κ. Διαμάντης

Ἱερεὺς

Τίρυνθος 33 - 163 44 ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Παρασκευοπούλου 4

154 44 ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ιωάννινα, 17-12-2002

Αρ. Πρωτ.: 227

Πρός τόν

κ. Νικόλαο Φουσέκη

Δήμαρχο Ἀμφισσας

Πλατεία Ἡσάϊα 1

331 00 ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀξιότιμε κ. Δήμαρχε,

Τό Διοικητικό Συμβούλιο τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν σᾶς εὐχαριστεῖ θερμά γιά τήν ἀποστολή τοῦ βιβλίου «Φθίνοντα ἐπαγγέλματα - ἀσχολίες τῶν γυναικῶν πού ξεχάστηκαν - παραδοσιακές καλλιέργειες», στό ὁποῖο μέ ἐξαιρετική ἐπιμέλεια ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν Γ. Κουτσοκλένης κατέθεσε τό πάθος μιᾶς ζωῆς.

Ἡ ἐκδοση ἀποτελεῖ ἐξαιρετικό βοήθημα γιά ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τή Λαογραφία στόν τομέα τῶν γνωστικῶν ἀντικειμένων τῆς ἐκδόσεως καί παράλληλα ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμηση γιά ἄλλους ἐρευνητές.

Γιά μᾶς εἶναι πολύτιμο γιατί θά ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἐδῶ ἐρευνητές τοῦ Πανεπιστημίου, τοὺς φοιτητές, τό κοινό τῆς πόλεως καί ἴσως ἀποτελέσῃ ἔναυσμα καί γιά ἄλλους νά ἀκολουθήσουν τό παράδειγμα τοῦ συγγραφέα.

Σᾶς παρακαλῶ πολύ νά διαβιβάσετε στόν κ. Κουτσοκλένη τά συγχαρητήριά μας καί εὐχόμαστε ὑγεία καί δύναμη, προκειμένου νά ὁλοκληρώσετε τό ἔργο τό ὁποῖο ἔχετε ἀναλάβει.

Καλά Χριστούγεννα.

Μέ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση

Ἡ Πρόεδρος τῆς Ε.Η.Μ.

Ἐλευθερία Ἱ. Νικολαΐδου

Ὁ Γεν. Γραμματέας

Γεώργιος Σιορόκας

ΣΥΛΛΟΓΟΣ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ» Σ.Α.

Γέλωνος 9

115 21 ΑΘΗΝΑΙ

Ἀθῆναι, 21 Φεβρουαρίου 2003

Πρὸς τόν

ἀξιότιμο κ. Νικόλαο Φουσέκη

Δήμαρχο Ἀμφισσας

ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἐλλογιμώτατε κύριε Δήμαρχε,

Ἐπιτρέψατέ μου - ἔστω καί κάπως ἄργά λόγω συχνῶν ἀπουσιῶν μου στή Βόρειο Ἡπειρο γιά ἱεραποστολή - νά εὐχαριστήσω μέ τήν καρδιά μου, τόσο Σᾶς προσωπικά, ὅσο καί τόν ἀξιότιμο κ. Γεώργιο Κουτσοκλένη (συγγραφέα - κτηματία), γιά τήν ἀποστολή τῆς ἐντυπωσιακῆς ἐκδόσῆς σας μέ τίτλο «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ - ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ - ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ».

Ὅλοθερμα σᾶς συγχαίρω γιά τό ὑπέροχο συγγραφικό ἔργο σας, πού εἶναι γραμμένο μέ ἐπιμέλεια, ἀναδίφηση, ἔρευνα καί ὑπομονή, καί πράγματι, ἀνεβάζει τό Δῆμο τῆς Ἀμφισσας σέ πρωτοποριακή θέση στόν ἐν λόγω τομέα.

Στή βιβλιοθήκη τοῦ Συλλόγου «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ» καί στή βιβλιοθήκη τῶν νεανικῶν μας Κατασκηνώσεων θά ἔχη τό σύγγραμμά σας μιά καλή θέση γιά μελέτη.

Ἵπηρετῶ ὡς πνευματικός Ὑπεύθυνος στό Φιλανθρωπικό - κοινωνικό Σύλλογο «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ» ἀπό 20/ετίας. Ἐχῶ παύσει ἀπό 12/ετίας νά ἐργάζομαι στό Μετόχι τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ.

Μέ φιλικούς χαιρετισμούς καί εὐχές ἐν Κυρίῳ

Ἀρχιμ. Χριστόδουλος Γ. Κωνσταντόπουλος,

Ἱεροκέρυκας,

Πνευμ. Ὑπεύθυνος τῆς «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ»

Ἀθῆναι, 30/12/2002

Κύριον
Γεώργιον Κουτσοκλένην
Συγγραφέα
ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀγαπητέ μου φίλε Γιώργο,

Χρόνια πολλά καί χαρούμενος ὁ νέος Χρόνος 2003. Εὐχομαι κάθε προσωπική καί οἰκογενειακή εὐτυχία σ' ὅλο τόν κόσμο.

Δέν ξέρω τί δῶρο πῆρες ἐσύ φέτος, ἀλλά ἐμένα ὁ Ἄη Βασίλης μοῦ ἔφερε ἓνα ἀνεκτίμητο δῶρο. Εἶναι τό θαυμάσιο βιβλίο σου «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ...», πού τό θεωρῶ ἀνεκτίμητο λόγω τῆς πρωτοτυπίας τοῦ θέματος καί τοῦ γλαφυροῦ γραφίσματός σου.

Ἀγαπητέ Γιώργο, μέ ἔφερε χρόνια καί χρόνια πίσω στό χωριό μου μέ τά ὠραῖα του ἀλλά καί τά βάσανά του.

Θυμήθηκα τό Μπαλατσό ἀπ' τό Τρίστενο πού μᾶς γάνωνε τά ταψιά, τόν Παρτίδα πού μᾶς πέτσωνε τά τσαρούχια μέ πρόκες, τό Μπγάτσια ἀπ' τήν Κωστάριτσα πού μᾶς ἔφκιανε τά τσαπιά καί τά τσικούρια, τό Μελάκη πού τίς ἔραβε τίς πατατοῦκες καί πολλούς ἄλλους πού δούλευαν τήν τέχνη τους μέ κάθε εὐσυνειδησία καί ἔβγαζαν γερά πράγματα. Τώρα αὐτά χάθηκαν, μᾶς ἔφαγε ἡ τεχνολογία καί ἡ ψευτιά...

Ἄς εἶσαι εὐλογημένος, πού κατέγραψες τά φθίνοντα ἐπαγγέλματα μέ τόση μαστοριά καί θά μείνουν ὡς ἓνα μνημεῖον παντοτινά. Ἔτσι μετά 100 καί 200 χρόνια θά γνωρίζουν πῶς ζούσαμε ἐμεῖς.

Πρόκειται γιά μιά ἐθνική προσφορά ἐνός εὐπατρίδη, ἡ ὁποία διακαιοῦται τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Ἀκαδημίας ὡς πρωτότυπη, ἐν συνδυασμῷ καί μέ τό ἄλλο τεράστιο λαογραφικό σου ἔργο τοῦ Μουσείου τῆς Ἀμφισσας.

Ἡ Φωκίδα πρέπει νά εἶναι ὑπερήφανη γιά τόν Γιώργο Κουτσοκλένη.

Μέ ἀγάπη,
Γεώργιος Ἰ. Παπαϊωάννου

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ο «Οιδίπους Τύραννος», από το θίασο του κ. Κώστα Πρέκα.

Η ενδελεχής επιμέλεια, ως θεατρικού δασκάλου, του κ. Κώστα Πρέκα, του γνωστού και διαλεκτού ηθοποιού του θεάτρου και του κινηματογράφου, απέδωσε, παίρνοντας μορφή στην εναργή τέχνη της ηθοποιίας του θιάσου του, στον «Οιδίποδα Τύραννο», που παίχθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου φέτος, στο υπαίθριο θέατρο του άλσους Αιγάλεω. Η βραδιά ήταν γλυκιά. Το περιβαλλοντικό πράσινο αποτελούσε το φυσικό σκηνικό και τα τριζόνια, ακόμα και τα νυκτόλαλα κι αργοπορημένα τζιτζίκια, κρατούσαν κι αυτά αυτόκλητα τη μουσική υπόκρουση στη σοφόκλεια τραγωδία, ενώ τ' αστέρια της ουράνιας φυσικής στέγης, λυχνάρια λες ρομαντικά, βοηθούσαν στο φωτισμό του χώρου. Το βαθμιδωτό τμήμα του αμφιθεάτρου είχε πληρότητα θεατών. Ασφυκτιούσε κυριολεκτικά. Και στις σκάλες ήταν κόσμος καθισμένος. Τα παράπλευρα των κερκίδων κι εκείνα γεμάτα. Ως και τα πέταλα, το κυκλικό στεφάνι του άνου μέρους του θεάτρου είχε ανθρώπους, που αναρριχήθηκαν και στρώθηκαν εκεί. Οι ηλικίες των θεατών ποικίλες. Νέοι, νέες, συγκινητική, στ' αλήθεια, η παρουσία της νεότητας, που ενδιαφέρεται για τέτοιου είδους αξιόλογα έργα, μεσήλικες και ώριμοι άνδρες και γυναίκες και λευκόμματα γηρατειά.

Η τραγωδία, ως γνωστόν, αναφέρεται στον Οιδίποδα, μυθικό βασιλιά της Θήβας, ο οποίος σκότωσε σ' ένα σταυροδρόμι τον πατέρα του Λάιο, βασιλιά της ομώνυμης πολιτείας και παντρεύθηκε τη βασίλισσα μητέρα του Ιοκάστη, γυναίκα και χήρα του Λαίου, χωρίς να γνωρίζει ότι είναι ο γονιός του, γιατί ο Οιδίποδας είχε εγκαταλειφθεί νήπιο στον Κιθαιρώνα κι ανατράφηκε στην Κόρινθο σαν γιος του βασιλιά Πολύβου και της Μερόπης, κι όταν ανακάλυψε τι είχε ακούσια διαπράξει, τυφλώθηκε μόνος του με τις πόρπες της τραγικής μάνας και συζύγου του, που πριν αυτοκτόνησε κι εκείνη στη φοβερή αποκάλυψη.

Το παίξιμο των ηθοποιών δεν ήταν προσποιητό, αλλά φυσικό, ενσάρκωνε ο καθένας αληθινά το χαρακτήρα των προσώπων του

έργου και απεικόνιζε το πρόσωπό τους, προκαλώντας και γεννώντας στο θεατή, με τις σκηνικές εναλλαγές και τις προοδευτικές αποκαλύψεις, τον οίκτο, τη λύπη, την ευσπλαγχνία, το έλεος και τη συμπόνια. Τις μορφές του έργου του μεγάλου Έλληνα τραγωδού, του Σοφοκλή, τις πλαστούργησαν ανεπιτήδευτα και οι δεκατέσσερις θαυμάσιοι τραγωδοί - ηθοποιοί με κορυφαίο τον εξάισιο τραγωδό κ. Κώστα Πρέκα, τον δέκατο πέμπτο. Η ωριμότητά του, ως θεατρικού ηθοποιού, τον κράτησε αφεγάδιαστο, τον έκανε να σταθεί, απ' την αρχή του έργου ως το τέλος, σε υψηλή παικτική βαθμίδα. Κινήσεις σωματικές φυσιολογικές, χρωματισμοί φωνής υπέροχοι, ανάλογα με τα τραγικά σημεία του έργου. Το επιβλητικό παρουσιαστικό του με το άριστο παίξιμό του ανατρίχιαζαν το θεατή - ακροατή. Ήταν συγκλονιστικός. Ο κ. Κώστας Πρέκας κοσμεί, ομολογουμένως, τη σκηνή με το καταπληκτικό παίξιμό του. Είναι ταλέντο ηθοποιίας ανωτέρας ποιότητας. Κρατούσε το θεατή σε εγρήγορση μαζί με τους άλλους ηθοποιούς, που δεν υπολείπονταν στη δραματική εκτέλεση. Κανένας δεν εκτροχιάστηκε κι ας ήταν σχεδόν όλα νέα παιδιά. Καθήλωσε το παίξιμό τους. Με κομμένη την ανάσα γινόταν η ακροόραση. Τα πολύβουα χειροκροτήματα σκέπασαν πολλές φορές το συναρπαστικό παίξιμο του έργου. Ο γερο - Τειρεσίας ανεπανάληπτος, τρεμογόνατος, τρεμόχερος και κυρτός, συνεπήρε με την έξοχη απόδοσή του, ο Κρέοντας αρρενωπός, αταλάντευτος στα λόγια του, η αριστοκρατική Ιοκάστη, η τραγική μυθική βασίλισσα, αντάξια του ρόλου της, οι βοσκοί, όμοιοι τσοπάνηδες των ελληνικών βουνών κι ο χορός εφάμιλλος των συμπαικτών του. Μια κι αναφερθήκαμε στους ποιμένες του έργου, παρατηρήσαμε, εκτός από τις κατάλληλες ενδυμασίες τους, και μία μικρή λεπτομέρεια, που βαρραίνει και ζυγίζει για τον καθολικό φροντιστή του έργου, ως προς την πραγματολογία των προσώπων στην τραγωδία. Είδαμε πως στο χέρι κρατούσαν, μάντης και βοσκοί, ραβδιά, ως έπρεπε. Ο καθένας απ' αυτούς δεν βγήκε στη σκηνή σε παράλληλο χρόνο, και εντούτοις, βαστούσε διαφορετικό ραβδί! Το αντίθετο, δηλαδή του να είχαν το ίδιο ραβδί όλοι οι ραβδούχοι, θα ήταν ατόπημα, ενέργεια που θα φανέρωνε ότι το έργο γίνεται με προχειρότητα και απερίσκεψία. Εύγε και σ' αυτό. Η ενδυμασία ήταν επιμελημένη και προσιδίαζε στο πρόσωπο που την προκαθόριζε η ιδιότητά του. Τα ρούχα βασιλικά και των δύο βασιλιάδων και της βασίλισσας, του μάντη

απίθανα στην καταλληλότητά τους, των βοσκών, όπως προειπώθηκε, επιτυχή, αλλά και του χορού λιτά κι απέριττα. Η σκηνογραφία, με το διάκοσμο της θεατρικής σκηνής, όπου διαδραματιζόταν το έργο, ήταν η προσήκουσα.

Η απόδοση του έργου στη μετάφραση άρτια. Ο μεταφραστής, κ. Κωστής Λιβαδέας, έμπειρος και δόκιμος στο σμίλευμα του λόγου, μετέφρασε την τραγωδία εύγλωττα, χρησιμοποίησε στη μετάφραση και τα τέσσερα ποιητικά μέτρα, τον ίαμβο, τον ανάπαιστο, τον τροχαίο και τον δάκτυλο. Στην τραγωδία, η στιχουργική πλειονότητα είναι αποδοσμένη σε ιαμβικό ενδεκασύλλαβο. Απαντώνται στο έργο στίχοι οξύτονοι, παροξύτονοι και προπαροξύτονοι, στίχοι με αντίλαλο. Ακόμα ακούγονται και ομοιοκαταληξίες. Οι στίχοι συνολικά, στη μετάφραση του έργου, είναι ανομοιογενείς, ως προς τον μετρικό τονισμό και τον ισοσυλλαβισμό μεταξύ τους, κατά μεγάλες όμως αδιάκοπες ομάδες έχουν ομοιογένεια. Χασμωδίες και συνιζήσεις συναντώνται ελάχιστες. Η πλουσιότητα των ποιητικών μέτρων κάνει το έργο εύηχο και στον απλό ακροατή, αλλά τον γυμνασμένο νόα στην ποίηση, που έχει απαιτήσεις, τον γοητεύει και τον εκθαμβεί και τον αναγκάζει να υποκλιθεί στην τεχνική του στίχου.

Η θεματολογία του έργου, που την ερμήνευσαν επίζηλα οι προαναφερόμενοι ηθοποιοί, κάνει το θεατή να νιώσει συμπόνια για τα δύο τραγικά πρόσωπα, την αυτόχειρα και μίκτρια βασίλισσα και το δολοφόνο και αιμομίκτη βασιλιά. Και, κυρίως, διαπιστώνει ότι η ηθική ισορροπία των ανθρώπων είναι ουσιώδης παράγοντας για την πραγματοποίηση της ευτυχίας.

Γιάννης Α. Σαντάρμης
Ποιητής - Λαογράφος

Τούρκικο κοιλό.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Πρός τό

Περιοδ. «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ»

τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν

ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀθήνα, 27.6.2003

Ἀφιερωμένο στά 30 χρόνια ζωῆς καί δράσης, προσφορᾶς τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, κυκλοφόρησε τό 106ο τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ «Σελίδες ἀπ' τῆ Φωκίδα».

Τίς περισσότερες σελίδες, καταλαμβάνει ἡ δημοσίευση τῶν Πρακτικῶν τῆς εἰδικῆς ἐκδήλωσης στό Πνευματικό Κέντρο τοῦ Δήμου Ἀμφίσσης γιά τόν ἐορτασμό τῶν 30 χρόνων ζωῆς, δράσης καί προσφορᾶς τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, καθώς καί ἡ παρουσία τοῦ βιβλίου «Φθίνοντα ἐπαγγέλματα - Ἀσχολίες τῶν γυναικῶν πού ξεχάστηκαν - παραδοσιακές καλλιέργειες» τοῦ Γ. Κουτσοκλένη πού ἐκδόθηκε μέ τή μέριμνα καί τή φροντίδα τοῦ Δήμου Ἀμφίσσης.

Ἀξιόλογα εἶναι καί τά ἄρθρα τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη «Σκύλος, ὁ πίο πιστός καί ἀφοσιωμένος σύντροφος καί φίλος», τοῦ Ἀριστ. Πετρόπουλου: «Παγκόσμια γιορτή τῆς μάνας», τοῦ Δημ. Σανίδα: «Κατοικία στόν παλιό καιρό» καί ἄλλα, κυρίως βιβλιοκριτικές ἐπώνυμων λογοτεχνῶν.

Τό τριμηνιαῖο περιοδικό «Σελίδες ἀπ' τῆ Φωκίδα», μέσα ἀπό τίς σελίδες του, ἀγγίζει τόν ἄνθρωπο, τόν πολιτισμό, τίς παραδόσεις, τήν ἱστορία, τά ἔθιμα καί ἔθιμα καί μέ τήν πλούσια θεματολογία του, εὐχαριστεῖ καί διδάσκει τόν ἀναγνώστη.

Προσφέρει ἀξιόλογο ἔργο καί ἀξίζουν συγχαρητήρια σ' ὅλους τούς συντελεστές τῆς ἐκδόσῆς του.

Σᾶς συγχαίρω γιά τό ἔργο σας.

ΝΙΚΟΣ ΑΝΩΓΗΣ

Λογοτέχνης - Κριτικός

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Καί στό τρίμηνο πού πέρασε ἡ Ἐταιρεία μας συμμετείχε σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ὀργάνωσαν ἡ Νομαρχιακή καί Τοπική Αὐτοδιοίκηση καθώς καί σ' αὐτές τῶν ἀδελφῶν Πολιτιστικῶν Συλλόγων.

Γιά τήν οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς Ἐταιρείας μας προσέφεραν τά παρακάτω ποσά οἱ φίλοι μας τούς ὁποίους καί ἀπ' ἐδῶ εὐχαριστοῦμε θερμά. Ἰδιαίτερα τήν ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟΥ ΑΜΕ ἡ ὁποία καί φέτος ἀνταποκρίθηκε στήν αἴτησή μας.

ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟΥ ΑΜΕ	€ 900
Ἀνώνυμος	€ 20
Χαρίτος Θ. Γεώργιος (Ἀράχωβα)	€ 50
Ἀνώνυμος	€ 50
Λαζαρίδη Ἑλένη (Πειραιάς)	€ 25
Ἀναγνωστοπούλου Ἑλένη (Πειραιάς)	€ 25
Ἀποστόλου Τριάνη (Δελφοί)	€ 20
Πούλος Νικόλας	€ 10

Ἀπαγορεύεται ἡ μερική ἢ ὀλική ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων, ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀποθήκευση σέ ὁποιοδήποτε σύστημα ἠλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ περιοδικοῦ.

